

EDUCACIÓ

programa d'intervenció a secundària

AFECTIVOSEXUAL

Treball Final de Màster - Universitat de Barcelona - Modalitat d'intervenció

Mariona Puig Rabat

Tutor: Antoni Domènech Bonet

Màster de Psicopedagogia de la Universitat de Barcelona

Facultat d'Educació

Curs: 2019-2020

Agraïments

A l'Antoni Domènech, tutor d'aquest TFM, per l'acompanyament i el recolzament que m'ha brindat en tot moment i les ganes que conjuntament hem posat a crear un treball significatiu i de qualitat.

Als dos centres educatius de secundària que han col·laborat: a les seves famílies, al professorat i a l'alumnat que s'han obert a explicar la seva opinió, visió i experiències per tal que pogués fer-ne l'anàlisi i la proposta d'intervenció.

A la meva família, en especial al meu pare, el meu germà i la meva mare, pel suport incondicional tant emocional com acadèmic i de crítica. Gràcies per creure-hi sempre.

I als companys i companyes de classe, amb qui gràcies a compartir experiències i coneixement ha fet del màster i d'aquest treball un procés molt més fàcil i enriquidor.

Moltes gràcies.

RESUM

L'educació afectivosexual als centres de secundària és una temàtica que ha fet una llarga evolució en els darrers anys i a la qual encara li queda un llarg recorregut per poder dir que és de qualitat, lliure de tabús, amb perspectiva de gènere i per a tothom. Aquest treball és una eina per intentar canviar la mirada dels centres educatius de secundària quant al model d'intervenció en afectivitat i sexualitat i una guia per saber quins temes es poden tractar i de quina manera. Partint de l'anàlisi del context de dos centres es fa una proposta d'intervenció per al curs de 3r d'ESO amb unes sessions que es portarien a terme de forma transversal en totes les matèries i 8 activitats pensades per incloure en el Pla d'Acció Tutorial. Tot i que s'ha creat atenent a les necessitats d'aquests dos centres, el projecte es pot generalitzar a altres contextos sempre que hi hagi una revisió i coordinació per part dels equips docents i directiu, tenint en compte el context i les necessitats de l'alumnat. La temàtica de l'educació afectivosexual és un tabú encara molt present en la societat i es lluita perquè cada vegada es pugui tractar de forma més normalitzada. Cal un treball per part dels docents i dels centres per introduir l'educació en afectivitat i sexualitat d'una forma més transversal, i una voluntat que sigui responsabilitat de tots i totes tractar aquest tema i fer-ho amb més qualitat per tal d'atendre el dret dels alumnes de rebre una informació democràtica i oberta.

Paraules clau: Educació afectivosexual, intervenció educativa, secundària, adolescència.

ABSTRACT

Sex-affective education in highschool is a topic that has had a great evolution in recent years, and it still have a long way to achieve a better quality, to be taboo free, to have a gender perspective and be attentive for everyone. This paper is somehow a tool to change the view of secondary schools on a affective and sexual intervention models, and a guide to determine which topics can be addressed and how. This project is based on the analysis of two catalan secondary schools and the intervention program is designed for 3rd grade and its needs. Despite this, the project can be generalized to other contexts as long as a review is made by the center teams. Teacher's coordination is also needed to meet the needs of their students. Sex-affective education subject is still a taboo in society and we fight to normalize it. Intensive work by teachers is needed to introduce sex-affective education in a more global way on schools, and a will of them to make it a matter of everyone's responsibility to address the rights of the students to be informed in a democratic and open manner.

Keywords: Sex-affective education, educational intervention, secondary school, adolescence.

ÍNDEX

1. INTRODUCCIÓ	6
2. FINALITAT DEL PROJECTE	9
3. FONAMENTACIÓ TEÒRICA	10
3.1. Aspectes metodològics de la investigació educativa	10
3.2. Què és l'educació sexual i afectivosexual?	10
3.3. Models d'educació sexual	11
• Educació sexual per evitar riscos	11
• Educació sexual com a educació moral	12
• Educació sexual per a la revolució sexual i social	12
• Educació sexual professionalitzada, democràtica o oberta	13
3.4. Tipus d'educació afectivosexual	13
• Educació afectivosexual formal	13
• Educació afectivosexual no formal	13
• Educació afectivosexual incidental, espontània, no intencional	13
3.5. L'educació afectivosexual a les escoles: evolució fins a l'actualitat	14
3.6. Tipus d'intervencions pedagògiques de l'educació afectivosexual a l'escola	16
• Educació afectiva i sexual impartida a través d'una intervenció externa	16
• Model mixt: treball intern i intervenció externa	17
• Educació afectiva i sexual impartida transversalment	17
3.7. Influència del context sociopolític i familiar en els models d'educació afectivosexual	17
3.8. Adolescència i sexualitat	18
3.9. Entorns virtuals i influència de les TIC a l'afectivitat i la sexualitat dels i les adolescents	21
3.10. Educació afectivosexual a l'ESO i recerca del model més apropiat	23
3.11. Currículum de l'educació secundària obligatòria i competències bàsiques per àmbits: fragments relacionats amb l'educació afectivosexual	24
3.12. Decret d'educació inclusiva	29

4. ANÀLISI DEL CONTEXT	30
4.1. Característiques dels centres i de la comunitat educativa	30
4.2. Diagnosi prèvia al projecte: estat de la qüestió	31
4.2.1. Metodologia	31
4.2.2. Mostra	32
4.2.3. Objectius de la recerca per a l'anàlisi de l'estat de la qüestió	33
4.2.4. Instruments	33
4.2.5. Recollida i anàlisi de dades	33
4.2.6. Avaluació de necessitats	44
5. DISSENY DEL PROJECTE	47
5.1. Propostes generals per a tractar l'educació afectivosexual a secundària	47
5.2. Programació d'una acció formativa en educació afectivosexual	49
5.2.1. Proposta d'activitats per a una acció transversal:	49
5.2.2. Programació de les sessions incloses en el PAT:	54
5.2.3. Cronograma	63
6. VALORACIÓ DE LA VIABILITAT DE L'APLICACIÓ DEL PROJECTE	64
7. CONCLUSIONS	67
REFERÈNCIES	70

ÍNDEX DE TAULES I FIGURES

TAULES

Taula 1. Fragments del currículum d'ESO relacionats amb l'educació afectivosexual.	24
Taula 2. Competències bàsiques de l'àmbit de cultura i valors relacionades amb l'educació afectivosexual.	28
Taula 3. Punts forts, punts febles i aspectes a millorar segons el qüestionari de professors de cada centre.	42
Taula 4. Proposta de temàtiques d'educació afectivosexual a treballar per cada curs i transversals.	48
Taula 5. Proposta d'activitats relacionades amb l'educació afectivosexual per a cada matèria.	50
Taula 6. Activitat per a la sessió 1.	54
Taula 7. Activitat per a la sessió 2.	55
Taula 8. Activitat per a la sessió 3.	56
Taula 9. Activitat per a la sessió 4.	57
Taula 10. Activitat per a la sessió 5.	58
Taula 11. Activitat per a la sessió 6.	59
Taula 12. Activitat per a la sessió 7.	60
Taula 13. Activitat per a la sessió 8.	62
Taula 14. Cronograma de planificació de les sessions del curs a 3r d'ESO.	63

FIGURES

Figura 1. Respostes del qüestionari de docents sobre quin tipus d'intervenció es fa al seu centre.	34
Figura 2. Percentatge d'alumnes que han rebut educació sexual, que no, i que no ho saben, per centres.	36
Figura 3. Percentatge d'alumnes per cursos i per centres que han respost que "no" havien rebut educació afectivosexual.	36
Figura 4. Percentatge d'alumnes per centres que han rebut els diferents tipus d'educació afectivosexual.	37
Figura 5. Percentatge del grau d'importància que atribueixen els alumnes a l'educació afectivosexual, per cursos i centres.	41

1. INTRODUCCIÓ

El present Treball de Final de Màster de Psicopedagogia de la Universitat de Barcelona proposa una intervenció educativa en afectivitat i sexualitat a secundària així com també aporta una visió crítica sobre com s'ha abordat el tema a les aules fins a l'actualitat i dibuixa una proposta de tractament de cara al futur.

L'elecció d'aquesta temàtica es deu a factors tant personals com de detecció de necessitats objectives als instituts envers aquest tema. Quan vaig cursar l'etapa de secundària es va tractar molt poc l'afectivitat i la sexualitat, i si es va fer va ser només un taller sobre educació per a la salut en relació a conductes sexuals, tot centrant-se en la prevenció de riscos, i es va portar a terme per una persona externa al centre experta en salut, i crec que l'experiència pròpia podria ser el paradigma del que passa a la majoria de centres educatius. D'altra banda, aquest tema sempre ha estat tabú tant en l'educació formal com en la societat en general. En part és per això que no està encara normalitzat poder-ne parlar amb tranquil·litat i tampoc se n'ha sistematitzat el tractament a les escoles i instituts. Sí que forma part del currículum d'una forma transversal, i són cada vegada més els centres escolars que fan una bona formació en aquesta matèria. Al llarg de la història la manera com s'ha abordat l'educació afectivosexual ha anat evolucionant des d'una visió més sanitària i reproductiva cap a una perspectiva més integradora de l'afectivitat i les relacions humanes, tal i com es desenvolupa al marc teòric. Tot i així, encara falta molt per poder dir que tots els adolescents en l'etapa de secundària reben educació afectivosexual de qualitat i adequada.

Aquest treball pretén plasmar la importància que mereix el tema a l'etapa de secundària, així com donar un espai als joves dins l'educació formal perquè puguin expressar els seus dubtes i inquietuds envers la temàtica per tal que puguin ser escoltats i s'imparteixi una educació afectivosexual de qualitat, en un entorn segur amb confiança i respecte, lliure de tabús, que desmenteixi els mites, diversa i amb perspectiva de gènere.

La inquietud de tractar aquest tema neix de la voluntat de poder incidir en una millora en la manera d'educar els alumnes de l'ESO en afectivitat i sexualitat, ja que es considera una temàtica molt rellevant tant en l'àmbit personal com social. Segons López (2005) és necessari que l'educació afectivosexual formi part de l'educació formal. Els centres educatius són un lloc on els alumnes passen una gran part del seu temps, i considera que ha de ser part dels objectius educacionals perquè d'aquesta manera es promou la salut i el benestar. A més, moltes injustícies i desigualtats que veiem en la nostra societat deriven de la manca d'una educació de la ciutadania en temes d'igualtat de gènere, així com problemes emocionals o d'acceptació d'un mateix i dels altres, i per una falta d'educació en temes

afectius. L'educació és un factor clau per a garantir la justícia i la cohesió social. És important que els sistemes educatius adoptin perspectiva de gènere ja que aquesta és indicador de qualitat i equitat educatives. La inclusió d'aquesta perspectiva a l'educació genera canvis que afecten a la organització escolar, continguts curriculars, recursos educatius, formació al professorat entre d'altres (Rebollo, 2013). També és important promoure la salut i el benestar, així com la salut sexual i els bons hàbits per evitar riscos de malalties de transmissió sexual o embarassos no desitjats.

Per a l'elaboració d'aquest treball s'han plantejat unes preguntes que motiven la recerca, les quals ens condueixen a una sèrie d'hipòtesis inicials que estaran directament relacionades amb els objectius de l'estudi. Es parteix de la idea o la percepció que l'educació afectivosexual que s'imparteix als centres de secundària a l'actualitat encara té un llarg camí per recórrer abans de poder dir que aquesta és de qualitat i oberta per a tothom. Si bé és cert que s'ha fet un gran avenç al llarg de la història i que hi ha centres que en fan una bona intervenció, la percepció és que encara som lluny de poder dir que la majoria d'instituts la consideren un ensenyament fonamental i de gran importància.

De quina manera s'està duent a terme l'educació afectivosexual als centres de secundària de Catalunya? Existeixen unes directrius generals per incorpora-la a la programació? Forma part del currículum i s'incorpora en una matèria o s'imparteix de forma transversal? Es deixa en mans d'educadors o especialistes externs o ho entoma l'equip docent del centre? Els centres de contextos diferents aborden l'educació afectivosexual de manera similar o hi ha diferències? I l'alumnat de contextos diferents, té interessos i demandes similars en el tema? I quina és la visió les famílies?

A partir d'aquest seguit de preguntes, i partint de la premisa que es podrien millorar les intervencions en educació afectivosexual als centres de secundària, les hipòtesis que es plantegen en el treball i motiven la recerca són les següents:

- a. L'educació afectivosexual rebuda ha anat augmentant i millorant al llarg de la història malgrat que actualment continua sent insuficient.
- b. Les intervencions en afectivitat i sexualitat es produeixen de forma diferent depenent del context del centre educatiu, però poden mostrar algunes similituds.
- c. Les visions i les opinions dels alumnes, dels docents i de les famílies poden ser diferents depenent del context social.

d. Es poden trobar uns continguts i ensenyaments bàsics sobre l'educació afectivosexual que han de ser comuns per a tots els alumnes en l'etapa de secundària independentment del context i de la trajectòria de cada centre.

e. Hi haurà necessitats diferenciades segons el context i la trajectòria dels alumnes dels diferents centres, les quals faran que les intervencions en educació afectivosexual tinguin, a part dels continguts bàsics, un marge d'adaptabilitat i personalització tant de continguts com de metodologies.

2. FINALITAT DEL PROJECTE

Aquest projecte té com a finalitat la creació d'una proposta d'intervenció en educació afectivosexual a secundària segons les necessitats detectades en l'anàlisi de dos centres educatius de característiques diferenciades, i trobar quins són els conceptes i continguts de l'educació afectivosexual que es poden considerar com a bàsics per a l'etapa de secundària. Així doncs:

A. Els objectius generals que consten en el treball són:

- Concretar els conceptes bàsics de l'educació afectivosexual que han de saber els alumnes a l'etapa de secundària.
- Crear un programa d'intervenció per un curs concret de secundària segons les necessitats detectades.

B. Els objectius específics es recullen en:

- Analitzar els diferents models d'intervenció en educació afectivosexual que poden existir.
- Establir quin model pot ser l'òptim a l'hora d'educar en afectivitat i sexualitat a l'ESO.
- Comparar l'educació afectivosexual que s'imparteix a dos centres amb contextos diferents.
- Conèixer l'opinió i la visió dels membres de la comunitat educativa de cada centre en relació a la temàtica.
- Detectar quines són les necessitats dels centres.
- Conèixer la viabilitat del programa d'intervenció proposat.
- Obrir una línia de debat i investigació per a la futura millora de l'educació afectivosexual en un nivell més global a Catalunya.

3. FONAMENTACIÓ TEÒRICA

En el present apartat es desenvolupa el marc teòric que sustenta el disseny i l'elaboració del projecte d'intervenció. Es comença especificant quina metodologia es seguirà al llarg de l'estudi. Seguidament, es fa una conceptualització de l'educació afectivosexual i el matís diferencial entre aquesta i l'educació sexual. Es continua explicant els diferents models i la trajectòria que ha tingut al llarg de la història fins l'actualitat, i quines són les tipologies d'intervenció que es fan actualment amb l'educació afectivosexual. A la llum de la bibliografia, s'intenta discernir quina és l'opció que sembla més raonable entre els diferents models estudiats a l'hora d'abordar la temàtica dins el marc de l'educació formal, i amb la consideració dels drets universals que tenen els alumnes a rebre una formació en afectivitat i sexualitat de qualitat i lliure de discriminacions. Per últim també s'incideix en l'adolescència com a etapa vital i quina relació té aquesta amb la sexualitat i l'afectivitat, per poder acabar definint quins conceptes seran convenients treballar amb els adolescents.

3.1. Aspectes metodològics de la investigació educativa

Per atendre a les preguntes de la recerca i els objectius plantejats en aquest treball, i així poder fer la proposta d'intervenció, s'ha optat per una metodologia d'investigació educativa constructivista/qualitativa. Aquesta està orientada a descriure i interpretar fenòmens socials i per tant també els educatius, i posa el focus en la perspectiva dels propis agents socials a l'hora d'estudiar significats i intencions de les accions humanes (Latorre, del Rincon i Arnal, 1996). Dins aquest procés de la metodologia constructivista les estratègies d'investigació poden ser diverses. En aquest treball, com que una de les finalitats del projecte és comparar dos centres educatius pel que fa a l'educació afectivosexual, s'ha optat pel mètode d'estudi de casos. Aquest mètode permet desenvolupar amb més detall l'anàlisi de contextos concrets, però presenta la dificultat de formular generalitzacions. En aquest treball doncs, no es pretén fer una llei general a partir dels resultats sobre el que necessiten els centres educatius de secundària a Catalunya, sinó que intenta obrir una línia d'investigació sobre el que necessiten aquests quant a educació afectivosexual.

Així doncs, en els següents apartats trobarem el marc teòric de referència per a la posterior anàlisi dels centres i la proposta d'intervenció.

3.2. Què és l'educació sexual i afectivosexual?

Per poder definir què és l'educació afectivosexual, cal tenir en compte les dues parts del concepte. Al llarg de la història s'ha fet servir el concepte d'educació sexual com a aprenentatges enfocats a la salut i la dimensió fisiològica de la sexualitat, sense tenir en

compte les relacions personals i la dimensió social d'aquesta. L'objectiu de l'educació sexual és ensenyar conceptes biològics de la sexualitat, centrada en l'anatomia, els genitals i la funció reproductora dels éssers humans, per a la prevenció de malalties de transmissió sexual (MTS) i embarassos no desitjats. Però quan s'entén la sexualitat com a forma de relació social, se li afegeix de manera implícita el component afectiu, d'una persona cap a sí mateixa i cap a les altres persones. Així doncs, des d'aquesta mirada sociològica, l'educació afectivosexual remet a la presència de poder i desigualtat per raons de gènere en les relacions socials, i l'objectiu és incidir directament en aquesta desigualtat, amb perspectiva de gènere, en el marc de la coeducació com a model que pretén promoure la igualtat sexual i de gènere (Venegas, 2017). No serà menys important, però mantenir també l'educació de conceptes dels que inicialment constava l'educació sexual, sempre que s'inclogui aquest component afectiu relacional.

Així, l'educació afectivosexual es pot definir com aquelles mesures i propostes educatives per aconseguir el compliment dels drets humans universals de llibertat i igualtat en dignitat i dret, sense cap distinció de gènere (Venegas, 2017; Calvo, Sierra i Caparrós, 2018).

3.3. Models d'educació sexual

Al llarg del segle XX el model d'educació sexual predominant ha anat canviant. Això és així perquè també ha canviat la conceptualització de la sexualitat en la nostra societat. Es parla, de moment, d'educació sexual i no afectivosexual ja que, com s'ha comentat anteriorment, fins que no es posa èmfasi en l'aspecte social i relacional en aquest tipus d'educació, l'afectivitat no es té en compte i es té present només l'aspecte fisiològic de la sexualitat. Així doncs, es diferencien diferents models corresponents a certs moments històrics, i per influència de factors socials, ideològics i econòmics. Segons López (1990), en l'àmbit escolar es teoritzen els models d'educació sexual següents:

- **Educació sexual per evitar riscos**

En aquest model l'educació sexual sorgeix com a una necessitat social d'evitar els riscos que l'activitat sexual comporta. A mitjan segle XX, quan amb el triomf de les democràcies i l'extensió de la industrialització, els costums sexuals de les dècades que seguien es van anar ampliant i aprofundint. La liberalització de les idees i costums va fer possible l'aparició dels primers estudis sociològics de sexualitat, un canvi de legislació sobre la família i el matrimoni amb lleis de divorci i d'avortament i afavoria l'ús d'anticonceptius. Però per falta d'una veritable educació sexual en aquella època hi va haver un augment d'embarassos no desitjats entre adolescents i joves i malalties de transmissió sexual (MTS). En aquest context també van començar a fer-se públiques orientacions fins ara ocultes i fins i tot castigades com

l'homosexualitat. A Espanya, aquest procés va succeir des del final de la dictadura. En aquest context va sorgir aquest model d'educació sexual, predominant d'aquella època tot i ser un model encara molt conservador, el qual associa l'activitat sexual a quelcom perillós, limitant-se a informar de les tècniques i conductes que permeten evitar els perills i fent conferències aïllades normalment tractades al costat d'altres temes com les drogues, la delinqüència i l'alcoholisme.

- **Educació sexual com a educació moral**

Aquest nou model d'educació sexual apareix al voltant dels anys 70, quan es comença a introduir en algunes escoles l'educació sexual de forma sistemàtica. (A Suècia ja havia aparegut el primer Manual d'Educació Sexual el 1957). El present model, busca evitar els perills que pot comportar l'activitat sexual però també oferir una educació sexual integral entesa com a educació per a l'amor i el matrimoni. Aquesta la portaven a terme generalment professors d'ètica i religió, segons el cas, i anava molt lligada a creences religioses. La informació donada en aquest model sol ser esbiaixada i moralitzant, suprimint tot allò que té relació amb el plaer i l'anticoncepció, ja que es concep des d'aquesta mirada que l'educació sexual és possible només dins el matrimoni i per a la procreació. També considera com a desviació la masturbació o altres orientacions sexuals que no fos l'heterosexual.

- **Educació sexual per a la revolució sexual i social**

L'objectiu d'aquest model és fer una educació sexual per aconseguir la revolució sexual i social. Té els seus orígens als anys 30 a Alemanya, on apareix associat al moviment intel·lectual denominat freudo-marxisme i al moviment juvenil SEX-PO (Sexualitat i Política), d'inspiració comunista, amb Reich com a líder ideològic (Reich, 1932). Planteja la necessitat de l'educació sexual a l'escola així com també el lliure accés als anticonceptius per part dels joves, el dret a l'avortament, la creació d'espais on els joves poguessin tenir relacions sexuals lliurement, etc., dins el context de lluita per a la revolució social. A Espanya aquest model va estendre's als anys previs a la transició democràtica, en els quals feien educació sexual a la vegada que lluita política a les associacions de veïns i escoles. Només es portava a terme, però, per mestres que ideològicament eren combatius o especialistes externs al sistema educatiu, es feia ús dels debats i taules rodones i es parlava de temes tant anatòmics i fisiològics com de plaer sexual, anticonceptius i anàlisi crítica de la regulació social de la sexualitat i la família, a més de la defensa de les minories i la crítica a la moral dominant del moment. A Suècia va aparèixer un altre Manual d'Educació Sexual el 1966, anomenat *Samspel*, com a rebuig de la línia moralitzant del manual oficial.

- **Educació sexual professionalitzada, democràtica o oberta**

Aquest model té com a objectiu bàsic afavorir l'acceptació positiva de la pròpia identitat sexual i l'aprenentatge de coneixements lliures de prejudicis i tòpics, amb respecte i acceptació de les diferents creences i idees presents en una societat democràtica. Posa èmfasi en la necessitat de responsabilitat ètica i social per evitar riscos i relacions d'explotació entre les persones. En aquest cas, el model no busca l'alliçament moral sinó la informació i el diàleg a través dels quals es puguin resoldre discrepàncies o conèixer les opinions dels altres. El nou manual suec (de 1977, *Manual d'Instrucció sobre la Convivència*) és un bon exemple d'aquest model, que va prendre força a partir dels anys 80 i 90 i que encara és el que més predomina actualment.

Tot i la classificació dels diferents models, no hi ha un model únic en l'actualitat sinó que persisteixen els 4 d'una manera o altra en diferents contextos.

3.4. Tipus d'educació afectivosexual

Igual que amb la resta de matèries, els processos d'ensenyament-aprenentatge poden ser de diferents tipus i en els diversos àmbits de la vida d'una persona. Pel que fa a l'educació sexual, es diferencien 3 tipus d'educació, segons la intenció i el context on es dona (López, 1990):

- **Educació afectivosexual formal**

És aquella que es fa a l'escola de manera explícita, intencional i programada. Fins als darrers anys ha sigut la més escassa, ja que suposa posar sobre la taula de manera clara i intencionada temes que fins ara havien estat tabú. Normalment es porta a terme per professionals de l'educació. Per tal que sigui altament efectiva, cal que tingui un component de coherència amb l'educació afectivosexual que es dona en els altres contextos, i per tant, amb els altres tipus d'educació sexual no formal i incidental.

- **Educació afectivosexual no formal**

Fa referència a l'educació sexual que veiem en el conjunt de mitjans i institucions que generen efectes educatius, a partir de processos intencionals, metòdics i diferenciats, amb un objectiu pedagògic definit però que no forma part del sistema educatiu o del currículum escolar programat.

- **Educació afectivosexual incidental, espontània, no intencional**

És aquella que influeix educativament sense una intencionalitat explícita clara, dins o fora de l'àmbit escolar i que pot donar-se com a efecte d'altres propòsits educatius no sistemàtics. Qualsevol agent educatiu o social, persones o producte cultural poden exercir

aquest tipus d'influència. Aquest tipus d'educació té una gran potència i és la que des de petits veiem a les nostres cases, als mitjans de comunicació o de manera implícita a l'escola i altres contextos.

3.5. L'educació afectivosexual a les escoles: evolució fins a l'actualitat

A partir dels anys 70, a Espanya, coincidint amb els últims anys de la dictadura, hi havia més pressió social per a conquistar noves llibertats; neixen moviments ciutadans de naturalesa sociopolítica de caràcter progressista i comença a haver-hi certa liberalització en les publicacions, a través de diferents mitjans, i s'inicia l'obertura cultural i científica cap a l'exterior, així com la conquesta de noves llibertats. S'inicia al país un interès per l'estudi de la sexualitat i l'educació sexual. El debat sobre la reforma del sistema educatiu culmina amb la Llei de 1970, que posa de manifest l'interès social per l'educació sexual mentre que les instàncies educatives oficials no es pronunciaven sobre el tema. L'informe FOESSA del 1970 reflecteix la consciència social de la necessitat d'abordar educativament aquests temes. A partir dels anys 70 coexisteixen l'educació sexual des d'una perspectiva conservadora influenciada per la moral catòlica, i una educació sexual des d'una perspectiva progressista, influenciada pel pensament freudomarxista (López, 1990). Així mateix, a Catalunya començaven a sortir els primers llibres divulgatius com els de Frederic Boix (Boix, 1972) que juntament amb el seu equip també creaven i difonien material per a les escoles per tractar aquesta temàtica, cosa que ens demostra que en aquella època ja hi havia persones preocupades per aquest tema i amb la voluntat de poder-ne parlar.

El 1989, Espanya estava en procés de reforma educativa. Es va escriure un Llibre Blanc que descriu les motivacions, objectius i organització general de la reforma, un Pla d'Investigació Educativa i de Formació del Professorat, així com diversos volums dedicats a les grans etapes educatives que proposa el llibre. En aquest, però, no es fa cap referència directe a l'educació sexual tot i que insisteix en la necessitat que l'educació afavoreixi la igualtat entre sexes (López, 1990).

La llei orgànica 1/1990 de la LOGSE (Ley de Ordenación General del Sistema Educativo) proposava un tractament transversal de certs continguts educatius incloent en aquests, l'àrea afectivosexual (Martínez, 2012). Malgrat això, cap aquesta època dels 90, cada centre anava en la seva línia pel que fa referència a l'educació sexual, i es feia el que semblava oportú individualment a cada professor. Però sí que existia algun grup de professionals que s'organitzaven per preparar-se o oferir formació a altres durant les últimes dècades: el Grup de l'Ajuntament de Barcelona (Albert Oliva, Concepció Faro i Àngels Martínez de Castilla), des de l'Àrea de Joventut van crear materials escrits, i han creat un

Centre de Documentació i han coordinat programes d'intervenció comunitària amb joves. Aquest grup va mantenir relació amb el Dr. Maideu de la Societat Catalana de Sexologia que té també publicacions sobre educació sexual. A Catalunya, durant els 70 i 80 també cal destacar la importància del professor Boix, per les publicacions d'educació sexual i la tasca realitzada per alguns centres de planificació, com organitzacions d'homosexuals i feministes. L'institut de la dona, promogut pel govern socialista, tenia beques d'investigacions i publicacions de gran importància per a l'educació sexual, amb temes especialment relacionats amb la discriminació de la dona, els rols de gènere i l'educació sexista (López, 1990).

Al 2000, el control educatiu va ser transferit del govern central a les diferents comunitats autònomes. Des de llavors cada comunitat ha assumit la responsabilitat per les competències educatives que es creien necessàries i sota la llei LOGSE. Al 2006, amb la introducció de la LOE (Ley Orgánica de Educación) es va fer un progrés en relació a l'educació sexual en delimitar objectius i continguts específics però no especificava com desenvolupar l'educació sexual a les escoles, i continuava depenent de com els propis mestres decidien tractar aquesta matèria (Martínez, 2012).

A poc a poc s'ha anat prenent consciència que en un país democràtic, l'educació sexual no hauria d'estar carregada de doctrines morals o polítiques, optant per un model més professional, tolerant i respectuós amb tothom. També s'ha afegit, amb el temps, el component d'afectivitat a l'educació sexual que, inicialment, era merament biològica i anatòmica, per poder acabar parlant d'un model d'educació afectivosexual on es té en compte també els models relacionals sans que es vol promoure amb aquest tipus d'educació, a més a més de l'educació per a unes conductes sexuals sanes i sense riscos.

Cada vegada més l'Educació sexual o afectivosexual ha passat a formar part del currículum escolar. De totes maneres, també ha existit i existeix l'opció de fer una educació afectivosexual sense que formi part del currículum escolar. Aquest últim tipus es porta a terme de manera més puntual i optativa, però presenta uns inconvenients que cal tenir en compte: es redueix el temps i s'ha de treballar els temes molt de pressa, es parla d'educació sexual de forma aïllada de la realitat, s'aïlla de la resta de procés educatiu si es fa només amb mestres o especialistes externs (model que s'explica en els següent apartat), i finalment, si es fa amb un caràcter voluntari, es converteix en objecte de polèmica o opció que dependrà de la ideologia dels pares en lloc de considerar-se un dret irrenunciable dels infants (Font, 1991). Al 2013 té lloc una reforma educativa impulsada pel Ministeri d'Educació que va fer desaparèixer temes d'educació afectiva-sexual ja que es va eliminar l'assignatura d'educació per a la ciutadania, que s'impartia des del curs 2007-2008 i en la qual s'inclouia el tractament

de moltes qüestions relacionades (Companys-Alet i Nebot-Ventura, 2016). Malgrat això continuava incloent-se de forma transversal al currículum temes relacionats amb l'afectivitat i la sexualitat.

Així doncs, pel que fa a l'educació formal, fins les darreres dècades no hi havia en el currículum escolar continguts que responguessin a necessitats de l'educació sexual dels nens i nenes. L'educació sexual depenia molt més de la no formal i sobretot de la no intencional. És de rellevant importància fer incís en l'educació sexual incidental (no intencional) ja que genera gran influència per part dels diferents agents educatius. L'acceptació de la pròpia identitat sexual, l'adquisició de rols de gènere, actitud positiva o negativa cap als estímuls sexuals, seguretat o inseguretat emocional, la capacitat per relacionar-se de forma sana afectivament entre d'altres, s'aprenen fonamentalment per aquesta via a través de models i referents. A partir d'observar els rols a la família, a través de jocs, la televisió o la xarxa, s'aprèn molt contingut implícit que afecta directament a tot el que s'ha comentat anteriorment. Però cal també que aquest contingut formi part del currículum escolar per tal d'abordar el tema des de la globalitat de l'educació de l'alumne i tenir un impacte més gran.

Actualment tant a Catalunya com a l'Estat espanyol, l'educació sexual no és una assignatura oficial ni obligatòria. Sí que és cert que es tracta a les escoles en més o menys mesura, però com s'ha esmentat encara depèn de cada centre i no hi ha una norma general que reguli com s'ha de dur a terme ni una llei espanyola que indiqui com s'ha d'incloure en el currículum escolar. Així doncs, la formació en afectivitat i sexualitat queda en mans de la voluntat i la inquietud de cada professorat i cada centre. En el següent apartat es pot veure els diferents tipus d'intervencions pedagògiques que es fan a les escoles en relació a la temàtica.

3.6. Tipus d'intervencions pedagògiques de l'educació afectivosexual a l'escola

Avui en dia el sistema educatiu català es caracteritza per tenir tres tipologies d'intervencions en educació afectivosexual. Segons la publicació de Creación Positiva, CooperAcció i l'Associació de Planificació Familiar de Catalunya i Balears (APFCIB) (Companys-Alet i Nebot-Ventura, 2016), es classifica en els següents 3 tipus d'intervenció:

- **Educació afectiva i sexual impartida a través d'una intervenció externa**

En aquest model els tallers i activitats sobre l'educació afectivosexual són portats a terme per formadors/es externs/es de forma puntual. Els centres que fan aquest tipus d'intervenció destinen algunes hores de tutoria a rebre aquest tipus d'educació, sobretot durant el segon cicle d'ESO.

- **Model mixt: treball intern i intervenció externa**

És el més comú a les escoles i instituts i combina un treball al centre, amb optatives, crèdits de síntesi o activitats concretes, amb intervencions externes de professionals que fan tallers, aporten coneixements i fan debats al voltant de temes més complexos com prevenir conductes de risc, violència de gènere, etc.

- **Educació afectiva i sexual impartida transversalment**

És el model menys estès i les escoles i instituts que el segueixen ensenyen l'educació en afectivitat i sexualitat de manera transversal a través d'incorporar-la al projecte de centre. De la manera de tractar la temàtica se'n destaca que ho fan d'una manera quotidiana i vital, sense el caire d'excepcionalitat a què s'exposen els models anteriors.

3.7. Influència del context sociopolític i familiar en els models d'educació afectivosexual

Els diferents tipus d'intervenció en educació afectivosexual i el tipus de model que s'aplica a l'hora de tractar aquest tema en els centres educatius venen determinats pel moment històric i polític. Com s'ha pogut veure en la revisió històrica de l'evolució de l'educació sexual fins a l'actualitat, els tipus d'intervencions que s'apliquen van canviant segons el context polític i cultural, i això fa que hi hagi un vaivé en l'enfocament que es dona a l'ensenyament de l'educació afectivosexual. A més, cada centre també l'ha anat adaptant segons la seva cultura de centre i el que n'esperen les famílies. Segons el que es demana per als seus fills, l'escola marca un model d'intervenció en afectivitat i sexualitat o un altre.

Els centres educatius solen seguir dues tendències en relació a la component política que predomina, i va relacionat amb el caràcter de les lleis d'educació que predominen en cada moment. D'una banda, podem trobar lleis més comprensives que promouen el paper important que té l'educació en traspassar valors socials bàsics al jove i per tant, a part dels continguts acadèmics del currículum creuen important una educació en valors com el respecte, complementant l'educació que poden rebre a casa i més enllà dels prejudicis o valors familiars. I d'altra banda, trobem lleis més segregadores que posen més èmfasi en l'educació de continguts i deixen per a la família l'educació en valors, i per tant no entren a educar en aquestes temàtiques com podria ser l'educació afectivosexual. Aquests dos enfocaments però, no només van lligats al marc legislatiu i al vaivé de lleis que han anat evolucionant segons els canvis de govern, sinó que també va lligat a les demandes socials que hi ha en diferents grups socials, zones territorials o comunitats que, per la seva evolució històrica i sociològica són diferents. També els centres de titularitat privada poden escollir tractar o no aquests temes a l'escola i adequar-se a les demandes de les famílies, tot i que

els centres públics també tenen llibertat a l'hora d'escollir com dur a terme l'educació afectivosexual, ja que no està regulat o consensuat en el currículum escolar.

Moltes vegades, segons les vivències i la cultura de les famílies, s'espera maneres molt diferents d'actuar per part de l'escola. Pot passar que en un mateix centre hi hagi perfils molt diferents de famílies, amb diversitat cultural, política o religiosa i que algunes esperin que es tracti aquestes temes des de l'escola per no haver-se de tractar a casa, d'altres esperen que se'n parli a l'escola per complementar el tracte que ja en fan a casa, o fins i tot algunes poden pensar que aquests temes no s'han de tractar a les escoles ja que aquest és un espai per aprendre continguts acadèmics i no volen que s'entri en la dimensió personal. Els centres educatius pot ser que sentin pressió també en aquest aspecte a l'hora de fer les intervencions, i més si la majoria de famílies del centre tenen un pensament i ideologia similar. La problemàtica de decidir com actuar i intervenir en aquest tema tenint en compte la diversitat d'opinions dels membres de la comunitat educativa també ve donat pel fet que no hi ha una norma general de com s'ha de tractar. Amb l'actual legislació es dona força autonomia al centre per decidir la intervenció que es fa, ara bé, aquesta també es pot entendre com una oportunitat per adaptar les necessitats de cada alumne i segons el context, tot i que també cal tenir en compte que no tots els centres tenen els mateixos recursos i cal acompanyar aquesta autonomia amb dotacions suficients per tal que tots els centres puguin arribar a les mateixes finalitats (Aymeric, Lloró i Roca, 2011).

3.8. Adolescència i sexualitat

L'Adolescència és el l'etapa vital compresa entre la infància i l'edat adulta, que engloba des de la pubertat (període de canvis hormonal i físics, l'arribada de la maduresa sexual i capacitat de reproducció) fins al desenvolupament complet de l'organisme. Socialment, s'associa el fi de l'adolescència amb l'assumpció de tasques i responsabilitats pròpies de l'edat adulta (Mariscal et al., 2000). Aquesta cal reconèixer-la com una etapa crucial del desenvolupament, i no només com una transició. Es caracteritza pel fet de ser una etapa de processos d'exploració, cerca de pertinença i del sentit de la vida, i es pot parlar d'una segona individualització que mobilitza aquests processos. En el funcionament psicològic es destaca les dimensions del desenvolupament adolescent en el pla intel·lectual, sexual i social, així com l'elaboració de la identitat (Krauskopof, 1999).

Es pot dividir l'adolescència en tres etapes: l'adolescència inicial, la intermèdia i la tardana. La inicial sol anar dels 10 als 13 anys i es caracteritza per canvis físics interns i externs, i varia molt en funció de cada persona. En general els canvis físics es donen abans en noies que en nois. La successió d'aquests canvis pot influir en l'adolescent de manera més

o menys favorable en la construcció de la imatge d'un mateix, que deriva al final de l'adolescència en un autoconcepte que integra els diferents jos que han anat sortint al llarg de l'etapa. També l'autoestima té un paper important en l'adolescència i de fet en el seu inici pot veure's en decreixement i l'estat d'ànim pot fluctuar. L'adolescència intermèdia sol anar dels 14 als 16 anys i és una etapa on cada vegada hi ha més preocupació per l'afirmació personal social. Si ja ho comencem a veure a la inicial, ara s'acaba de donar una diferenciació del grup familiar i més preocupació per allò social. Busquen més autonomia, i es dona un desig d'afirmar l'atractiu social i sexual. Emergeixen impulsos i conductes sexuals i afectives, i més interès en buscar parella que es pot arribar a considerar aquesta com una extensió del jo. Al l'etapa final de l'adolescència o tardana, que sol comprimir-se entre els 17 i 19 anys hi ha una preocupació per allò social i una cerca d'afirmació del projecte personal-social. Es reestructuren les relacions familiars, s'avança en l'elaboració de la identitat, i augmenta l'autocura i les cures mútues (Krauskopof, 1999; Mariscal et al., 2000).

Durant tota l'etapa de l'adolescència destaca la importància del grup d'iguals i la identitat que creen dins aquest grup. El context de les amistats i les relacions entre ells adopten noves característiques de compromís, lleialtat, resolució de problemes etc. que es converteixen en centrals durant aquesta etapa evolutiva. És important tenir present que en aquesta etapa els canvis físics no sempre es corresponen amb els psicològics i per tant, l'edat psicològica no es correspon amb l'edat madurativa (Grat, 2012). També, en relació als canvis interns i cognitius se'n destaca la importància de l'aparició del pensament abstracte i l'habilitat que permet als adolescents de desvincular-se de la realitat i pensar en com podrien ser les coses d'una altra manera o d'una forma idealitzada. L'idealisme sol considerar-se un tret comú dels adolescents i és també en aquesta etapa que es comencen a adoptar posicions polítiques o socials (Mariscal et al., 2000).

Així doncs, cal entendre l'adolescència no només com a etapa de canvis físics i de desenvolupament d'aspectes genitals sinó en la seva ampla dimensió corporal, psicològica i social. La descoberta de la sexualitat destaca en aquesta etapa com a un fet important, a vegades contradictori entre tenir una gran curiositat per iniciar les pràctiques sexuals i a la vegada tenir cert grau d'ansietat per no entendre sentiments i sensacions que a vegades no controlen. Per això és important aportar informació als adolescents d'aquesta etapa a més a més de la que ells i elles poden rebre d'altres fonts i agents (com els pares, l'internet, la televisió...) (Almirall, 2001).

Tot i així, segons diversos estudis, s'ha vist de manera generalitzada que a l'etapa de l'adolescència hi ha una manca d'informació i formació en educació afectiva i sexual (Bolshakova et al., 2020; Fernández-Rouco et al., 2020; Libreros, Fuentes i Pérez, 2008). La

major part d'informació d'educació sexual que reben els adolescents és sobre el VIH i sobre embarassos no desitjats (Kumar et al. 2013). Malgrat ser una etapa on comencen els primers contactes sexuals, es mostra tenir menys informació de la que realment seria necessària. Segons Rodríguez-Carrión i Traverso-Blanco (2012), la majoria de persones tenen el seu primer contacte sexual amb una altra persona, amb o sense penetració, a l'adolescència. Amb això, si no s'informa i s'educa bé als joves és quan sorgeixen més risc, i una educació afectivosexual és totalment necessària per a prevenir-los.

Tot i aquesta desinformació que s'ha pogut estudiar no només a Espanya sinó també a altres països d'arreu del món, s'ha vist que cada vegada els adolescents tenen més informació i aquesta és igual entre els dos gèneres, ja que s'havia vist que les noies solien estar més informades que els nois. El fet que cada vegada hi ha més informació i igual entre gèneres podria venir explicat per moviments activistes com el feminisme, que canvia actituds entre els adolescents (López et al., 2011). D'alguna manera, moviments com aquest fan més fàcil l'accés a diferents fonts d'informació informal sobre sexualitat. Amb l'Internet i les xarxes socials es troben fàcilment comptes feministes que fan vídeos, vinyetes o textos reivindicant el dret de les dones i de varis col·lectius oprimits, en xarxes socials predominants com ara l'*Instagram* o *YouTube*.

És necessari saber què saben els adolescents sobre sexualitat per determinar en quin grau necessiten educació afectivosexual i de quin tipus, al mateix temps que aquesta informació ajudarà a determinar fins a quin punt són efectius els programes que existeixen per tractar el tema o si cal una renovació d'aquests. Així, també és necessari tenir en compte que l'actitud dels adolescents cap a la sexualitat variarà segons el context cultural, les creences religioses, les relacions afectives amb els pares, l'edat dels adolescents, i altres variables socials i culturals que afecten directament a aquest comportament i la manera d'entendre la sexualitat. Segons l'estudi de Fernández-Rouco et al. (2019) els adolescents espanyols mostren més coneixement sobre identitat sexual que sobre sexualitat i societat, és a dir comportaments en relació a l'equitat de gènere o violència masclista, i més també que sobre anatomia i fisiologia. A més, semblava que les noies tendien a estar més informades amb coneixement més detallat que els nois.

Així mateix, també és important tractar, a part de temes d'educació sexual per evitar riscos i educar per a la salut, sobre aspectes d'igualtat de gènere i feminisme. Entre els adolescents també es veu com s'adopten rols de gènere i en aquesta etapa no estan exempts de la violència masclista, ja sigui física o psicològica dins la parella afectiva (López, 2020). Serà necessari fer una coeducació en aquesta etapa, ja que el patriarcat també afecta els adolescents i els rols i normes que se'n deriven normalitzen la discriminació de les dones i

altres col·lectius oprimits. Com que és una etapa vital on es forma la concepció i la identitat d'un/a mateix/a, es considera necessari que es promogui que aquesta no estigui tenyida pels estereotips que imposa la societat en funció de gènere, i que siguin el màxim de conscients de la influència que imposa l'heteropatriarcat en moltes conductes i rols que s'assumeixen com a normals i no haurien de ser-ho.

3.9. Entorns virtuals i influència de les TIC a l'afectivitat i la sexualitat dels i les adolescents

En la construcció de la identitat personal en els adolescents hi té un paper molt important les TIC i les noves tecnologies. No es pot deixar de banda l'anàlisi d'aquestes per parlar d'afectivitat i sexualitat, ja que hi juguen un paper molt important. Les xarxes socials han esdevingut una revolució quant a noves formes de comunicació i de relació en els joves avui en dia. Estem exposats constantment a l'internet i els mitjans de comunicació, i si bé això té alguns avantatges també té alguns inconvenients en relació amb el contingut i l'ús que se'n fa (Bernabeu i Plaza, 2015). D'una banda, les TIC ens han aportat la possibilitat d'accedir a una gran font d'informació lliure i instantània, noves formes de relació, metodologies educatives i d'entreteniment, que mentre se'n fa un bon ús són unes eines molt útils. Tot i així, cal ensenyar als joves a tenir un esperit crític davant de la informació i els recursos que trobem a les xarxes, ja que el lliure accés a tota mena d'informació fa que no sigui difícil que contingut erroni, manipulador o contradictori aparegui en mans dels nostres adolescents. I això té conseqüències també pel que fa a l'afectivitat i la sexualitat dels joves.

Hi ha una llarga trajectòria d'estudi sobre la influència que ha tingut la televisió en les nostres vides, sobretot en l'amorosa (el conegut "amor disney", per exemple, que va imposar una concepció de l'amor única [Vasallo, 2020]), ja sigui veient pel·lícules, sèries televisives o fins i tot anuncis, dels quals tant s'ha parlat per no tenir, en els seus orígens, perspectiva de gènere i ser generalment masculistes. El que fins fa unes dècades havia estat l'única font externa d'aprenentatge de formes de relacions, a través de la televisió, actualment s'ha convertit en un pou interminable d'informacions, verídiques i errònies, contradictòries i concordants, amb opinions diverses, imatges, vídeos, i molt més del que podem imaginar a causa del creixement de les xarxes, com s'ha dit anteriorment (Masanet, 2014).

D'altra banda, caldria destacar com un punt important la influència que poden tenir certes persones a la xarxa, els anomenats actualment *influencers*, que en xarxes socials com són *Instagram*, *Twitter*, *Tik tok*, *YouTube* entre d'altres, tenen una influència directa en la manera de relacionar-se entre els joves, la construcció de la seva identitat, els referents que poden ser per a ells i els valors que els poden transmetre. Això pot esdevenir des d'una molt

bona manera d'arribar als joves d'una forma positiva fins a un impacte negatiu a les seves vides. Seria un exemple del segon, quan aquestes persones es converteixen en un "ideal" al qual ells volen arribar però no poden (per exemple voler arribar a una bellesa normativa, fent el paral·lelisme amb les tradicionals *models* de les revistes).

Com a punts forts a destacar quant a la presència de les xarxes socials i les TIC a les nostres vides és les potencialitats i beneficis que tenen en tant que poden impulsar capacitats cognitives, sensitives, emocionals i creatives. Com apunten Berríos i Buxarrais (2005), poden augmentar les possibilitats de cooperació i participació en l'aprenentatge. A més, també poden potenciar la difusió de valors com el respecte, o conscienciar de temes com el medi ambient o la diversitat sexual i cultural.

Ara bé, l'ús inadequat de les TIC pot generar greus problemàtiques, tant psicosocials, com la depressió, ansietat, addicció, entre d'altres, com el foment de conductes agressives o discursos d'odi. Alguns dels actes perillosos que es poden arribar a realitzar per les xarxes socials són el *grooming*, que consisteix en la creació d'un perfil fals per part d'un adult i guanyar-se la confiança de l'adolescent sense que aquest s'adoni de la identitat de la persona adulta i amb la possibilitat que s'arribi a l'abús sexual; el *ciberbullying*, que és un acte d'assetjament entre els adolescents amb violència a través de la xarxa, amb humiliació o maltractament psicològic; el *sexting*, que representa una pràctica on els adolescents envien missatges, fotos o vídeos de contingut sexual a una altra persona, i té el risc de ser contingut exposat o difós sense el consentiment de la persona; i la *ciberaddicció*, que és el comportament de l'ús de les xarxes sense control sobre aquest, i pot generar aïllament, soledat i dependència a les TIC i les xarxes socials. (Pérez i Pulido, 2012)

En el documental de TV3 del Programa "No pot ser" sobre *Sexe digital* (Montero i Olucha, 2020), es parla de l'impacte que té la pornografia que hi ha penjada a internet de forma lliure i gratuïta sobre els adolescents d'avui dia, que en tenen un accés il·limitat i moltes vegades incontrolable pels adults. El contingut que hi ha en aquests vídeos, la gran majoria irrealistes i sexistes, no crea indiferència als joves. És més, pot ser que fins i tot acabin agafant com a referents moltes de les conductes que s'hi mostren, ja que és la única font d'informació que tenen en relació a les pràctiques sexuals, per la manca d'educació que es genera a tots els nivells envers aquest tema. El tabú i la por que hi ha a parlar de sexe fa que la població adolescent estigui desinformada, i pot ser que els porti a tenir conductes agressives o sexistes, i és amb l'educació que podem prevenir aquest efectes, donant-los estratègies per tenir una mirada crítica davant d'aquest contingut que es puguin trobar per internet. Aquesta temàtica doncs, també serà de gran interès a l'hora de plantejar una intervenció en educació afectivosexual als adolescents.

3.10. Educació afectivosexual a l'ESO i recerca del model més apropiat

Fins ara s'ha explicat els diferents models possibles d'educació afectivosexual, les tipologies d'intervenció al que pot optar cada centre per impartir aquests continguts i un recorregut històric dels models predominants de cada moment. Però la pregunta que es planteja a continuació és: **hi ha una manera millor o més adequada d'abordar l'educació afectivosexual a les escoles?**

El fet que aquesta matèria tingui un caràcter transversal i no obligatori, i que no existeix cap norma que estableixi com s'ha d'impartir, ha fet que cada escola o institut triï un model propi d'intervenció i eduquin en educació afectiva i sexual segons el criteri de centre. D'entrada, podríem dir que no hi ha una millor o pitjor manera de tractar la temàtica, ja que no hi ha un marc legal que "obligui" a fer-ho d'una forma determinada. Hi haurà diferents opinions sobre quin és el model més adequat d'impartir l'educació afectivosexual i l'educació per la salut a les escoles i instituts, i fins i tot potser es pot trobar diferents opinions dins d'un mateix centre entre el professorat.

Segons López (1990) és millor prendre l'opció de tractar el tema de l'educació sexual o afectivosexual des de la seva inclusió en el currículum, com actualment ja fan moltes escoles. També remarca com a interessant que els especialistes, en lloc de fer una xerrada puntual, formin a mestres que ho puguin incloure en les seves classes o tutories puntualment però de forma més continuada, tot i que el fet que tinguin la formació no és garantia que s'acabi fent ja que hi ha d'haver una voluntat de portar-ho a terme. Si s'inclou en el currículum poden assenyalar un seguit d'avantatges com ara: l'educació sexual es contextualitza dins dels continguts generals de l'educació, fa programacions sistemàtiques coherents i complementàries a través de diferents cicles, la normalitza, garanteix que tots els alumnes la rebin, implica a tots els mestres, d'alguna manera, en la tasca i facilita l'acceptació i participació de les famílies. Per últim, també es planteja si l'educació sexual o afectivosexual ha de ser una matèria específica o els coneixements han d'estar simplement integrats en el currículum. D'una banda, es pot concebre l'Educació Sexual com a matèria d'una assignatura específica i independent, a partir dels coneixements del programa de salut. El Programa d'Educació per la Salut té una entitat pròpia i cal donar als alumnes aquest ensenyament. Però segons López (1990), si fem una nova assignatura sobre la temàtica, té el perill de convertir-se en una matèria que quedi en segon pla, a la que se li treu importància i que l'alumne perdi l'interès fàcilment per temes que són tan importants. Si, en canvi, els coneixements s'integren en el currículum i es donen a través de les diferents assignatures, pot ser que l'alumne mostri més interès. També reafirma aquesta idea Martínez (2012) en especificar que cal que l'educació afectiva i sexual estigui inclosa i concretada en el

currículum però no com a àrea específica, ja que diu que aquesta no s'ha de basar en la duració de les classes i incloure-ho com a una assignatura més, sinó que l'important és el contingut i s'ha de donar en els temps apropiats. A més, és necessari evitar la sobrecàrrega curricular. Segons l'autor caldria incloure-ho, doncs, com a una àrea més àmplia de coneixement relacionada amb el desenvolupament social i emocional, i acompanyada d'altres àrees transversals com educació per la salut, educació en valors, educació pel medi ambient i educació per a la pau.

Així doncs, partir de la informació i la visió de diferents fonts i veure els tipus de models d'intervenció possibles, en aquest treball s'intentarà respondre a la pregunta plantejada sobre si hi ha una millor manera d'abordar l'educació afectivosexual a l'escola i s'elaborarà una proposta sobre com s'hauria de tractar aquesta temàtica als centres d'educació secundària.

Des d'aquest treball s'aposta per un model d'educació afectivosexual dins de l'educació formal de tipus professionalitzador, democràtic i obert, lliure d'alliçonament moral i prejudicis, que fomenti el respecte i l'acceptació de les diferències. Que s'imparteixi de forma transversal i des de dins el centre, amb uns docents formats en la matèria i que puguin incloure contingut en les diferents assignatures i a més, tractar el tema amb la importància i rellevància que mereix, dedicant-hi les hores necessàries de tutoria i amb una programació adient, planejada i adaptada per cada curs i edat dels alumnes. Es vol reivindicar una educació afectivosexual efectiva, lliure de tabús i transgressora, creant un entorn segur, d'aprenentatge, expressió i respecte de les diferents opinions.

3.11. Currículum de l'educació secundària obligatòria i competències bàsiques per àmbits: fragments relacionats amb l'educació afectivosexual

L'educació afectivosexual a secundària forma part del currículum de forma transversal. No està considerada una matèria específica i la seva execució no és de caràcter obligatori. Però si que hi ha fragments en el currículum de secundària on s'esmenta continguts relacionats amb l'educació afectivosexual.

Taula 1. Fragments del currículum d'ESO relacionats amb l'educació afectivosexual.

CURRÍCULUM EDUCACIÓ SECUNDÀRIA OBLIGATÒRIA

Presentació (p.9)

El currículum de l'educació secundària obligatòria (...) s'emmarca en un model de sistema educatiu inclusiu, que incorpora la igualtat de gènere i la coeducació com a eina necessària per contribuir a la millora de la societat.

Decret 187/2015, de 25 d'agost, d'ordenació dels ensenyaments de l'educació secundària obligatòria

Capítol 1. Article 2. Finalitat de l'ESO (p. 15)

Assegurar un desenvolupament personal i social sòlid amb relació a l'autonomia personal, la interdependència amb altres persones i la gestió de l'afectivitat.

Corresponsabilitat i respecte a la igualtat de drets i d'oportunitats de les persones.

L'educació secundària obligatòria ha de garantir la igualtat real d'oportunitats per desenvolupar les capacitats (...).

Capítol 1. Article 3. Objectius de l'ESO (p. 16 i 17)

Valorar i respectar la diferència de sexes i la igualtat de drets i oportunitats entre ells. Rebutjar els estereotips que suposin discriminació entre homes i dones.

Enfortir les capacitats afectives en tots els àmbits de la personalitat i relació amb els altres, i rebutjar la violència, els prejudicis de qualsevol tipus, els comportaments sexistes i resoldre els conflictes pacíficament.

Valorar críticament els hàbits socials relacionats amb la salut, el consum i el medi ambient, i contribuir a la seva conservació i millora.

Conèixer i valorar la dimensió humana de la sexualitat en tota la seva diversitat i preservar el dret a la igualtat i a la no-discriminació per raó d'orientació sexual.

Annex 5. Àmbit científicotecnològic

Competències bàsiques de l'àmbit científicotecnològic (p. 177) (p. 189)

Competència 2. CC30. Funció de reproducció. Malalties relacionades. Salut i higiene sexual.

Competència 15. Donar resposta a les qüestions sobre sexualitat i reproducció humanes a partir del coneixement científic, valorant les conseqüències de les conductes de risc.

(...) prevenció d'embarassos no desitjats, prevenció de malalties de transmissió sexual (MTS) o aplicació de tècniques de reproducció assistida.

CC30. Funció de reproducció. Malalties relacionades. Salut i higiene sexual.

Orientacions per a

Ha de valorar i aplicar el coneixement científic amb relació a la

l'avaluació. Dimensió salut. (p. 192)	<i>reproducció humana per donar opinions raonades, i argumentar decisions relacionades amb embarassos no desitjats, prevenció de malalties de transmissió sexual o l'aplicació de tècniques de reproducció assistida.</i>
Continguts i criteris d'avaluació per cursos. (p. 194-197)	<i>Primer curs (matèria comuna)</i> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Reproducció sexual i asexual.</i> <i>Tercer curs (matèria comuna)</i> <ul style="list-style-type: none"> - <i>La reproducció humana</i> <i>Aparells genitals femení, masculí i gàmetes. Cicle menstrual.</i> <i>Procés reproductiu. Control de la natalitat i tècniques de reproducció assistida.</i> <i>Canvis físics i psíquics a l'adolescència. Diversitat de gènere.</i> <i>Malalties de transmissió sexual. Resposta sexual humana.</i> <i>Salut i higiene sexual.</i>
Annex 6. Àmbit social	
Ciències Socials: Geografia i Història (Matèria comuna). Dimensió ciutadana. (p. 251)	<i>(...) crear comunitats cohesionades en les quals sigui possible respectar la identitat pròpia i valorar la diversitat com a riquesa de tots. Es capacita l'alumnat per identificar i rebutjar els comportaments i actituds irracionals i discriminatòries envers persones i col·lectius, si se superen els estereotips i els prejudicis, i si s'adopten actituds cíviqes en la vida social. En aquest marc es desenvolupen valors, habilitats i actituds fonamentals de la convivència, la responsabilitat cívica, la justícia, l'equitat i la sostenibilitat, amb una atenció especial a la discriminació de gènere i de les minories culturals, religioses i socials.</i>
Emprenedoria (matèria optativa de 1r a 3r matèria optativa de 4t). Autoconeixement i itinerari formatiu. (p. 277)	<i>Recerca sobre les diferents tasques que fan professionals de diferents nivells de qualificació, tot superant estereotips de gènere i altres prejudicis.</i>
Annex 8. Àmbit de l'educació física	
Dimensió activitat física saludable (p. 327)	<i>CC4. Estereotips del cos i de gènere en els mitjans de comunicació.</i>
Annex 9. Àmbit de cultura i valors	
Cultura i Valors Ètics (matèria comuna):	<i>Desenvolupar la sensibilitat moral, especialment el fet de posar-se en el lloc de l'altre, el sentit de la justícia i la preservació dels lligams</i>

Competències de la matèria (p. 343)	<i>afectius amb les altres persones. Així mateix es proposa contribuir a fer l'alumnat competent per viure i conviure en el pluralisme i en la diversitat d'identitats.</i>
Dimensió personal (p. 344)	<i>Competència 2. Assumir actituds ètiques derivades de la Declaració Universal dels Drets Humans: Promoure actituds ètiques i de relació que afavoreixen la convivència i el progrés de la societat inspirat en els valors universals, atenent al respecte, a la igualtat de gènere i la no-discriminació.</i>
Dimensió interpersonal (p. 345 i 346)	<i>CC21. La dignitat humana i el respecte. Consideració de la igualtat. CC23. Diversitat d'identitats. Les diferències i els seus contextos. CC25. Àmbits d'actuació de poder i violència. Actituds de tolerància, solidaritat, compromís i les seves manifestacions externes. Competència 6. (...) ús del diàleg com a reconeixement de l'altre, per a l'exercici d'actituds intel·lectuals (d'exploració, de recerca de criteris, de racionalitat, d'acceptació de la pluralitat, de flexibilitat) i afectives (de consideració, de confiança, d'autocontrol).</i>

Annex 11. Àmbit personal i social

Transversal (p. 377)	<i>Suposa l'adquisició de competències emocionals i l'ajustament de la conducta als requeriments que comporten l'edat i la societat. Així mateix, l'alumne ha de ser capaç de reflexionar sobre la incidència del gènere en la construcció de la seva personalitat i l'elecció d'opcions acadèmiques i professionals.</i>
-----------------------------	---

Ordre ENS/108/2018, de 4 de juliol, per la qual es determinen el procediment, els documents i els requisits formals del procés d'avaluació a l'educació secundària obligatòria

Capítol 4. Article 17. Documents oficials de l'avaluació (p.397)	<i>Aquests documents s'han d'ajustar als models i a les característiques que estableixen els annexos d'aquest Ordre i s'hi ha de fer un ús no sexista del llenguatge.</i>
---	---

Nota: elaboració pròpia a partir del Currículum d'Educació Secundària Obligatòria del Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya (Gencat, 2019).

També en les competències bàsiques de secundària podem veure àmbits estretament relacionats amb l'educació afectiva i sexual:

Taula 2. Competències bàsiques de l'àmbit de cultura i valors relacionades amb l'educació afectivosexual.

Àmbit de cultura i valors	
Dimensió personal	<i>Competència 1. Actuar amb autonomia en la presa de decisions i ser responsables dels propis actes.</i>
	<i>Competència 2. Assumir actituds ètiques derivades de la Declaració Universal dels Drets Humans.</i>
	<i>Competència 3. Qüestionar i usar l'argumentació per superar prejudicis i per consolidar el pensament propi.</i>
	<i>Competència 4. Identificar els aspectes ètics de cada situació i donar-hi respostes adients i preferentment innovadores.</i>
Dimensió interpersonal	<i>Competència 5. Mostrar actituds de respecte actiu envers les altres persones, cultures, opcions i creences.</i>
	<i>Competència 6. Aplicar el diàleg i exercitar totes les habilitats que comporta, especialment per a la solució de conflictes interpersonals i per propiciar la cultura de la pau.</i>

Àmbit personal i social	
Dimensió autoconeixement	<i>Competència 1. Prendre consciència d'un mateix i implicar-se en el procés de creixement personal.</i>
Dimensió aprendre a aprendre	<i>Competència 2. Conèixer i posar en pràctica estratègies i hàbits que intervenen en el propi aprenentatge.</i>
	<i>Competència 3. Desenvolupar habilitats i actituds que permetin afrontar els reptes de l'aprenentatge al llarg de la vida.</i>
Dimensió participació	<i>Competència 4. Participar a l'aula, al centre i a l'entorn de manera reflexiva i responsable.</i>

Nota: elaboració pròpia a partir de les competències bàsiques del Departament d'Educació de la Generalitat de Catalunya (Gencat, 2015; Gencat, 2018).

3.12. Decret d'educació inclusiva

En el decret 150/2107, de 17 d'octubre, de l'atenció educativa a l'alumnat en el marc d'un sistema educatiu inclusiu, a l'article 6 de funcions dels centres educatius, especifica dos punts relacionats amb l'educació afectivosexual a portar a terme als centres educatius:

“j) Sensibilitzar la comunitat educativa sobre l'educació inclusiva en gènere i promoure la coeducació, a fi de potenciar la igualtat real d'oportunitats i l'eliminació de qualsevol mena de discriminació per raó d'orientació sexual, identitat de gènere o expressió de gènere.”

“k) Vetllar perquè, d'acord amb el principi de la coeducació, la diversitat sexual i afectiva, la identitat de gènere i els diferents models de família siguin respectats en tot l'àmbit educatiu i en el marc del sistema educatiu inclusiu.”

És de gran importància que existeixin polítiques per a promoure la igualtat entre gèneres, i lleis o decrets que estableixen les bases per a fer possibles nous escenaris i oportunitats per a la convivència. Tot i així, aquestes no garanteixen canvis per si soles, i per tant cal donar models de conducta i formes de relació que, a part de la família, els dona l'escola i l'estat que legitima les lleis (Rebollo, 2013).

4. ANÀLISI DEL CONTEXT

Per a realitzar la proposta d'intervenció, es parteix del context real de dos instituts catalans i la comparació d'aquests, a fi de detectar quines necessitats hi ha relacionades amb l'educació afectivosexual. D'aquesta manera, també s'atendrà un dels objectius principals del treball com és concretar quins conceptes bàsics de l'educació afectivosexual han de saber els alumnes a l'etapa de secundària, tot indagant en quins són els que ja s'estan impartint i preguntant pels seus interessos i opinions.

L'anàlisi del context té en compte la realitat dels alumnes de l'etapa d'Educació Secundària Obligatòria, les característiques dels centres i la comunitat educativa de cadascun d'ells. Per poder conèixer aquesta realitat es farà, d'una banda, una anàlisi i descripció del centre i el seu context, i de l'altra, qüestionaris i entrevistes als membres de la comunitat educativa per conèixer l'estat de la qüestió en relació a l'educació afectivosexual i la seva opinió i visió. Els dos centres escollits són de contextos diferents: un de titularitat concertada, i l'altre públic; un de ciutat i l'altre d'un poble; un de nivell socioeconòmic mitjà-alt i l'altre mitjà; i algunes similituds com la procedència de les famílies, la majoria procedents de Catalunya però també amb famílies procedents d'altres països i amb diversitat cultural.

4.1. Característiques dels centres i de la comunitat educativa

D'una banda tenim com a objecte d'anàlisi el Centre A, un centre educatiu de la ciutat de Barcelona de titularitat concertada i laica. És un centre fundat l'any 1980 i imparteix les etapes educatives des d'infantil fins a l'ESO, amb una sola línia per a cada curs. Es troba en un barri de nivell socioeconòmic mitjà-alt, nivell que coincideix el de les famílies que en formen part. Tenen diferents equipaments i aules per a les diverses matèries, com ara laboratori, biblioteca, aula d'idiomes, teatre, taller, aula de psicomotricitat, despatxos, cuina i menjador. Les aules disposen d'eines tecnològiques com pissarres digitals i ordinadors.

Des de la seva fundació, ja fomentava un model pedagògic d'inclusió, i el centre es defineix com a comunitat oberta, plural i de dimensions humanes. Les relacions entre els membres de la comunitat educativa són properes ja que es coneixen entre sí, i el grau de col·laboració és alt. Un tret fonamental del centre és que consideren la diferència i la diversitat que es dona entre els membres de l'escola com a espais d'aprenentatge social, per potenciar les capacitats de progrés de la persona. Un dels objectius generals és atendre el desenvolupament personal i es posa èmfasi a fomentar l'autonomia i autoestima personal. El model educatiu d'aquest centre persegueix una atenció personalitzada i un seguiment de

cada alumne per tal que puguin tenir el màxim rendiment. Les famílies són molt col·laboradores amb el centre i solen mantenir un contacte fluid i constant. Aquestes, decideixen deliberadament portar els seus fills en aquest centre i per tant ideològicament s'han de sentir propers i còmodes amb la línia metodològica i cultural que segueix el centre. Aquest consta d'una línia de cada curs de l'ESO, amb 30 alumnes de 1r, 31 de 2n, 31 de 3r i 32 de 4t, i un total de 14 professors. La mitjana d'edat dels docents és entre 35 i 40 anys.

D'altra banda s'analitza el Centre B, un institut d'un poble de la comarca del Berguedà i de titularitat pública. Es va fundar al 1993 i imparteix els nivells educatius d'ESO, Batxillerat i un Cicle Formatiu de Grau Mitjà (CFGM), amb dues línies per curs fins a primer de batxillerat i una sola línia de segon de batxillerat i dels dos cursos del cicle formatiu. Els alumnes provenen del mateix poble on està ubicat, de 4.100 habitants, i del poble veí, de 1.500 habitants. No existeix cap altra alternativa per estudiar secundària a la mateixa zona. El nivell socioeconòmic de les famílies que en formen part és majoritàriament mitjà i en alguns casos baix. El centre consta d'equipaments i diverses aules específiques com la de tecnologia, l'aula d'idiomes, el gimnàs, laboratoris, aula de dibuix, despatxos, o un hort ubicat al pati. Totes les aules estan equipades amb una pissarra digital i ordinadors.

Els valors que caracteritzen el centre són el compromís amb la cultura i la llengua catalana, el respecte al pluralisme dins la diversitat cultural i ideològica, l'esperit crític, l'esforç, la responsabilitat i l'autonomia, el respecte mutu i el civisme, respectar el medi ambient, col·laborar amb l'entorn sociocultural, la coresponsabilitat família-escola-institucions, el treball en equip i la implicació de tota la comunitat educativa i la pràctica d'un estil de vida saludable. L'institut té dos grups per a cada nivell de l'ESO. Aquests consten de 23 alumnes a 1r A i 22 a 1r B; 22 alumnes a 2n A i 23 a 2n; 23 a 3r A i 23 a 3r B 23; a 4t A són 19 i a 4t B, 21. Hi ha un total de 30 professors al claustre amb una mitjana d'edat de 50 anys.

4.2. Diagnosi prèvia al projecte: estat de la qüestió

Per tal d'analitzar l'estat de la qüestió en els dos centres, es farà un anàlisi de la visió i l'opinió dels membres de la comunitat educativa així com la realitat objectiva a partir, d'una banda, de qüestionaris a alumnes i professors de 1r a 4t d'ESO, i de l'altra, entrevistes als coordinadors pedagògics o cap d'estudis i a representants de les famílies.

4.2.1. Metodologia

Tal com ha quedat recollit al principi del marc teòric, l'anàlisi present s'emmarca en la metodologia de l'estudi de casos. Segons Latorre et al. (1996), aquest és un mètode

d'investigació per a l'anàlisi de la realitat. Consisteix a descriure i analitzar detalladament unitats socials que en aquest cas són els dos centres educatius que es volen comparar. Com s'havia dit, es contempla aquest mètode des de la metodologia constructivista, posant èmfasi a la vessant qualitativa. Tot i així, segons els autors, també es pot contemplar des de perspectives més quantitatives. Ambdós mètodes no són excloents en la investigació científica de ciències socials, sinó que es complementen. Cada una té els seus dissenys metodològics, tècniques i instruments propis d'acord amb la naturalesa dels objectes d'estudi i el propòsit d'investigació, i aquests es poden comparar a l'hora d'analitzar els resultats i establir relacions entre ells per aproximar-se a la realitat i l'objecte d'estudi (Monje-Álvarez, 2011). En aquesta anàlisi, per a l'obtenció de dades es combina el mètode quantitatiu i qualitatiu amb preguntes d'ambdós tipus en el qüestionari, i dades de tipus qualitatives en les entrevistes.

La utilització de diversos mètodes ens permet la triangulació metodològica, recollint informació des de diferents angles o perspectives per poder-la contrastar (Latorre et al., 1996). D'aquesta manera, a partir de la informació extreta dels qüestionaris dels alumnes, dels professors i les entrevistes a coordinadors i famílies, es pot comparar entre elles dins del mateix centre i entre centres.

L'enfocament metodològic d'estudi de casos es considera una estratègia encaminada a la presa de decisions, i el treball present se situa en el tipus d'estudi de casos avaluatiu, que implica descripció, explicació i anàlisi dels casos. El que es busca és comparar dos centres de contextos molt diferents per veure'n les diferències i les semblances. Amb això es podrà constatar quines necessitats tenen en comú així com veure on difereixen. Alhora, es persegueix la finalitat de trobar els continguts i coneixements base que haurien de tenir els adolescents d'aquesta edat sobre afectivitat i sexualitat, per poder gaudir d'una vida afectivosexual sana, sense tabús i adaptada a l'etapa, des del respecte i la perspectiva de gènere. I d'altra banda, especificar on queda el marge de llibertat de cada centre per a poder adaptar el contingut i les metodologies al context i la trajectòria dels seus alumnes, adaptant-se a les seves necessitats.

4.2.2. Mostra

La mostra de l'estudi de casos són els membres de la comunitat educativa de cada un dels dos centres. D'una banda, responen el qüestionari adreçat a l'alumnat els i les alumnes de 1r a 4t d'ESO dels Centres A i B, i el qüestionari per a docents, aquells i aquelles que imparteixen classes en aquesta etapa. D'altra banda, responen les entrevistes un docent de

cada centre que realitza un rol de coordinació i organització i una família representant de l'AFA (centre A) o de l'AMPA (centre B).

4.2.3. Objectius de la recerca per a l'anàlisi de l'estat de la qüestió

Atenent a la finalitat general del projecte, els objectius concrets per a l'anàlisi de la qüestió, que estan directament relacionats amb les preguntes dels qüestionaris i de les entrevistes, són:

- Saber si els centres fan intervenció en educació sexual i/o afectivosexual.
- Conèixer el model d'intervenció de cada centre educatiu en relació a la temàtica.
- Indagar sobre el nivell de coneixement que tenen els alumnes, professors i famílies sobre la temàtica.
- Saber quines temàtiques s'han tractat i quin interès hi ha per aquestes.
- Demanar l'opinió i visió sobre l'educació afectivosexual a secundària.
- Detectar els punts forts i els febles en la intervenció portada a terme als centres i les possibles necessitats.

4.2.4. Instruments

Els instruments utilitzats per a l'anàlisi són, per una banda, un qüestionari per als alumnes i un altre per als docents, enviats per correu-e i creats amb la plataforma de *Google Forms*. D'altra banda, les entrevistes a un representant de l'equip docent de cada centre i un representant d'una família de cada centre, realitzades via videoconferència mitjançant la plataforma *Google Meet*.

El qüestionari per als docents consta de 12 preguntes organitzades en 5 blocs, i el dels alumnes consta de 16 preguntes organitzades també en 5 blocs, totes elles atenent als objectius de la recerca. Les entrevistes semiestructurades constaven de 7 preguntes base en el cas dels docents i de 8 preguntes el de les famílies, a partir de les quals es construïa el diàleg de l'entrevista. Al principi de les entrevistes es preguntava si donaven el seu consentiment per a realitzar-la i per enregistrar l'àudio a fi de fer més fàcil el procés de transcripció. De la mateixa manera, la primera pregunta dels qüestionaris era una casella de selecció per donar el consentiment de participar en l'enquesta i que les dades formessin part d'aquest treball. Aquests instruments es poden trobar a l'Annex 1.

4.2.5. Recollida i anàlisi de dades

El procés de recollida de dades es va realitzar durant dues setmanes des que s'envien els formularis al professorat i l'alumnat per correu electrònic fins que es dona per tancat el

període de respostes. Per fer-ho, em vaig posar en contacte amb els dos centres, els quals van ser ràpids a contestar i es van mostrar disposats a col·laborar. També van accedir a fer una entrevista un representant dels docents de cada centre que participa en la coordinació d'aquest i una representant d'una família de cada centre.

Pel que fa als resultats del *qüestionari de docents*, aquest va ser contestat per un total de 28 professors/es, 10 del centre A i 18 del centre B. El *qüestionari d'alumnes* el van contestar un total de 164 alumnes: un 65% del Centre A i un 35% del Centre B. Del primer, un 59% d'alumnes del gènere masculí i un 41% femení, mentre que del segon centre, un 35% masculí i un 67% del femení. Al Centre A han contestat 27 alumnes de 1r d'ESO, 31 de 2n, 30 de 3r, i 17 de 4t. Al B, han contestat 18 de 1r, 11 de 2n, 19 de 3r i 10 de 4t. Aquestes diferències quant a la quantitat d'alumnes que han contestat es pot deure al fet que al primer centre el qüestionari es va fer durant l'hora de sessió de tutoria en línia de forma obligatoria, mentre que a l'altre havien de ser els alumnes que contestessin pel seu compte un cop havien rebut el correu.

A continuació s'exposen les dades obtingudes i l'anàlisi d'aquestes en diferents blocs, seguint l'organització segons els objectius plantejats per l'obtenció de la informació. A l'Annex 2 es troba la descripció objectiva de les dades.

Intervenció en educació sexual i/o afectivosexual que es fa als centres

Al qüestionari del professorat es preguntava si s'imparteix educació sexual o afectivosexual al centre, amb opció de selecció múltiple, i els resultats mostren que al Centre A hi ha més percepció que es fa més educació afectivosexual mentre que al Centre B, hi ha més persones que han respost que la intervenció que es fa és només d'educació sexual, sense la part afectiva (Figura 1).

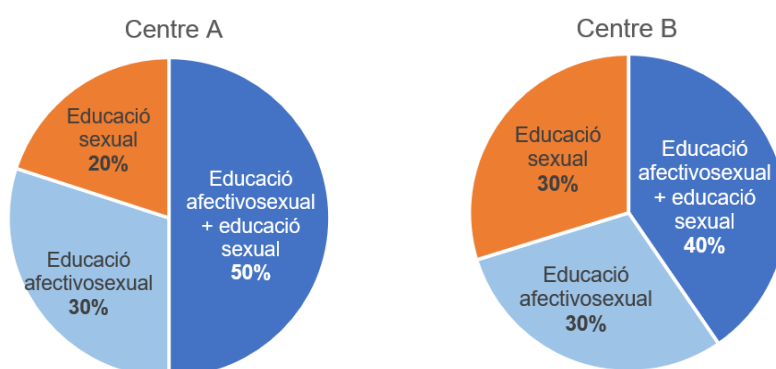

Figura 1. Respostes del qüestionari de docents sobre quin tipus d'intervenció es fa al seu centre.

Fent una anàlisi dels termes, l'educació afectivosexual intrínsecament inclou l'educació sexual, però la pregunta, essent de selecció múltiple, permetia triar les dues opcions. Així doncs, veiem que al Centre A podríem estar parlant d'un 80% de docents que consideren que es realitza educació afectivosexual i un 20% que considera que només educació sexual; del centre B estariem parlant d'un 70% que consideren que s'imparteix educació afectivosexual i un 30% que creu que només sexual.

Tot i així, segons les entrevistes dels coordinadors on explicaven quin tipus d'intervenció feien a cada centre en aquesta temàtica, en els dos casos manifesten que es duu a terme educació afectivosexual al centre. Al Centre A se segueix els programes d'intervenció de l'Agència de Salut Pública i al B, els tallers proposats des del Consell Comarcal. La percepció d'alguns professors, però, és que no es posa prou èmfasi a la part afectiva i manifesten doncs que només es duu a terme educació sexual.

Als alumnes també se'ls preguntava si havien rebut educació sexual i/o afectivosexual. Abans, però, es demanava el coneixement que tenien envers aquests termes. L'educació sexual era coneguda per la majoria dels alumnes però hi ha molta desconexença per l'afectivosexual. La majoria d'alumnes però, creien que hi havia diferència entre les dues encara que deien que no sabrien explicar-la.

En la pregunta als alumnes sobre si havien rebut algun tipus d'educació sexual o afectivosexual en els dos centre hi ha hagut força similitud (Figura 2). La majoria dels alumnes han dit que sí que n'han rebut però hi ha un percentatge força elevat que diu no haver-ne rebut. Analitzant aquestes persones que han dit que "no" n'havien rebut (Figura 3), el percentatge més elevat de les persones pertanyen al curs de 1r d'ESO. Un dels factors pels que podria ser degut aquest fet és perquè, amb la situació de confinament que estem vivint, les xerrades que estiguessin programades per al tercer trimestre no s'haurien pogut fer. D'altra banda, també pot ser que hi hagi aquest percentatge d'alumnes que diuen no haver rebut d'educació afectivosexual pel fet que, si n'han rebut poca poden no recordar-ho, o si alguna vegada se'ls ha fet alguna xerrada o debat, no ho identifiquessin com a tal i no lliguen caps que el que s'estava portant a terme era aquest tipus d'educació afectivosexual.

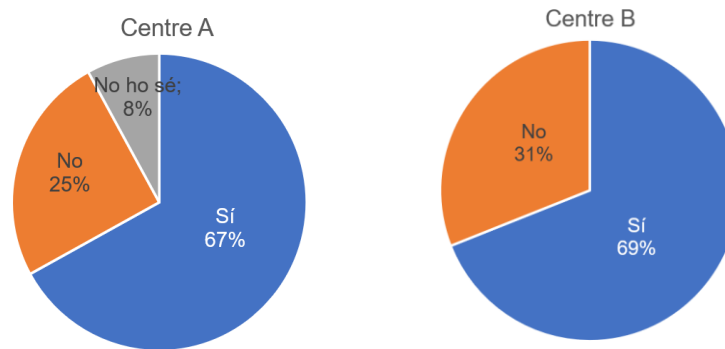

Figura 2. Percentatge d'alumnes que han rebut educació sexual, que no, i que no ho saben, per centres.

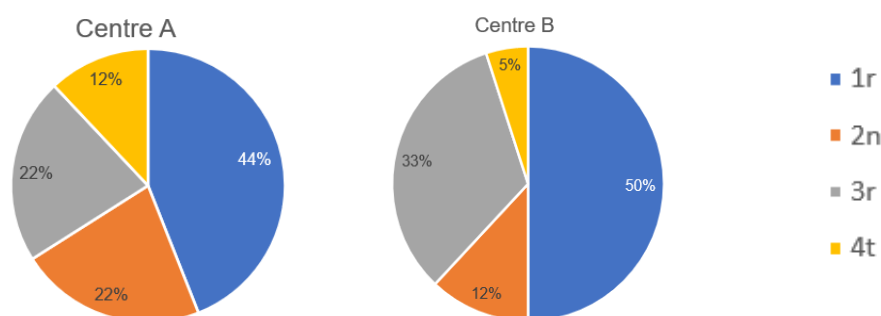

Figura 3. Percentatge d'alumnes per cursos i per centres que han respost que "no" havien rebut educació afectivosexual.

Com intervenen els dos centres educatius en relació a la temàtica

Al qüestionari de docents es preguntava pel model que pensaven que seguia el seu centre en educació afectivosexual, si amb intervencions externes, mixtes (internes o externes) o transversalment al llarg de les assignatures. Al Centre A la majoria de professors van contestar que es feia un model mixt, i al Centre B el van contestar mixt i extern. En cap cas va predominar l'opció de que s'estigui tractant amb transversalitat. També es preguntava si havien tractat la temàtica alguna vegada a les seves classes. Al Centre A un 80% dels/les professors/es sí que ho havien tractat i manifesten haver-ho fet durant les tutories, amb lectures al llarg de les diferents matèries i a l'assignatura de ciències amb la part fisiològica de l'aparell reproductor. Al Centre B, un 77% del professorat també ha dit que ho havien tractat alguna vegada, a tutoria, a classe d'ètica, o amb el treball a partir de textos.

Al qüestionari d'alumnes se'ls preguntava com havien rebut l'educació afectivosexual, si amb xerrades de persones externes, xerrades per part del professorat, parlant-ne durant les diferents assignatures o una combinació d'aquestes. Veiem com a gran diferència entre centres el percentatge de persones que han seleccionat haver rebut xerrades per part del professorat, on al Centre A és molt més alt, mentre que al B han rebut més xerrades de persones externes (Figura 4).

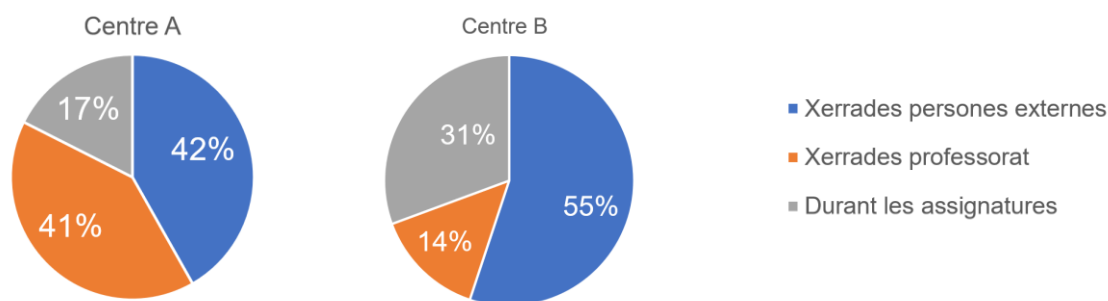

Figura 4. Percentatge d'alumnes per centres que han rebut els diferents tipus d'educació afectivosexual

A les entrevistes, la cap d'estudis del Centre A explica que es fa una combinació de xerrades externes i tractament per part dels professors, amb el programa "Parlem-ne, no et tallis" de l'agència de salut pública així com també van a veure un centre de Barcelona, el Cjas, on fan atenció als joves a nivell afectivosexual. El coordinador pedagògic del Centre B explica que es fan tallers i debats a l'hora de tutoria sent part del Pla d'Acció Tutorial. També tenen el programa salut i escola i tenen la possibilitat de parlar amb una infermera que ve un cop per setmana.

Nivell de coneixement sobre la temàtica

Totes les persones del professorat del Centre A ha sabut donar una definició del que entenen per educació afectivosexual, mentre que al Centre B han sigut un 88% els que ho sabien explicar i el percentatge restant no en tenien una idea clara. Les dues representants de les famílies durant l'entrevista sí que tenien una idea encertada del que era l'educació afectivosexual, tot i que deien que tampoc sabien exactament tots els temes que s'hi podien tractar.

Seguidament es preguntava als alumnes el grau de coneixement de les diferents temàtiques, i s'han agrupat tota aquesta llista de temes concrets en blocs que són: "l'aparell

reproductor humà”, “el cos humà i el plaer”, “diversitat de gènere”, “risks de les relacions sexuals”, “feminisme”, “relacions personals i concepció de l’amor” i “violència de gènere”. Es preguntava amb una escala de l’1 al 5 quin grau de coneixement tenien sobre cada tema. En general, als dos centres han sortit resultats similars en el grau de coneixement, i on es manifesten més diferències és entre cursos. Les temàtiques de les quals els alumnes mostren més coneixement han estat l’aparell reproductor humà, feminisme, i violència de gènere. En la diversitat de gènere els alumnes han seleccionat tenir un grau mitjà de coneixença, al voltant de la puntuació 3. Pel que fa al risc de les relacions sexuals, es mostra un grau més elevat de coneixement en els cursos del segon cicle de la secundària mentre que a 1r i 2n d’ESO es mostra més desconeixement. Les relacions personals i concepció de l’amor s’ha puntuat amb un grau mitjà de coneixement, tot i que també aquest creix al llarg dels cursos.

Temàtiques tractades i grau d’interès per aquestes

Als qüestionaris hi havia unes preguntes en relació a una llista de temàtiques concretes que es poden tractar dins l’educació afectivosexual. Aquestes han estat seleccionades després d’analitzar algunes guies d’educació afectivosexual i veure quines són les temàtiques que se solen parlar en aquesta etapa de l’ESO (Font, et al., 2006; Bertran Ribera, 2007; Consorci de Serveis Socials de Barcelona, 2015; Fundació Víctor Grífols i Lucas, 2015; Steilas, 2015; Companys-Alet i Nebot-Ventura, 2016; Tomás Vidal et al., 2017). D’una banda es demanava quines eren les que creien que s’havien tractat i de l’altre, les que voldrien que es tractessin durant l’etapa de secundària (Figures 1 i 2, Annex 2).

Al qüestionari del professorat es preguntava, d’aquesta llista de temàtiques, quines eren les que creien que s’haurien de tractar. En el Centre A, la majoria de temes han estat seleccionats per entre un 90 i un 100% dels professors i professores, per tant vol dir que creuen que s’han de tractar la majoria de temes. En el Centre B, aquest percentatge es mou entre el 60 i el 88% dels docents. Se’n pot extreure que més professors/es de l’A que del B creuen que s’han de tractar la majoria de temàtiques. També cal destacar les diferències entre “temes que es tracten actualment” i “temes que s’haurien de tractar”. La diferència entre ambdós percentatges, on el primer és baix i el segon és més alt, denota la necessitat d’aquella temàtica a ser tractada. Veiem aquesta diferència i en els temes *el cos humà i el plaer*, *maneres d’entendre l’amor*, *dinàmiques de relació de parella*, i es destaca en el Centre B necessitat també de tractar més *les diferents orientacions sexuals i la diversitat afectiva i LGTBIQ*.

Pel que fa a l'alumnat, en la pregunta sobre quins temes s'havien tractat, els que més han estat seleccionats en tots els cursos han estat: les relacions sexuals, l'aparell reproductor, els canvis del cos en l'adolescència, la violència de gènere i el feminisme. Els que menys s'han tractat en tots els cursos són: el cos humà i el plaer, maneres d'entendre l'amor, diversitat afectiva, i dinàmiques de relació de la parella. Veiem doncs que els temes que menys s'han tractat són els que s'engloben en la part afectiva de l'educació afectivosexual. Així mateix, els temes que més s'han tractat més coincideixen amb els que els alumnes han mencionat tenir-ne més coneixement en la pregunta anterior. Cal destacar que malgrat que la majoria del professorat pensa que no s'ha tractat amb gaire freqüència temes de feminisme i tampoc han seleccionat el tema com a més important a tractar, els alumnes sí que reporten que és un tema que han tractat i li donen un grau alt d'importància.

Els alumnes de 1r d'ESO d'ambdós centres i també els de 2n d'ESO del Centre A, han manifestat que han tractat poc el tema de mètodes anticonceptius i el de malalties de transmissió sexual, mentre que als altres cursos s'ha manifestat que ho han tractat més. Hi ha diferències també a l'hora d'haver-se tractat la identitat de gènere, on els alumnes del Centre A han marcat amb més freqüència que s'havia tractat el tema mentre que al B el percentatge d'alumnes que manifestaven haver-ho tractat era molt més baix. Veiem una tendència a que al Centre B es parla amb menys freqüència que a l'A sobre temàtiques de diversitat afectivosexual i identitat de gènere.

Segons les entrevistes, la cap d'estudis del Centre A explica que a 1r es comencen a tractar temes com la regla i els canvis de l'adolescència, també parla que a 3r es parla sobre malalties de transmissió sexual i que a mida que passen els cursos es toquen més temes. El coordinador pedagògic del Centre B, explica que a 1r d'ESO es fan tallers específics de viure la diversitat, a 2n sobre sexualitat i afectivitat i igualtat de gènere, a 3r desmitificant l'amor romàntic i malalties de transmissió sexual i a 4t odi i discriminació i prevenció de la violència masclista.

En l'entrevista amb les famílies, coincidien que algunes de les temàtiques que es podrien tractar eren els canvis de cos a l'adolescència, la prevenció i els riscos que pot portar la sexualitat, així com empoderament i aprendre a dir "no".

Pel que fa als temes que els agradaria tractar als alumnes, es detecten més diferències entre cursos que entre centres (Figura 2, Annex 2). També hi ha una relació directe entre aquelles temàtiques que ja s'han tractat i l'interès per tractar-les, de manera que aquelles que s'han tractat més són les que menys interès reporten tenir. Això no vol dir, però, que ja no s'hagin de tractar més sinó que cal veure en quin curs és millor tractar-les. A 1r

d'ESO, es veu més interès en parlar de canvis del cos en l'adolescència que en cursos més superiors, tot i que també en reporta més interès el centre B que l'A. També en el centre B es té més interès que en l'A a parlar de l'aparell reproductor. Pel que fa al cos humà i el plaer, hi mostren interès tot i que s'ha marcat amb més freqüència en els cursos superiors. Pel que fa als mètodes anticonceptius i a les malalties de transmissió sexual, disminueix l'interès al llarg dels cursos, així a 4t d'ESO no s'hi detecta gaire interès, i se n'hi detecta més a 1r, 2n i 3r d'ESO; alhora, es detecta una tendència a veure's més interessant pel Centre B que per l'A. Pel que fa la identitat de gènere, orientacions sexuals, violència de gènere i diversitat afectiva, veiem que hi tenen menys interès a mida que passen els cursos, de manera que a 4t d'ESO indiquen tenir poc interès, tot i que es pot relacionar amb la resposta que ja havien tractat aquests temes. Els temes que al llarg dels cursos i en ambdós centres s'han seleccionat com a interessants i coincideixen amb aquells que es tracten poc han estat les maneres d'entendre l'amor i dinàmiques de relació de la parella, així com també la part del plaer del cos humà. El tema del feminisme ha estat seleccionat com a tema interessant amb més freqüència al Centre B que a l'A, excepte en el curs de 4t d'ESO, tot i que l'A també veiem que és un tema que havien tractat més en tots els cursos. Al curs de 3r d'ESO és el que més alumnes han seleccionat un grau alt d'interès en ambdós centres en la majoria dels temes. També algun dels alumnes ha escrit com un altre tema interessant la pornografia, que no era a la llista. Aquest tema també ha estat mencionat a les entrevistes com a tema interessant a parlar amb els alumnes i la repercussió personal i social que té l'accés il·limitat a aquest contingut d'internet.

Opinió i visió sobre l'educació afectivosexual a secundària.

Pel que fa a la valoració de la importància del tema, s'ha vist que els i les docents reporten donar-li molta importància; de l'1 (poc important) al 5 (molt important), al Centre A la totalitat de docents ha qualificat la importància amb un 5, i al Centre B, el 55% de docents han qualificat amb un 5 i el 45% de docents amb un 4, com a força important.

Pel que fa al grau d'importància atribuït per part dels alumnes en l'educació afectivosexual els resultats han estat els següents (Figura 5):

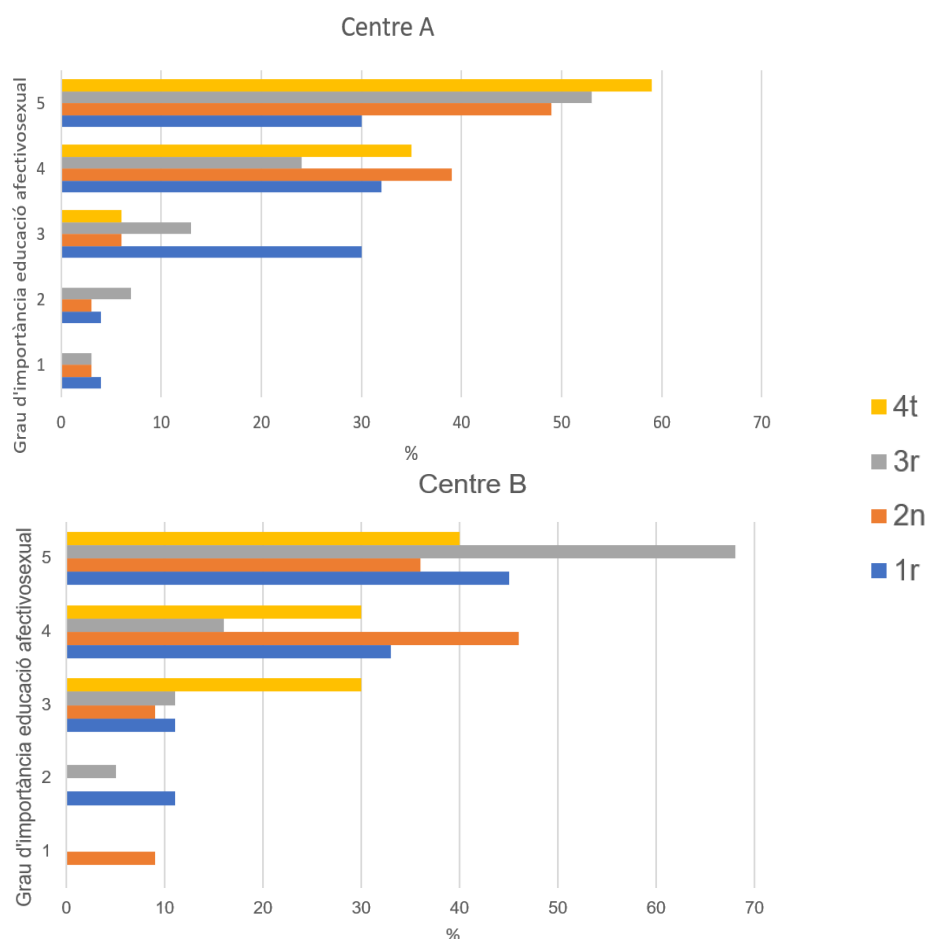

Figura 5. Percentatge del grau d'importància que atribueixen els alumnes a l'educació afectivosexual, per cursos i centres.

La majoria dels alumnes atribueixen un grau alt d'importància, la majoria entre el 4/5 i 5/5. També s'observa com a mesura que avancen els cursos hi ha una tendència a atribuir més importància a aquest tipus d'educació, destacant la dada que al Centre B els alumnes de 3r n'hi atribueixen més fins i tot que els de 2n i 4t.

En totes les entrevistes als coordinadors i a les famílies han atribuït un alt grau d'importància de tractar aquests temes, destacant-ne que no s'ha de començar a parlar només a l'ESO sinó que ja hauria de venir d'abans, a cada etapa adaptat amb el nivell que toca. Les famílies han comentat la importància de treballar l'educació afectivosexual a les escoles també, per complementar el que puguin explicar elles a casa, tot i que esmenten que a vegades els costa parlar d'aquests temes. També han explicat i coincidit en ambdós casos que una manera de parlar-ne sol ser quan veuen algun contingut a la televisió que pugui ser el detonant per treure la temàtica, aprofiten per parlar-ne. El visionat de vídeos per començar-ne a parlar també és un recurs que fan servir els dos centres durant alguna de les sessions.

Les preguntes finals els demanaven la seva opinió sobre les intervencions que es fan al centre educatiu en aquesta matèria. Els punts forts i punts febles que en destaquen s'han recollit a la taula següent, així com les millores que els i les docents proposen.

Taula 3. Punts forts, punts febles i aspectes a millorar segons el qüestionari de professors de cada centre.

Centre A		Centre B	
<i>Punts forts</i>	<i>Punts febles</i>	<i>Punts forts</i>	<i>Punts febles</i>
El respecte amb què es tracta el tema.	No es treballa de forma transversal.	Es treballa a tots els nivells i que tingui relació el que es treballa entre etapes.	Poca transversalitat.
Èmfasi en la relació entre els valors humans i personals i les relacions afectives de les persones.	Falta de temps per parlar d'algunes temàtiques que no se li dedica prou espai (com el cos humà i el plaer).	Paper important dels/les tutors/es. Forma part del PAT.	Caldria dedicar-hi més temps a les classes.
Foment dels respecte cap a un mateix i els altres.	Desigualtat entre els diferents docents en parlar d'aquestes temàtiques (no tothom s'hi troba còmode).	Bona formació de la formadora externa	Manca de preparació per treballar la temàtica d'una manera concreta per part dels docents.
Complicitat i proximitat amb l'alumnat	Falta centrar-se en la part afectiva.	Presència d'una infermera del CAP	Pot veure's com una cosa aïllada pel fet que no forma part del currículum.
Aspectes a millorar		Importància de l'assignatura de Cultura i Valors Ètics i les Jornades de Salut.	Actuacions massa puntuals.
Treballar d'una forma més transversal.		Disposició a obrir-se a noves propostes.	
Més formació per als docents.		Aspectes a millorar	
Integrar-ho d'una forma més global.		Implementar de forma més transversal.	
Més ajuda externa en determinades ocasions perquè els i les alumnes s'atreveixin a parlar amb més llibertat		Incloure-ho al currículum. Que es normalitzi el tracte dels temes.	
Augmentar la part d'afectivitat i revisar la planificació d'edats primerenques fins a l'ESO.		Augmentar la percepció de la importància que té aquesta qüestió.	
		Ser més constants.	

Segons les entrevistes, la cap d'estudis del centre A, destaca com a punt fort les famílies que tenen al centre i la seva obertura de ment. I com a punts febles el fet que no tothom s'ho agafi com a cosa primordial, encara que saben que és important, però no tothom ho vol treballar o se'n veu responsable de fer-ho. El coordinador pedagògic del centre B explica que un dels problemes és que no tots els docents tutors se senten còmodes tractant amb temes d'afectivitat i sexualitat a tutoria i els debats no acaben anant tant bé com caldria. També que el fet que donen més importància en general a temes més acadèmics i a vegades no es dóna prou importància als valors. La família del Centre A destaca com a punts forts la proximitat que hi ha en el centre i que això ajuda per parlar d'aquests temes, i la família del Centre B destaca les xerrades o cursos que es fan, i com a punt feble que potser no s'hi dedica temps suficient.

Es demostra un sentiment generalitzat que encara hi ha molts tabús a l'hora de tractar aquests temes, i a les diferents entrevistes es destaca que durant la infantesa dels que ara són els docents o famílies de l'alumnat no se'ls havia parlat de l'educació sexual i afectivosexual o s'havia fet molt poc.

Pel que fa a la pregunta als alumnes sobre si creien que podria haver-hi algun problema a l'hora de parlar d'aquests temes, en ambdós centres han manifestat que creien que no generaria gaires problemes. Alguns que han escrit que podrien sorgir han estat la incomoditat que a vegades pot generar el tema, les diferències religioses o culturals i ideologies pròpies, pel fet que algú no s'ho prengui seriosament i en faci broma, per la vergonya, o per la diferència d'opinions que pot haver-hi.

Durant les entrevistes els representants del Centre A van manifestar que no havien tingut problemes amb les famílies pel fet de tractar aquests temes ja que són generalment de ment molt oberta, mentre que el representant del Centre B comentava que puntualment havien tingut alguna queixa per part de les famílies, ja sigui per qüestions religioses o polítiques, sobre el tractament d'aquests temes a classe.

Per últim, es preguntava quina seria la manera òptima per ells i elles per tractar aquests temes, així com les sessions que els agradaria dedicar-hi. En ambdós centres les xerrades per persones externes han estat seleccionades com a mètode per dur a terme l'educació afectivosexual, amb més freqüència a cursos superiors de l'ESO que a 1r o 2n. Les xerrades fetes per professors i professores han estat més seleccionades per alumnes del Centre A, coincidint amb la realitat objectiva que en aquest se'n fan més que al Centre B. El mètode que ha resultat més seleccionat i interessat per tots els cursos en els dos centres ha estat el debat entre tots i totes.

Pel que fa a les sessions al curs que els alumnes creuen que s'hi ha de dedicar, en el Centre A, a 1r, 2n i 3r d'ESO ha estat seleccionat amb més freqüència l'interès per dedicar-hi més de 10 sessions al curs mentre que a 4t la majoria volen dedicar-hi entre 6 i 10 sessions al curs. Això pot ser degut al fet que a 4t d'ESO ja comencen a donar més prioritat a altres assignatures troncal per la preparació de les etapes formatives posteriors, o que ja no tenen tant interès a fer tantes sessions perquè ja s'ha fet en cursos anteriors. Al Centre B, la majoria de cursos han seleccionat que els agradaria tractar-ho entre 3 i 5 cops al curs. Això pot fer pensar que realment hi ha un interès més alt a tractar-se en el Centre A que en el B per part dels alumnes.

Finalment, en les entrevistes es preguntava sobre si a tots els centres es pot abordar de la mateixa manera. La conclusió que se n'extreu és que, segons la seva opinió, cada centre tindrà les seves prioritats i no serà el mateix una escola concertada que un centre d'alta complexitat, però que sí que hi hauria d'haver una base o contingut comú que tothom pogués treballar.

4.2.6. Avaluació de necessitats

A partir de l'anàlisi de les dades recollides en els dos centres se'n poden extreure unes necessitats associades a la manera d'intervenir en educació afectivosexual, els temes a tractar i el moment adequat per fer-ho.

Tal i com destaca Oliver Trobat (2001), hi ha diferents nivells en relació a l'anàlisi de les necessitats, que es recullen en les 4 categories següents: les necessitats normatives, que són aquelles que experts i professionals opinen que sofreix un sector determinat de la població; les necessitats sentides, que es basen en la percepció del grup de persones que detecta determinada carència; necessitats expressades, que es manifesten quan existeix la demanda de solucionar la necessitat i en aquesta anàlisi s'agruparan amb les sentides; i per últim la necessitat comparativa, que s'obté mitjançant el contrast de grups o col·lectius davant una mateixa situació per a detectar diferències o similituds entre ells. D'altra banda, podem dividir l'anàlisi de necessitats en dos subprocessos: la detecció de necessitats i la prioritització d'aquestes, que ens portarà finalment a la presa de decisions (Oliver Trobat, 2001; Pozo i Salmerón, 1999).

IDENTIFICACIÓ DE NECESSITATS:

Necessitats normatives: es detecta una necessitat de millorar les intervencions en educació afectivosexual als centres de secundària. Cal posar més atenció a la part afectiva d'aquesta formació així com donar veu als alumnes i donar-los espais de confiança per poder-se expressar i preguntar. És necessària una major formació per part del professorat de secundària en aquesta temàtica.

Necessitat de revisar quines temàtiques s'haurien de tractar a cada curs segons els temes ja tractats i l'interès que els alumnes mostren per aquests.

Necessitats sentides i expressades: Atès que la majoria d'alumnes no està familiaritzat amb l'educació afectivosexual i només coneixen la part sexual d'aquesta, cal posar més atenció a la part afectiva d'aquesta formació. Els alumnes mostren la necessitat de parlar de temes com el plaer del cos humà, les maneres d'entendre l'amor i dinàmiques de relacions en la parella.

Els docents i coordinadors expressen la necessitat de més formació al professorat, així com fer veure la importància que tenen aquests temes a la totalitat de docents. També s'expressa la necessitat que es tracti de forma més transversal al llarg de les matèries i cursos, per tal que no es vegi com un tema aïllat.

Se sent la necessitat de desfer els tabús que suposa el tractament d'aquest temes per tal que en un futur es pugui parlar el tema amb naturalitat, i així evitar estar formant una generació que encara no és capaç de tractar amb normalitat la temàtica. També s'expressa que caldria dedicar més temps a aquestes temàtiques.

Necessitats comparatives: Hi ha una necessitat més alta al centre B de parlar de temes afectius i de diversitat afectivosexual ja que se'n parla menys que al centre A. Es destaca la necessitat d'un equilibri entre xerrades externes i del professorat, on el Centre A fa més xerrades de professors i professores i en el Centre B es fa més amb xerrades externes.

Les famílies del Centre A estan més familiaritzades amb el tractament d'aquest temes, així que se'n pot derivar la necessitat de fer xerrades o formacions a les famílies d'ambdós centres però especialment pensant en la mancança de coneixement de les del Centre B. Al mateix temps, també es dedueix la necessitat de donar més importància al tema al Centre B, pel fet que aquest hi mostra menys interès que el Centre A.

Es detecta una necessitat de donar més importància al tema del feminisme comparant la poca importància que li donen els i les docents en comparació a la importància que li dona l'alumnat, que és més alta.

PRIORITZACIÓ DE NECESSITATS:

- Treballar més la part afectiva de les intervencions en educació afectivosexual.
- Revisar les temàtiques a treballar a cada curs.
- Visualitzar la importància que té l'educació afectivosexual a l'ESO i el feminisme.
- Plantejar l'educació afectivosexual de manera més transversal.
- Proposar activitats moldejables segons les mancances de cada centre.
- Equilibrar la intervenció en educació afectivosexual amb intervencions internes i externes.

5. DISSENY DEL PROJECTE

El disseny proposat a continuació sorgeix dels objectius principals plantejats per aquest treball, de concretar quins conceptes d'educació afectivosexual han de saber els alumnes de secundària i de crear una intervenció en educació afectivosexual per a un dels cursos de l'ESO que pugui ser comú per a ambdós centres, a partir de les necessitats detectades anteriorment.

A continuació s'exposen unes directrius generals per a millorar el context i la manera d'impartir l'educació afectivosexual d'ambdós centres i, seguidament, la programació concreta de les accions formatives.

5.1. Propostes generals per a tractar l'educació afectivosexual a secundària

Després d'analitzar l'estat actual de la qüestió a dos centres de secundària i de fer la revisió del context actual en marc teòric del treball, es presenten unes línies d'actuació a tenir en compte a l'hora d'intervenir en educació afectivosexual.

- Cal entendre aquest tipus de formació no com un tema aïllat sinó com uns valors que s'han de transmetre al llarg de la secundària. Per fer-ho, cal visualitzar la importància que es tractin aquestes temes també a les classes i per la totalitat dels professors, que seran referents, i per tant han de tenir interioritzada la seva importància i els valors que com a centre es volen fomentar. Cal aprofitar les diferents assignatures i les dinàmiques de centre per fomentar l'educació amb perspectiva de gènere i en el marc del feminisme, que lluita per l'equitat de tots els alumnes i del conjunt de la població.
- Dedicar temps a organitzar per tal de poder fer una bona coordinació en la temàtica i que el pes de l'educació afectivosexual no recaigui sobre una sola persona o un grup de persones. És responsabilitat de tot el professorat i cal donar-li una mirada d'obligatorietat més enllà dels obstacles institucionals que ens puguem trobar i dels tabús que la sexualitat porta a la nostra societat, pels partits polítics, les famílies i el professorat. Procurar doncs, per una progressiva sensibilització del professorat per a poder combinar l'educació afectivosexual impartida puntualment amb la transversalitat.
- Es proposa fer una revisió de les temàtiques tractades a cada curs en educació afectivosexual que es poden treballar d'una banda al llarg de les assignatures com s'ha mencionat, i d'altra banda a l'hora de tutoria, fent debats entre l'alumnat i amb xerrades de professionals externs al centre.

A partir de la revisió de diverses guies en educació afectivosexual (Font, et al., 2006; Bertran Ribera, 2007; Consorci de Serveis Socials de Barcelona, 2015; Fundació Víctor Grífols i Lucas, 2015; Steilas, 2015; Companys-Alet i Nebot-Ventura, 2016; Tomás Vidal et al., 2017), i la triangulació de la informació extreta de les enquestes i entrevistes, les temàtiques que es proposen tractar per a cada curs es resumeixen en la taula següent:

Taula 4. Proposta de temàtiques d'educació afectivosexual a treballar per cada curs i transversals.

Temàtiques per cursos	Temàtiques transversals
1r d'ESO	<ul style="list-style-type: none"> - Feminisme - Violència masclista - Rols de gènere - Maneres d'entendre l'amor - Afectivitats i diversitats
Canvis fisiològics i psicològics en l'adolescència	
L'aparell reproductor	
Les xarxes socials. En fem un bon ús?	
Diversitat afectiva: identitat, orientacions... Què vol dir LGTBIQ?	
2n d'ESO	
La sexualitat i l'autoestima	
Coneixem els riscos de la sexualitat: embaràs no desitjat, MTS... (1)	
Risc de les xarxes socials	
El cos humà i el plaer (1)	
3r d'ESO	
Coneixem els riscos de la sexualitat: embaràs no desitjat, MTS... (2)	
Pornografia: realitat vs. ficció.	
El cos humà i el plaer (2)	
Promoure i fomentar habilitats socials per unes relacions sanes (1)	

4t d'ESO	
Promoure i fomentar habilitats socials per unes relacions sanes (2)	
Anàlisi i reflexió dels riscos de la sexualitat	
Les relacions de parella i la violència en la parella	
Autoconcepte, autoestima i identitat afectiva i sexual	

5.2. Programació d'una acció formativa en educació afectivosexual

Per fer la intervenció en educació afectivosexual es programa un total de 8 sessions per incloure en el Pla d'Acció Tutorial (PAT) i que per tant es porten a terme a les hores de tutoria, així com una acció global i transversal durant el curs i a través de les assignatures. Es tindrà en compte que el centre també farà xerrades amb experts i visites a centres externs per complementar aquesta formació. El propòsit de la intervenció no és canviar de cop la manera d'intervenir en afectivitat i sexualitat, sinó que progressivament es vagi canviant la mirada per tal que cada vegada s'inclouï d'una manera més transversal, per part de tot el professorat i sense tabús. La present proposta va dirigida al curs de 3r d'ESO i inclou les temàtiques proposades per aquest curs després d'analitzar els instituts i algunes guies didàctiques ja existents. En l'estudi de casos realitzat en aquest treball, l'alumnat de 3r dels Centres A i B es van mostrar interessats generalment per la majoria de les temàtiques (Figura 2, Annex 2). A més, aquest curs és un moment vital pels i les adolescents, quan comencen a tenir més responsabilitat, més maduresa i pot començar a haver-hi els primers contactes afectius i sexuals amb altres persones (en termes generals, ja que cal tenir sempre en compte la diversitat i ritmes diferents de cadascú).

Així doncs, a continuació es presenten les propostes d'activitats per a una acció transversal, la programació de les sessions que s'inclourien en el PAT i les sessions de xerrades d'experts i visites a centres externs. Per acabar, es fa una proposta de la temporització del projecte.

5.2.1. Proposta d'activitats per a una acció transversal:

Per començar a incloure el concepte de transversalitat al llarg de l'ESO en educació afectivosexual, es proposa una acció transversal en la qual, un cop al mes, de cada assignatura es dediqui una sessió a treballar temàtiques de la matèria relacionant-ho amb temes d'afectivitat o sexualitat. Es faria amb debats a classe a nivell grupal o amb petits grups

de treball, on el docent realitza el rol de guia o acompanyant. El coneixement ha de ser compartit i els alumnes també han d'aportar la seva visió i opinió i tenir veu. Es proposa com un aprenentatge actiu on tant professorat com alumnat pot aprendre.

A continuació es proposa, per a cada matèria, un exemple de contingut que es podria tractar. A partir d'aquesta proposta, l'objectiu és que cada centre es coordinés per tal de pactar quins continguts podrien tractar de cada àmbit i de quina manera. Parlar d'aquesta temàtica en els claustres també pot ajudar que cada vegada es normalitzi també entre professorat i se li atribueixi més importància.

Taula 5. Proposta d'activitats relacionades amb l'educació afectivosexual per a cada matèria.

Matèria: Matemàtiques	
Objectiu: Treballar continguts de l'assignatura de matemàtiques a partir de dades relatives als riscos de la sexualitat.	Continguts: Malalties de transmissió sexual.
Activitat proposada: Contactes sexuals i probabilitats. Es descriu una situació on una persona (A) que té una MTS ha mantingut contacte sexoafectiu amb dues persones més (B i C), amb les quals ha practicat unes determinades pràctiques sexuals amb les que tenen un % de probabilitat de contagi de la malaltia, segons el mètode de protecció que han fet servir. A més, aquestes dues persones han mantingut contacte sexual amb dues més (D i E), i per tant, segons el mètode de protecció que hagin fet servir també tindran un % de probabilitats d'haver estat infectats per la MTS. Així doncs, es farà un exercici de multiplicar aquestes probabilitats per acabar coneixent quina és la probabilitat final de que les persones D i E tinguin una MTS. Posteriorment es farà un debat i reflexió sobre la temàtica.	
Recursos: - Materials: Fitxa de l'activitat (Fitxa 1, Annex 4.1.).	
Avaluació de l'activitat: - Criteris: Correcta resolució de l'exercici matemàtic. Participació activa en el posterior debat i reflexió. - Instruments: Rúbrica avaluativa de les activitats (Annex 4.1.)	
Matèria: Català	
Objectiu: Treballar continguts de l'assignatura de català a partir de l'anàlisi de refranys populars en clau de gènere.	Continguts: Rols de gènere i llenguatge sexista.
Activitat proposada: Anàlisi de refranys en clau de gènere. En petit grup es farà una anàlisi d'un llistat de refranys populars alguns dels quals tenen contingut sexista. Els alumnes hauran de detectar si hi ha aquest tipus de contingut, a més d'intentar buscar	

el significat del refrany i pensar perquè es devia haver creat d'aquesta manera. Seguidament es posarà en comú en gran grup les conclusions extretes de les anàlisis corresponents per obrir un posterior debat.

Recursos:

- **Materials:** Llista de refranys (Fitxa 2, Annex 4.1.).
<http://www.cdp.udl.cat/tallers/index.php/ca/llenguatge-inclusiu-i-comunicacio-col-laborativa/el-refranyer-popular-catala>

Avaluació de l'activitat:

- **Criteris:** Participació activa en el grup. Anàlisi dels refranys quant a significat i contingut sexista.
- **Instruments:** Rúbrica avaluativa de les activitats (Annex 4.1.)

Matèria: Castellà

Objectiu: Treballar cançons escrites en llengua castellana per analitzar el seu contingut sexista.

Continguts: Rols de gènere i llenguatge sexista.

Activitat proposada: *Analizamos canciones y sus letras*

Per aquesta sessió es proposa l'activitat d'analitzar un seguit de cançons en llengua castellana del gènere de música de reggaeton. S'analitzaran cançons prèviament seleccionades, algunes de les quals tenen lletres masculistes i altres que defensen el feminisme. Els alumnes n'hauran de fer una anàlisi en petit grup i comentar-ho i debatre-ho posteriorment en gran grup.

Recursos:

- Lletres de les cançons a analitzar (Fitxa 3, Annex 4.1.).

Avaluació de l'activitat:

- **Criteris:** Participació en l'activitat en el grup.
- **Instruments:** Rúbrica avaluativa de les activitats (Annex 4.1.)

Matèria: Anglès

Objectiu: Treballar notícies en anglès que expliquin fets relatius a l'educació afectivosexual.

Continguts: Notícies d'actualitat.

Activitat proposada: *Breaking news*

Per aquesta sessió es proposa analitzar notícies en anglès que parlin d'algun tema relacionat amb el gènere, feminisme o violència de gènere.

Recursos:

- **Materials:** Notícies actuals en llengua estrangera relacionada amb temes d'educació afectivosexual o de gènere.

Avaluació de l'activitat:

- **Criteris:** Capacitat d'anàlisi i de comprensió de les notícies. Participació activa en el grup. Ús de la llengua estrangera.
- **Instruments:** Rúbrica avaluativa de les activitats (Annex 4.1.)

Matèria: Ciències Naturals

Objectiu: Treballar el cos humà des de la seva vessant erògena i els òrgans erògens primaris i secundaris.

Continguts: El cos humà i el plaer.

Activitat proposada: Coneixem quines són les zones erògenes del nostre cos?

Aquesta activitat pretén desmentir el mite que les zones erògenes són l'únic punt de plaer sexual en les persones. Els alumnes aprendran que l'òrgan principal és el cervell i que hi ha zones erògenes primàries i secundàries. En petits grups hauran de dibuixar i pintar primer les zones que creuen que són les erògenes en un cos, i després de l'explicació, re-pintaran aquest dibuix.

Recursos:

- **Materials:** Paper, llapis i retoladors.

Avaluació de l'activitat:

- **Criteris:** Participació activa dels alumnes i treball en grup.
- **Instruments:** Rúbrica avaluativa de les activitats (Annex 4.1.)

Matèria: Ciències Socials

Objectiu: Treballar personatges històrics a partir de la perspectiva de gènere.

Continguts: Rols de gènere i influència del feminisme.

Activitat proposada: Personatges històrics. Homes? Dones?

Preguntar als alumnes de tot el grup per personatges històrics femenins: tots els que sàpiguen. Després es preguntarà pels masculins. S'aniran apuntant a la pissarra a mode de pluja d'idees per veure fins quants en surten. Hi ha diferències? Ens posem a buscar-ne més? Aquesta activitat també té l'alternativa de fer-se amb la plataforma *menti.com* on en lloc de ser el docent qui escriu els noms a la pissarra, són els alumnes que escriuen en l'eina interactiva des de l'ordinador o el mòbil i apareixen a la pissarra digital de manera anònima.

Recursos:

- **Materials:** Pissarra o pissarra digital i ordinadors.

Avaluació de l'activitat:

- **Criteris:** Participació activa dels alumnes en la proposta de noms i debat posterior.
- **Instruments:** Rúbrica avaluativa de les activitats (Annex 4.1.)

Matèria: Educació física

Duració de la sessió: 1h

Objectiu: Parlar d'esport i competicions des d'una perspectiva de gènere.

Continguts: Rols de gènere i influència del feminisme.

Activitat proposada:

Es tracta de fer un debat grupal on es parlarà sobre si els alumnes creuen que hi ha diferències entre homes i dones a l'hora de realitzar algun esport. El docent haurà d'aportar dades objectives sobre aquest fet. Seguidament també s'analitzarà el panorama actual de l'esport i les competicions a nivell nacional i mundial i la repercussió que tenen les lligues masculines o les femenines, i reflexionar per què creuen que hi ha diferències.

Recursos:

- **Materials:** Dades objectives sobre el panorama esportiu i les diferències de gènere.

Avaluació de l'activitat:

- **Criteris:** Participació activa en el debat.
- **Instruments:** Rúbrica avaluativa de les activitats (Annex 4.1.)

Matèria: Visual i plàstica

Duració de la sessió: 1h

Objectiu: Treballar contingut audiovisual i fer una anàlisi d'anuncis o series amb una mirada de gènere.

Continguts: Rols de gènere i influència del feminisme.

Activitat proposada: Anàlisi d'anuncis

En aquesta activitat es farà el visionat de diferents anuncis que tenen implicacions en els rols de gènere o tenen un contingut excessivament sexualitzat pel producte que anuncien. Es farà una anàlisi d'aquests i una reflexió grupal de què està passant a la societat perquè això sigui així.

Recursos:

- **Materials:** Pissarra digital i ordinador.

Avaluació de l'activitat:

- **Criteris:** Participació activa en el debat grupal i aportació de reflexions.
- **Instruments:** Rúbrica avaluativa de les activitats (Annex 4.1.).

5.2.2. Programació de les sessions incloses en el PAT:

Taula 6. Activitat per a la sessió 1.

Títol activitat	La bústia dels dubtes	Curs: 3r d'ESO
Àmbit a treballar	Educació afectivosexual	Durada: 1h
Continguts	Objectius	Valors
Temàtiques que els alumnes volen tractar.	Donar un espai als alumnes perquè puguin preguntar amb llibertat els dubtes i inquietuds que tenen en relació a l'educació afectivosexual.	Respectar totes les opinions. Preguntar sense por a ser jutjats.
Desenvolupament de l'activitat		
10 min.	Explicació a l'alumnat de l'activitat que realitzaran en aquesta sessió i que continuarà vigent al llarg de les setmanes. S'explica que es realitzarà una bústia on els alumnes podran escriure, en petits paperets que podran introduir-hi, dubtes i inquietuds sobre el tema de l'educació afectivosexual, o temes que els agradaria tractar.	
30 min.	Elaboració de la bústia: per tal que pels alumnes sigui un element significatiu i pugui tenir un grau de personalització, es tracta que siguin ells i elles qui elaborin, a partir d'una caixa de cartró o de plàstic, la bústia per tirar-hi les seves preguntes. Amb diferents materials i eines per a decorar-la es tracta que entre tota la classe la puguin decorar.	
15 min.	Es deixa un espai de reflexió per tal que els alumnes comencin a pensar algun tema per escriure i ja puguin començar a omplir la bústia. Es pot parlar en gran grup o en petit grup, fer reflexions grupals, preguntes al docent... per tal que puguin veure per on aniran les preguntes dels altres que, encara que seran anònimes, poden compartir amb la resta de companys/es.	
5 min.	Es fa un tancament de la sessió recordant als alumnes que poden anar posant temes sempre que els vingui a la ment. La idea serà que cada 15 dies la bústia sigui oberta, es llegeixin els temes i es prepari una sessió extra de tutoria per tractar aquells més interessants, o bé que es dediqui una estona d'una sessió per parlar d'algun tema concret encara que no sigui la hora sencera.	
Recursos		
Materials	Una caixa de cartró o de plàstic per elaborar la bústia. Paper de colors, retoladors, cola, tisores i altres materials per a decorar la caixa i crear la bústia. Papers petits en blanc per a escriure-hi els dubtes.	
Avaluació de l'activitat		
Criteris	La participació activa de l'alumnat en la creació de la bústia i en els debats de reflexió de quins temes es podrien tractar.	
Instrument	L'observació del/la docent tutor/a.	

Taula 7. Activitat per a la sessió 2.

Títol activitat	Desmuntant els mites	Curs: 3r d'ESO
Àmbit a treballar	Violència masclista	Durada: 1h
Continguts	Objectius	Valors
Violència masclista. Relacions tòxiques. Sexisme. Amor romàntic.	Treballar la violència masclista a partir dels mites i la seva deconstrucció. Ser conscients de la problemàtica actual que encara hi ha envers aquest tema. Analitzar què són les relacions tòxiques i la seva relació amb la violència masclista.	Saber escoltar. La comunicació. El respecte cap als altres i a un/a mateix/a. La igualtat.
Desenvolupament de l'activitat		
10 min.	Es prepara la classe per tal que es puguin posar en rotllana en gran grup i s'explica que en aquesta sessió es treballarà, a partir de frases que són considerades mites, la violència masclista i tot el que se'n deriva.	
45 min.	Es treballen les frases proposades per aquesta activitat. Primer el/la docent les llegeix, s'obre una ronda de debat per part dels alumnes i quan ha passat el temps estipulat per a cada frase es llegeix els arguments que desmenteixen el mite. Per aquesta activitat hi ha una llista llarga de frases que poden ser desmentides. Cada docent haurà d'escollir quines vol treballar amb els seus alumnes segons vegi que poden ser adequades. No és important fer-les totes sinó que les que es fan, puguin ser fruit de debat i els i les alumnes hi participin activament a dir el que en pensen. Es busca la col·laboració de tot l'alumnat i per tant el docent anirà donant torns de paraula procurant que tots i totes acabin parlant.	
5 min.	Es deixa un espai per tal que els alumnes facin l'avaluació de l'activitat i es fa un tancament i agraïment per a tots i totes les alumnes per haver participat en l'activitat i el debat i es recull la classe per deixar-la a l'estat original.	
Recursos		
Materials	Fitxa de mites i els seus arguments per desmentir-los (Fitxa 1, Annex 4.2.).	
Avaluació de l'activitat		
Criteris	La participació activa en el debat. El respecte que mostra cada alumne al parlar dels temes amb els i les companys/es i el/la docent.	
Instrument	El/la docent observa i anota el que passa durant l'activitat fent un petit comentari de cada alumne. Els alumnes escriuen en un paper que entregaran al/la docent què els ha semblat l'activitat, què han après, què els ha agradat i què millorarien.	

Taula 8. Activitat per a la sessió 3.

Títol activitat	Ens podria passar a tots/es: Comentem la sèrie "Oh my goig!"	Curs: 3r d'ESO
Àmbit a treballar	Maneres d'entendre l'amor.	Durada: 1h
Continguts	Objectius	Valors
Afectivitat. Sexualitat. Amor romàntic. Orientacions sexuals. Embaràs. Erotisme. Rols de gènere.	Veure la sèrie "Oh my goig!" de betevé. Adonar-se de la quotidianitat dels problemes o les qüestions que s'expliquen a la sèrie. Començar un debat sobre determinades temàtiques a partir dels continguts de la serie. Fomentar la reflexió crítica dels continguts audiovisuals.	Respecte cap a un/a mateix/a i els altres. La igualtat. L'amistat. La comunicació.
Desenvolupament de l'activitat		
5 min.	El/la tutor/a explica a l'alumnat el procediment de l'activitat: que primer veuran uns minuts de vídeo d'una sèrie pensada per adolescents que tracta de temes afectius i sexuals, i que seguidament hauran de donar la seva opinió i reflexió	
20 min.	Visionat del vídeo. S'explica prèviament que els alumnes han d'apuntar en una llibreta, mentre veuen el vídeo, alguna frase que els hagi cridat l'atenció, que els hagi sobtat, que no hi estiguin d'acord, que els hagi agradat o desagradat o que no hagin entès. Cada alumne ha d'escriure mínim una frase però en pot escriure més. Després es comentaran. Per a aquesta activitat es proposen diferents vídeos de la serie "Oh my goig!" de betevé, que parla de diverses temàtiques, per tal que cada tutor/a esculli aquell capítol que cregui més adequat als interessos del grup classe. També es pot tenir en compte els diferents temes o dubtes que hagin pogut sortir de la bústia que s'ha fet en un inici de curs per escollir la temàtica del capítol.	
30 min.	Es comenten les frases que els alumnes han anotat al llarg del visionat del vídeo i s'obre un debat en funció d'aquestes. Els vídeos de la sèrie també tenen l'opció de continuar-se veient durant més estona ja que al final de cada capítol es fan 15 minuts de debat amb adolescents i una experta en temes d'afectivitat i sexualitat, que en cas que el professor o professora no es vegi encara suficientment preparat com per dur a terme i gestionar un debat, es pot visionar prèviament el que proposa la sèrie. D'aquesta manera tant alumnes com docents poden aprendre de la dinàmica de les reflexions que en surten.	
5 min.	Tancament de l'activitat amb una reflexió d'autoavaluació: els alumnes escriuen en un full si: Han après alguna cosa nova? Els ha agradat la sèrie? Què els ha sorprès? Tornarien a veure algun altre capítol?	
Recursos		
Materials	Pantalla digital i un ordinador amb accés a internet. Capítols de la sèrie "Oh my goig!" (Fitxa 2, Annex 4.1.).	

Avaluació de l'activitat	
Criteris	Participació activa en el debat i actitud de l'alumnat. Valoració de l'activitat per part de l'alumnat.
Instrument	Observació del/la docent. Full de valoració de l'alumnat.

Taula 9. Activitat per a la sessió 4.

Títol activitat	"El Sexe": bo o dolent?	Curs: 3r d'ESO
Àmbit a treballar	El cos humà i el plaer.	Durada: 1h
Continguts	Objectius	Valors
Sexualitat. Riscs de les relacions sexuals. Beneficis de les relacions sexuals.	Desmentir els tabús sobre la sexualitat. Reflexionar sobre una mirada positiva de la sexualitat. Fomentar una mirada crítica davant dels riscos de la sexualitat i dels beneficis.	Respecte. Ser crítics. Autoestima. Transformació.
Desenvolupament de l'activitat		
10 min.	Es comença l'activitat explicant als alumnes la dinàmica de la sessió i els objectius d'aquesta. Al llarg de la història hi ha hagut una visió molt negativa de la sexualitat, i actualment encara ho arrosseguem amb aquesta consideració del tema com a tabú. Fent aquesta activitat es busca que, de forma objectiva, puguem buscar quins beneficis i quins riscos té la sexualitat. Què significa exactament "sexualitat" i quines pors tenim nosaltres en parlar-ne.	
15 min.	Pluja d'idees a la pissarra de "coses bones" que ens venen a la ment i "coses dolentes" quan pensem en la sexualitat.	
10 min.	Fem una reflexió sobre quines coses bones i dolentes hem parlat. Han sortit les ITS? embarassos no desitjats? I d'altra banda, han sortit termes positius com "plaer", "estima"...	
15 min.	Llegim algunes frases que són mites sobre la sexualitat i que perpetuen que sigui un tema tabú. Fomentar la mirada crítica dels alumnes en relació a què creure i què no, i ser conscients que els riscos que comporta la sexualitat són reals però que amb precaucions ha de ser una part de la nostra vida que hauriem de gaudir i no patir.	
Recursos		
Materials	Fitxa de l'activitat (Fitxa 3, Annex 4.2.)	
Avaluació de l'activitat		
Criteris	Participació activa de l'alumnat. Bona comunicació entre els companys i companyes.	

	Respecte i actitud positiva.
Instruments	Observació i anotació de notes per part del professorat.

Taula 10. Activitat per a la sessió 5.

Títol activitat	Pornografia i internet: realitat o ficció?	Curs: 3r d'ESO
Àmbit a treballar	Contingut pornogràfic a les xarxes socials.	Durada: 1h
Continguts	Objectius	Valors
Problemes de l'accés il·limitat a internet.	Despertar l'esperit crític amb el contingut que els adolescents es puguin trobar a les xarxes. Desmentir la idea que el que es veu en els vídeos porno és la realitat.	Ser crítics. El respecte i la igualtat.
Desenvolupament de l'activitat		
5 min.	Abans de començar l'activitat, s'haurà demanat als alumnes que es mirin el documental del programa "No pot ser" de TV3 sobre "Sexe digital". En començar la sessió, es demana a l'alumnat si l'ha pogut veure i si és així, es procedeix a explicar el contingut i començar el debat.	
10 min.	Al principi de l'activitat es deixa aquest espai per tal que els alumnes, ordenadament i amb la intenció que tothom pugui parlar, diran algunes idees o reflexions que hagin anat pensant durant la visualització del vídeo, així com si tenen alguna pregunta. Durant aquesta estona, només és pluja d'idees i el/la docent les escriu a la pissarra.	
15 min.	Es fa una dinàmica per tal que els adolescents disposin de més informació, que tan necessària és a l'adolescència, per tal que puguin entendre que les pel·lícules pornogràfiques no són un model a seguir en les relacions sexuals. Tant si han consumit com si no contingut pornogràfic (intencionadament o a través de contingut que apareix per les xarxes), cal que tinguin aquesta informació per poder ser crítics davant d'aquest contingut. L'activitat consisteix en el següent: durant aquests 15 minuts els alumnes, dividits en tres grups, tenen unes targetes amb diferents frases tallades per la meitat. Cal que primer escriguin com creuen que continua la frase o com comença, depenent de la part que tinguin.	
10 min.	Seguidament s'hauran de moure per la classe per a trobar l'altra meitat de la frase (que tindrà un altre grup) i veure si coincideix amb el que havien escrit sobre el començament o final de cada una de les frases.	
15 min.	Després de veure algunes de les frases es parla amb el/la docent si ja coneixien el que diuen les frases o alguna cosa els ha vingut de nou. Finalment es torna amb les frases que s'havien escrit inicialment a la pissarra. Alguna qüestió ha quedat resolta amb les frases? Es pot acabar de debatre sobre les qüestions i inquietuds restants.	
5 min.	Finalment es fa el tancament de la sessió amb una reflexió final: El que ens trobem per internet és contingut fictici, i cal anar molt alerta en què ens creiem	

	i què no. Ningú ens pot prohibir l'accés ja que aquest és il·limitat i incontrolable, però sí que nosaltres, com a persones cada vegada més adultes, hem de ser prudents i conscients de la realitat vs. la ficció. Finalment, els estudiant fan una valoració de la sessió segons si creuen que els ha agradat i han après alguna cosa nova tot fent-ne també una autoavaluació.
Recursos	
Materials	Documental de TV3: https://www.ccma.cat/tv3/alacarta/no-pot-ser/sexe-digital/video/6035503/ Fitxa de l'activitat amb les frases a completar (Fitxa 4, Annex 4.2.).
Avaluació de l'activitat	
Criteria	Avaluació i autoavaluació de l'alumnat. Valoració del professorat.
Instruments	Els alumnes en un paper escriuen: he après alguna cosa nova? Crec que és un tema de rellevància? Ha sigut útil la sessió? S'autoavaluen de l'1 al 5 amb els ítems: he participat activament a la sessió / he aportat idees noves / he estat atent/a durant tota la classe. Observació del/la docent durant la sessió i anotació de comentaris de cada un dels alumnes i la seva actitud.

Taula 11. Activitat per a la sessió 6.

Títol activitat	Temor a la sexualitat vs gaudir-la.	Curs: 3r d'ESO
Àmbit a treballar	El cos humà i el plaer.	Durada: 1h
Continguts	Objectius	Valors
Sexualitat. Afectivitat. Responsabilitat afectiva i sexual.	Ser conscients dels temors que pot portar començar en el món de les relacions afectives i sexuals. Reflexionar sobre els propis límits. Entendre la sexualitat com a quelcom que no ha de suposar un temor.	Respecte cap a un/a mateix/a i els altres. Reflexió.
Desenvolupament de l'activitat		
5 min.	Començar la sessió amb l'explicació que aquesta activitat s'ha de fer en un entorn de confiança i deixar clar que ningú està obligat a parlar si no vol. Es pregunta primer als i les alumnes si els ve de gust parlar d'aquesta temàtica i fer una mica de debat i reflexió grupal, per tal que no es vegi com quelcom que ve imposat i els obliguen a parlar. Si no els ve de gust no és obligatori participar.	
5 min.	Temors enfront d'una relació afectivosexual: durant aquesta primera part s'analitzaran els temors i les inseguretats que es poden tenir enfront de les relacions sexuals i afectives. Potser a algun dels alumnes encara li queda lluny tota la part de la sexualitat, i d'altres pot ser que ja hagin tingut els primers contactes de fa temps. Es tracta que es vegi com a quelcom on tothom és lliure de participar-hi tenint en compte també la part afectiva	

	d'aquesta i parlar també de relacions on pot no haver-hi sexe. Es fan subgrups de 4-6 persones on recolliran almenys tres temors relacionats amb les relacions afectivosexuals.
10 min.	Es posa en comú els temors que han recollit els alumnes i s'apunten a la pissarra.
5 min	Beneficis de la sexualitat: Una altra vegada amb els mateixos subgrups ara pensaran coses positives que poden aportar-nos la sexualitat i les relacions sexoafectives.
10 min.	Es posa en comú els termes positius que han sortit dels diferents grups i s'apunten a l'altra part de la pissarra.
15 min.	Es deixa un espai per a debat i reflexió en què entre tots intentem pensar possibles solucions per aquests temors i pensar quin deu ser l'origen que els pot causar. Inseguretats? Massa expectatives? També es farà una reflexió de si pesa més la part negativa o la positiva.
10 min.	Finalment es fa una reflexió final per part del professorat on s'explica què és necessari per gaudir de la sexualitat i l'afectivitat: acceptar el nostre cos, conèixer els nostres gustos, saber com respon el nostre cos, donar permís per gaudir del plaer sexual. També es recomana als alumnes i se'ls envia, la pàgina web de: http://sexejoves.gencat.cat/ca/inici/ on tenen molta informació que els podrà ser útils per resoldre tots els seus dubtes i inquietuds relacionats amb l'afectivitat i la sexualitat.
Recursos	
Materials	Fitxa per a l'activitat (Fitxa 5, Annex 4.2.).
Avaluació de l'activitat	
Criteris	Participació activa de l'alumnat. Bona comunicació entre els companys i companyes. Respecte i actitud positiva.
Instruments	Observació i anotació de notes per part del professorat.

Taula 12. Activitat per a la sessió 7.

Títol activitat	Habilitats socials per una vida afectiva i sexual sana.	Curs: 3r d'ESO
Àmbit a treballar	Afectivitats.	Durada: 1h
Continguts	Objectius	Valors
Habilitats socials. Sexualitat i afectivitat.	Desenvolupar habilitats socials per a mantenir relacions afectives i sexuals sanes. Adonar-se de la importància de la comunicació en les relacions de tot tipus. Comparar diferents situacions on hem de	Respecte. Igualtat. Compromís. Comunicació.

Relacions personals.	prendre decisions. Fomentar la capacitat de saber dir "no". Treballar la comunicació assertiva.	
Desenvolupament de l'activitat		
5 min.	Es comença la sessió fent grups de 4-6 persones i s'explica la dinàmica de la sessió. Aquesta, consistirà en debatre en petit grup diferents situacions presentades. Seguidament han de buscar entre tots/es quines respostes donarien a les diferents persones davant dels comentaris que s'explica que fan. Per acabar es posarà en comú en gran grup.	
20 min.	En aquest espai es treballa en petit grup mentre el/la docent va passant pels diferents grups per si tenen algun dubte. Es tracta que entre tots els membres del grup comentin i debateixin sobre les diferents situacions presentades i proposin respostes a certs comentaris que fan les persones fictícies de la situació proposada. En total hi ha tres situacions a comentar, amb similituds en quan a la dinàmica de la conversa però molt diferents amb el què comporta cada una d'elles: la primera, una situació en que una persona t'insisteix a menjar xocolata. La segona, on una persona t'insisteix que no vagis a sopar amb els amics. Per últim, una persona que t'insisteix a tenir relacions sexuals sense protecció.	
20 min.	Es fa una posada en comú de les diferents respostes i solucions que han trobat els diferents grups i s'escriuen a la pissarra. Es comenta si n'hi ha hagut de comunes i es comparen les diferències entre les respostes entre situacions. Es reflexiona també si algunes respostes els han estat més fàcils de trobar que d'altres i si alguna vegada els ha passat alguna d'elles. Es busca que els alumnes puguin reflexionar sobre l'absurditat que és que algú t'insisteixi a menjar xocolata si no t'agrada i com de fàcil és dir que no en aquestes situacions, i com sol costar més dir que no en les altres situacions.	
10 min.	Finalment es relaciona el que han treballat en aquesta sessió amb la sessió de temors de la sexualitat, riscos que comporta, dinàmiques de relacions tòxiques i maneres d'entendre l'amor.	
5 min.	Per acabar es deixa un espai per a l'avaluació de l'activitat.	
Recursos		
Materials	Fitxa de l'activitat (Fitxa 6, Annex 4.2.). Pissarra.	
Avaluació de l'activitat		
Criteris	Autoavaluació de la participació. Valoració del/la docent de l'actitud dels alumnes i la feina presentada de les fitxes.	
Instruments	Full en blanc on els alumnes escriuen: què he après d'aquesta activitat? he participat en les respostes del grup? hem treballat bé amb el meu grup? he aportat idees noves? he respectat les opinions dels altres? Fitxes que els alumnes entreguen. Observació que fa el professorat de la dinàmica dels grups.	

Taula 13. Activitat per a la sessió 8.

Títol activitat	Què faria jo?	Curs: 3r d'ESO
Àmbit a treballar	Afectivitats.	Durada: 1h
Continguts	Objectius	Valors
Dinàmiques de relacions afectives. Respecte cap a les altres persones.	Practicar habilitats socials necessàries per a les relacions amb els altres. Fomentar el respecte cap a les altres persones. Reflexionar sobre les dinàmiques tòxiques de relacions amb les altres persones. Fer un exercici d'autoreflexió sobre el meu comportament habitual.	Respecte. Igualtat. Comunicació.
Desenvolupament de l'activitat		
5 min.	S'explica el desenvolupament de l'activitat. A partir de casos on es presenten situacions on hi ha persones que no estan actuant de manera respectuosa hauran de fer una reflexió i proposta alternativa d'actuació en aquests casos.	
10 min.	En grups de 4-6 persones es llegeixen un cas que hauran de representar i breument s'acorda com cada grup actuarà cada un dels casos com si fos un role playing.	
35 min.	Cada grup actuarà el seu cas on hi ha una falta de respecte o acció discriminatòria. Al finalitzar l'actuació, es comentarà per part de la resta de companys/es quina és l'actitud que canviarien i com ho farien ells. A partir del debat que es crei, el/la docent escollirà un alumne o s'oferirà algun voluntari per substituir la persona que està sent opressora en algun dels sentits i aquest nou company/a haurà d'actuar segons com ell/a creu que seria un millor comportament davant la situació presentada.	
10 min.	Finalment s'acaba la sessió amb una reflexió final de quines d'aquestes situacions pot ser comú que ens trobem a la vida real i si han après alternatives de reaccionar davant d'aquestes. Per últim els alumnes fan una valoració de l'activitat	
Recursos		
Materials	Les fitxes amb els casos a representar (Fitxa 7, Annex 4.2.).	
Espais	Una aula espaiosa amb les cadires retirades.	
Avaluació de l'activitat		
 criteris	Valoració de l'alumnat de si els ha agradat l'activitat amb el "mètode de la sabata". Valoració del professorat de les dinàmiques de grup.	

Instruments	<p>Mètode de la sabata: Per a la valoració dels companys: cada alumne es treu una sabata i en rotllana, l'hauran de tirar molt cap al centre si estan molt d'acord amb les frases que avaluen o menys lluny si no hi estan d'acord: m'ha agradat fer aquesta activitat / m'he sentit còmode actuant davant dels i les companys/es / la classe s'ha mostrat respectuosa davant l'actuació dels i les companys/es.</p> <p>Observació per part del/la docent durant l'assaig i les actuacions del grup, les dinàmiques que s'han creat i la participació de cada un dels i les alumnes.</p>
--------------------	--

5.2.3. Cronograma

Taula 14. Cronograma de planificació de les sessions del curs a 3r d'ESO.

	Setmana 1	Setmana 2	Setmana 3	Setmana 4
Setembre		Coordinació equip docent sobre la programació educació afectivosexual		
Octubre	1a sessió PAT			Inici 1a sessió transversal assignatures
Novembre	2a sessió PAT			2a sessió transversal assignatures
Desembre	3a sessió PAT	Avaluació equip directiu pel funcionament i coordinació	3a sessió transversal assignatures	
Gener				4a sessió transversal assignatures
Febrer	4a sessió PAT			Sessió expert extern
Març	5a sessió PAT			5a sessió transversal assignatures
Abril	6a sessió PAT			Avaluació equip docent per valorar el funcionament de les sessions
Maig	7a sessió PAT		Visita centre extern	
Juny	8a sessió PAT	Reunió avaluació final claustre		

6. VALORACIÓ DE LA VIABILITAT DE L'APLICACIÓ DEL PROJECTE

El projecte proposat només ha estat plantejat a nivell teòric i no ha estat portat a terme. Així, tot i que no se'n pot valorar la seva aplicació sí que es pot valorar la viabilitat tenint en compte diferents criteris. A continuació es destaquen les seves forteses i mancances segons el plantejament que s'ha dut a terme.

D'entrada, es considera el projecte com a viable en els dos centres analitzats, ja que les propostes d'intervenció s'han basat en les seves necessitats i per tant s'han dissenyat ajustant-se a aquestes. El tipus de sessions plantejades s'han fet d'acord amb els temes que interessin a l'alumnat i que el professorat creia que s'havien de tractar. La metodologia per dur a terme l'educació afectivosexual que es proposa és una combinació per trobar l'equilibri entre els dos tipus d'intervenció que fa cada centre, seleccionant de cada un d'ells els seus punts forts i tenint en compte les mancances i punts a millorar per a superar-los. Per tant, ja que un dels centres comptava amb moltes més intervencions del professorat i l'altre d'externes, s'ha proposat combinar ambdós mètodes per tal que l'alumnat tingui l'opció de poder preguntar i expressar-se de la manera que se senti més còmode quan ho necessiti. També el nombre de sessions plantejades ha sorgit de la mitjana que alumnes i docents pensaven que s'haurien de tractar, per tal que no es faci massa llarg però tampoc massa curt i que acabi quedant com a una qüestió aïllada.

L'estudi de casos, com a metodologia d'intervenció, en principi no contempla la generalització del projecte proposat a gran escala. Per tant, en un principi no ens plantejaríem l'aplicabilitat d'aquest projecte a altres centres educatius. Ara bé, tot i que s'hauria de fer una revisió abans d'aplicar-ho en algun altre centre, es considera que l'aplicació podria ser viable, ja que els continguts bàsics a treballar a cada curs que s'han proposat haurien de ser comuns per a tots els alumnes, atenent als seus drets de ser informats i educats en educació afectivosexual. Així mateix, la metodologia d'intervenció i el model d'educació afectivosexual proposat és el que es considera òptim després de la revisió teòrica i conceptual. Tot i així, cal tenir en compte les diferències i prioritats de cada centre, ja sigui per raons polítiques, religioses, socials, econòmiques o culturals. Hi haurà centres que tindran altres prioritats, però tot i així, aquest treball presenta una guia d'on se'n poden extreure idees o metodologies per a començar a introduir aquest tema a la majoria de centres i de la manera més normalitzada possible.

D'altra banda, les activitats proposades per aquest projecte tenen continguts que són d'actualitat i que, per tant, poden cridar l'atenció dels alumnes i ser més interessants i contextualitzats. Tot i així, per tal que aquest projecte pugui ser viable en un futur cal anar-lo

revisant i renovant, mantenint la base de continguts, objectius i valors que volem aconseguir i transmetre però buscant fonts actuals i innovant.

Com a problema que ens podríem trobar a l'hora d'aplicar el projecte és que alguns docents no s'acabin de sentir còmodes tractant aquestes temàtiques. Cal entendre que la intenció no és que de cop tot el professorat sigui expert en aquests temes i que es puguin tractar amb tota normalitat. L'objectiu és que de mica en mica, tant alumnes com professors vagin aprenent i normalitzant l'educació afectivosexual. No s'ha d'obligar a cap docent a fer una intervenció que no es veu capaç o no vol, però sí que se li ha de donar eines i estratègies per a poder millorar. Es pot proposar fer una formació, compartir opinions amb altres professors i professores del claustre sobre com ho tractarien, compartir experiències prèvies en tractar aquests temes a classe... Així mateix, algunes de les activitats proposades en aquesta intervenció consten d'alternatives a fer llargs debats si algun docent no es veu capaç encara de fer-ho, atès que hi ha contingut audiovisual amb debats ja proposats i protagonitzats per adolescents i adults experts, perquè d'aquesta manera els i les docents també poden anar aprenent com gestionar els debats i reflexions que fem en parlar sobre temes d'afectivitat i sexualitat.

Un punt fort a destacar de les activitats plantejades és que són adaptables als diferents grups i centres, en tant que presenten diferents recursos a escollir en algun dels casos, i cal que el professorat les adapti segons la necessitat dels seus alumnes en concret en determinat moment. La viabilitat de les activitats també té en compte l'edat dels alumnes, ja que la intervenció proposada per al grup de 3r d'ESO no seria aplicable a un grup de 1r, que tindria unes altres necessitats. Es considera que, segons els interessos analitzats, les guies didàctiques d'educació afectivosexual ja existents i el moment vital de desenvolupament en què es troben els alumnes, aquestes activitats serien les adequades a les seves necessitats i inquietuds.

Els recursos que es fan servir en aquest projecte són viables en tant que no es necessita de grans materials ni recursos econòmics. Els espais requerits són les mateixes aules on els alumnes fan les classes de les assignatures o de tutoria, que necessiten de pissarra, projector i ordinador, i en alguns casos la possibilitat de retirar les cadires per tenir espai per moure's lliurement per l'aula. També es proposa que es facin xerrades d'experts i per tant és necessària la coordinació amb algun servei o persona externa que pugui venir a tractar determinades temàtiques, així com també cal que es contempli la possibilitat de visitar centres externs que fan atenció a l'alumnat en temes d'afectivitat i sexualitat perquè les puguin en cas de necessitat de recórrer als seus serveis.

Per últim, cal destacar que el present projecte és viable per als centres analitzats quant als valors i la cultura de centre. En ambdós casos la mentalitat de la comunitat educativa és oberta i flexible, disposats a parlar de temes sobre l'afectivitat i la sexualitat i a rebre noves propostes i millores de com fer-ho. Pel que fa a les famílies, en general mostren un perfil també obert de ment i flexible i, tot i que al Centre B explicaven que a vegades havien rebut alguna queixa per raons polítiques i religioses, es consideren fets aïllats i en general les famílies del centre estan satisfetes amb les intervencions que es fan a l'institut. Tant professorat com alumnat han puntuat, en la majoria de casos, l'educació afectivosexual com a una qüestió de molta importància, i per tant és indicador de l'interès que pot tenir la comunitat educativa que es tracti aquest tema i es puguin continuar millorant les intervencions que en fan.

7. CONCLUSIONS

En el present treball s'ha analitzat l'estat de l'educació afectivosexual i les necessitats en aquest camp de dos centres de secundària diferents, i s'ha proposat una intervenció educativa adequada i adaptada a aquestes necessitats. A continuació se n'exposen les conclusions més rellevants.

En primer lloc, cal destacar que els objectius principals del treball han estat assolits amb èxit. D'una banda, s'han establert una programació dels temes d'educació afectivosexual que haurien de formar part del currículum al llarg dels quatre cursos de l'etapa de secundària, i de l'altra, s'ha creat un projecte d'intervenció per a un curs concret basat en les necessitats que presentaven els centres analitzats. Els objectius específics s'han assolit amb l'elaboració del treball tant pel que fa al marc conceptual com en l'anàlisi dels contextos. En la revisió teòrica s'ha determinat els diferents models d'educació afectivosexual que existeixen i s'ha apostat per un d'ells, que engloba una mirada transversal i atenent els drets dels alumnes de gaudir d'una informació democràtica i oberta sobre l'afectivitat i sexualitat. A través de l'anàlisi del context s'ha pogut comparar la intervenció que fan ambdós centres sobre la temàtica, alhora que s'ha conegut la visió i l'opinió dels membres de la comunitat educativa, i així mateix s'han detectat les necessitats de cada centre. També s'ha analitzat la viabilitat del programa d'intervenció proposat, de manera que es veu possible la seva aplicació. L'últim objectiu específic que es proposava en el treball era obrir una línia de debat i investigació per a la futura millora de l'educació afectivosexual en un nivell més global a Catalunya. Com ja s'ha comentat prèviament, l'aplicació d'aquest projecte està pensada per als dos centre educatius estudiats, però a causa de la seva globalitat i transversalitat també podria generalitzar-se a altres centres sempre i quan l'equip directiu i docent en faci una adaptació al seu context i es coordini per tal de portar-lo a terme. A partir d'això, val a dir que una nova línia d'investigació sobre la temàtica hauria d'incloure l'anàlisi de molts més centres de Catalunya i identificar-ne les seves diversitats, per veure si seria possible establir un model base d'intervenció a partir del qual els centres poguessin partir. Malgrat que no hi ha una normativa de com aplicar l'educació afectivosexual i queda relegat a l'àmbit de la transversalitat de les competències bàsiques, seria interessant que tots els centres educatius de secundària consideressin aquesta matèria com a quelcom important i que cal valorar. L'educació per a la salut formarà part del futur de tot l'alumnat, i com més formació tinguin en aquest àmbit més podran desenvolupar les seves competències personals i socials al llarg de la vida. No és un tema, doncs, que s'hagi de veure com a aïllat i responsabilitat d'un petit grup de docents sinó de la totalitat de l'equip. Aquest treball comença a apuntar i especificar com es podria treballar des

d'una perspectiva més transversal, tot proposant un començament a aquesta mirada més global de la temàtica.

Pel que fa a les hipòtesis plantejades inicialment, s'han pogut comprovar o desmentir al llarg del treball, ja sigui amb la part teòrica o la pràctica. D'entrada, s'ha comprovat que l'educació afectivosexual que s'imparteix als centres educatius sí que ha anat fent una millora al llarg de la història i que avui en dia encara es treballa perquè aquesta continuï millorant. També s'ha vist que hi ha similituds entre els centres analitzats i alguns aspectes amb els quals diferien; no obstant això, les diferències han estat menors de les que en un inici pensava que trobaria tenint en compte que un centre està circumscrit en un entorn rural i l'altre de ciutat. I tot i que s'han mostrat algunes diferències, com la manera principal d'abordar l'educació afectivosexual (en un dels dos centres es feien més activitats per part del professorat i en l'altre per part de persones expertes externes), els interessos de l'alumnat i dels docents no han diferit en gran mesura. Ambdós centres veuen l'educació afectivosexual com un tema de gran importància i mostraven una visió oberta quant a tractar aquests temes, així com un interès per augmentar-ne la transversalitat. Això és indicador que hi ha una voluntat per part dels centres educatius de millorar en aquesta temàtica i normalitzar-la cada vegada més. És cert que encara existeixen molts tabús en relació a l'afectivitat i sobretot la sexualitat, i molts dels docents i les famílies en són conscients i alhora víctimes d'aquest fet. En la societat es considera un tema encara no normalitzat i no es pot esperar, de moment, que es pugui tractar amb total llibertat i sense que hi hagi algú que se senti incòmode. Tot i així, hi ha esperança i visió de millora per a poder fer una evolució cap a la normalització d'aquesta matèria.

En general, s'ha vist que una de les temàtiques que els adolescents troben més a faltar que es tracti dins d'aquest marc de l'educació afectivosexual és tot allò que té relació amb l'afectivitat i les relacions personals. Els temes fisiològics potser s'han tractat més, així com els mètodes anticonceptius i tot el que té a veure amb els riscos i una visió negativa de la sexualitat. No és coincidència, doncs, que les necessitats detectades vagin en la línia de tractar les temàtiques que donen una visió més positiva de la sexualitat, com pot ser el cos humà i el plaer o les diferents maneres d'entendre l'amor. Per tant, ja que s'ha pogut analitzar que al llarg de la història s'ha anat superant aquesta visió negativa que es té de la sexualitat, cal anar superant de mica en mica aquesta visió per a poder acabar tenint una mirada positiva però també crítica i de conscienciació de tot el que comporta l'afectivitat i la sexualitat.

Una altra conclusió que se'n pot extreure és la falta de formació dels professors i professores que s'ha reportat en diferents casos. Aquests estan especialitzats en matèries concretes i aprenentatges molt acadèmics, i és normal que hi hagi algú que encara no se

senti còmode parlant d'aquests temes. Tot i així, cal que de mica en mica i amb canvis de dinàmiques en els equips docents, es vagi transformant la mirada que l'educació afectivosexual és un tema que només tracten "els altres" i passi a ser un tema que concerneix a tots i totes. No només el tractaran els tutors i tutores o els especialistes, sinó que haurà d'incloure tot el claustre. Per fer-ho, també cal tenir clara la postura que adopta el centre quant a intervenir en educació afectivosexual i posar en comú la matriu de valors que té cadascú, fent així que la cultura de centre sigui coherent. Cal, doncs, un treball previ de coordinació i reflexió per part dels equips docents.

La realització d'aquest treball m'ha permès aprendre moltes coses que no sabia sobre l'educació afectivosexual i l'evolució que hi ha hagut al llarg de la història, el model d'intervenció que porten a terme actualment els centres de secundària analitzats, així com trobar recursos, crear activitats, i conèixer eines per després poder aplicar a diferents situacions. Com a futura psicopedagoga també m'ha servit per saber el perquè de guiar una planificació d'un projecte, plantejar-me hipòtesis, formular objectius, portar a terme una recerca i anàlisi de dades i plantejar una proposta d'intervenció. Les entrevistes i enquestes, tant a alumnes i docents com a famílies, també m'han servit per apropar-me una mica més al que seria el treball en un institut i les dinàmiques i relacions que s'hi creen, així com els interessos, la visió i l'opinió dels diferents membres de la comunitat educativa. Fer aquest treball també m'ha servit per consolidar aprenentatges de les assignatures cursades durant el màster, les quals ens han donat eines tant teòriques com pràctiques per a la realització de la tasca psicopedagògica. La realització d'activitats per un Pla d'Acció Tutorial, la mirada àmplia a diferents models d'intervenció, els diferents valors a transmetre així com la planificació de la metodologia realitzats en aquest treball, han sigut possibles gràcies a tota la formació rebuda durant aquest curs, així com les pràctiques realitzades a un centre de secundària, les quals m'han acostat al context d'un institut i la seva forma de treballar en el dia a dia, les prioritats dels docents, les inquietuds dels alumnes i tota la coordinació i organització que hi ha de rerefons.

REFERÈNCIES

- Almirall, M. R. (2001). Adolescència i Sexualitat. II. *Llibre de Ponències. Setzè Congrés de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana*, 131-139.
- Aymerich, R., Lloró J. M. i Roca, E. (2011). *Junts a l'aula? Present i futur del model d'educació comprensiva a Catalunya*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill.
- Bernabeu, J. i Plaza, I. (2015). Adolescents, també a la xarxa. Reptes de l'acció socioeducativa davant la generació 1x1. Els usos d'internet i dels *smartphones* per part d'adolescents escolaritzats a Granollers. Ajuntament de Granollers.
- Berrios, L. i Buxarrais, M. R. (2005). Impacto de la información y la comunicación (TIC) y los adolescentes. Algunos datos. *Monografías virtuales: Ciudadanía, democracia y valores en sociedades plurales*, 5. Consultat 18 maig 2020, des de <https://www.oei.es/historico/valores2/monografias/monografia05/reflexion05.htm>
- Bertran Ribera, M. (2007). *Treu-li suc a la sexualitat. Una visió positiva i saludable de la sexualitat. Guia d'activitats per treballar a l'aula*. Diputació de Barcelona. Xarxa de municipis.
- Boix, F. (1972). *Què en sabem de l'educació sexual?*. Barcelona: Nova Terra.
- Bolshakova, M., Galimov, A., Unger, J B., Rohrbach, L.A. i Sussman, S. (2020). Russian adolescent sexual behaviour and contraceptive knowledge. *Sex Education*. doi: 10.1080/14681811.2019.1705780
- Calvo, G., Sierra, J. i Caparrós, E. (2018). Drets humans i educació afectivo-sexual en l'adolescència: el programa educatiu Forma Joven. *Educació Social. Revista d'Intervenció Socioeducativa*, 68, 79-100.
- Comanys-Alet, M. i Nebot-Ventura, M. (2016). *L'educació afectiva i sexual: un dret, una prioritat*. Barcelona: Creación Positiva, CooperAcció i APFCIB.
- Consorti de Serveis Socials de Barcelona. (2015). *Intervenció amb adolescents que viuen, o que exerceixen, relacions afectives-sexuals abusives o altres manifestacions de violència masculista*. Ajuntament de Barcelona. Generalitat de Catalunya.
- Fernández-Rouco, N., Fernández-Fuertes, A. A., Martínez-Álvarez, J. L., Carcedo, R. J. i Orgaz, B. (2019). What do Spanish adolescents know (or not know) about sexuality? An exploratory study. *Journal of youth studies*. doi: 10.1080/13676261.2019.1571176

- Font, P. (1991). *Pedagogia de la sexualitat*. Barcelona: Graó.
- Font, P., Banyeres, D. i Pérez, R.M. (2006). *Orientacions per a l'educació afectiva i sexual a segon cycle d'ESO*. Departament de Salut. Generalitat de Catalunya.
- Fundació Víctor Grífols i Lucas (2015). *Afectivitat i sexualitat. Són educables?*. Barcelona: Interrogants de la Fundació Víctor Grífols i Lucas.
- Generalitat de Catalunya [Gencat]. (2015). *Competències bàsiques de l'àmbit de cultura i valors*. Departament d'Educació. Direcció General d'Educació Secundària Obligatòria i Batxillerat. Barcelona: Servei de Comunicació i Publicacions.
- Generalitat de Catalunya [Gencat]. (2018). *Competències bàsiques de l'àmbit personal i social*. Departament d'Educació. Direcció General d'Educació Secundària Obligatòria i Batxillerat. Barcelona: Servei de Comunicació i Publicacions.
- Generalitat de Catalunya [Gencat]. (2019). *Currículum educació secundària obligatòria*. Departament d'Educació. Direcció General de Currículum i Personalització. Barcelona: Gabinet tècnic.
- Grup de Recerca per l'Acció Tutorial [Grat]. (2012). *Sóc tutor. Què he de fer? Guia per al professorat de secundària*. Institut de Ciències de l'Educació. Universitat de Barcelona.
- Kumar, M., Lim, R., Langford, C., Seabrook, J., Speechley, K. i Lynch, T. (2013). Sexual Knowledge of Canadian Adolescents After Completion of High School Sexual Education Requirements. *Paediatric Children Health*, 18(2), 74–80.
- Krauskopof, D. (1999). El desarrollo psicológico en la adolescencia: las transformaciones en una época de cambios. *Adolescencia y Salud*, 1(2), 23-31.
- Latorre, A., del Rincón, D. i Arnal, J. (1996). Parte III. Metodología constructivista-cualitativa. Dins Latorre, A. et al. *Bases metodológicas de la Investigación Educativa*. (p. 197-238). Barcelona: GR92
- Ley Orgánica 1/1990, de 3 de octubre, de Ordenación General del Sistema Educativo.
- Ley Orgánica 2/2006, de 3 de mayo, de Educación.
- Libreros, L., Fuentes, L. i Pérez, A. (2008). Conocimientos, actitudes y prácticas sobre sexualidad de los adolescentes en una unidad educativa. *Revista Salud Pública y Nutrición*, 9(4).

- López, F. (1990). *Educación sexual*. Madrid: Fundación Universidad-Empresa.
- López, F. 2005. *Educación sexual* [Sex education]. Madrid: Biblioteca Nueva.
- López, F., Carcedo, R. J., Fernández-Rouco, N., Blázquez, M. I. i Kilani, A. (2011). Diferencias sexuales en la sexualidad adolescente: afectos y conductas. *Anales de Psicología*, 27, 791–799.
- López, E. (2020). Violencia de género en adolescentes. *Know and Share Psychology*, 1(1), 135-154.
- Mariscal, S., Giménez-Dasí, M., Carriedo, N. i Corral, A. (2000). *El desarrollo psicológico a lo largo de la vida*. McGraw-Hill: Espanya.
- Martínez, J. L., Carcedo, R. J., Fuertes, A., Vicario-Molina, I., Fernández-Fuertes, A. A. i Orgaz, B. (2012). Sex education in Spain: teachers' views of obstacles. *Sex Education: Sexuality, Society and Learning*, 12(4), 425-436. doi:10.1080/14681811.2012.691876
- Masanet, M. J. (2014). *Representació mediàtica i interpretació adolescent de la sexualitat i la relació amorosa en la ficció seriada*. (Tesi doctoral. Universitat Pompeu Fabra, Catalunya). Consultat des de <https://www.tdx.cat/bitstream/handle/10803/292732/tmjmj.pdf?sequence=1>
- Monje Álvarez, C. A. (2011). *Metodología de la investigación cuantitativa y cualitativa. Guía didáctica*. Universidad Surcolombiana. Facultad de ciencias sociales y humanas.
- Montero, A. (Productora), i Olucha, R. (Directora). (2020). *Sexe digital* [Documental]. Barcelona: TV3. Consultat des de <https://www.ccma.cat/tv3/alacarta/no-pot-ser/sexe-digital/video/6035503/>
- Oliver Trobat, M.F (2001). *Cap a una tipologia d'avaluació de projectes socioeducatius. Els indicadors d'avaluació*. Departament de Ciències de l'Educació. Universitat de les Illes Balears
- Pérez, J.M. i Pulido, C. (2012). Infància i tecnologies de la informació i de la comunicació a Catalunya: la bombolla mediàtica d'infants i adolescents. *UNICEF, Comitè Catalunya*.
- Pozo, M.T., i Salmerón, H. (1999) Tendencias conceptuales y metodológicas en la evaluación de necesidades. *Revista de Investigación Educativa*, 17(2), 349-357.

- Rebollo, M.A. (2013). La innovació educativa con perspectiva de género. Retos y desafíos para el profesorado. *Profesorado*, 17(3), 1-6.
- Reich, W. (1934). *La lucha sexual de los jóvenes*. Mèxic: Roca.
- Rodríguez-Carrión, J. i Traverso-Blanco, C. I. (2012). Conductas sexuales en adolescentes de 12 a 17 años de Andalucía. *Gaceta Sanitaria*, 26(6), 519–524. doi:10.1016/j.gaceta.2012.02.005
- Simón, M. E. (2010). *La igualdad también se aprende. Cuestión de coeducación*. Madrid: Narcea.
- Steilas (2015). *Guía para trabajar la diversidad afectivo-sexual y de género*. LGTBIQ TALEDA.
- Tomás Vidal, M.A., Ordinas Vaquer, M., Aranguren Balerdi, R.M. i Caldés Adover, L. (2017). *Amb tots els sentits. Educació afectiva i sexual a l'adolescència. Guia didàctica*. Conselleria Salut. Direcció general salut pública i participació.
- Vasallo, B. (2020). Germanastres i gripaus. Amor Disney i agenciament feminista. *Revista Idees*, 47, 1-5. Consultat 18 maig 2020, des de <https://revistaidées.cat/germanastres-i-gripaus-amor-disney-i-agenciament-feminista/?pdf=2156>
- Venegas, M. (2017). Coeducar las relaciones afectivosexuales para promover la igualdad sexual y de género y la justicia social. *Revista Internacional de Educación para la Justicia Social (RIEJS)*, 6(2), 13-28. doi: 10.15366/riejs2017.6.2.001

UNIVERSITAT DE
BARCELONA

EDUCACIÓ
programa d'intervenció a secundària
AFECTIVOSEXUAL

ANNEXOS

ÍNDEX

ANNEX 1. Instruments de recollida de dades: qüestionaris i entrevistes	77
QÜESTIONARI DOCENTS	77
QÜESTIONARI ALUMNES	78
ENTREVISTA DOCENTS	80
ENTREVISTA FAMÍLIA	80
ANNEX 2: Descripció de les dades obtingudes	82
ANNEX 3. Glossari de conceptes relatius a l'educació afectivosexual	98
ANNEX 4. Materials per a les sessions	102
4.1. Activitats per a una acció transversal	102
Fitxa 1: Contactes sexuals i probabilitats	102
Fitxa 2: Anàlisi de refranys en clau de gènere	103
Fitxa 3: <i>Anàlisi de cançons</i>	105
Rúbrica d'avaluació activitats transversals:	107
4.2. Activitats del pla d'acció tutorial:	108
Fitxa 1: Activitat "Desmuntant els mites"	108
Fitxa 2: Activitat "Ens podria passar a tots/es: Comentem la sèrie "Oh my goig!"	113
Fitxa 3: Activitat: "El Sexe": bo o dolent?	114
Fitxa 4: Activitat "Pornografia i internet: realitat o ficció?"	115
Fitxa 5: Activitat "Temor a la sexualitat vs. gaudir-la"	116
Fitxa 6: Activitat "Habilitats socials per una vida afectiva i sexual sana"	118
Fitxa 7: Activitat "Què faria jo?"	120

ÍNDEX TAULES I FIGURES

TAULES

Taula 1. Objectius, blocs i preguntes del qüestionari pels docents.	77
Taula 2. Objectius, blocs i preguntes del qüestionari pels alumnes.	78
Taula 3. Objectius i preguntes de l'entrevista pels docents.	80
Taula 4. Objectius i preguntes de l'entrevista pels docents.	80
Taula 5. Percentatge de docents que han seleccionat les temàtiques que creuen que s'han tractat i que s'haurien de tractar.	83
Taula 6. Percentatge d'alumnes que han seleccionat les temàtiques que creuen que s'han tractat.	86
Taula 7. Percentatge d'alumnes que han seleccionat els diferents graus de coneixement referent als diferents temes.	87
Taula 8. Percentatge d'alumnes que han seleccionat el grau d'importància atribuït a l'educació afectivosexual.	89
Taula 9. Percentatge d'alumnes que han seleccionat el grau de problemàtiques que creuen que pot generar parlar d'aquests temes.	90
Taula 10. Percentatge d'alumnes que han seleccionat les temàtiques que els agradaria tractar.	91
Taula 11. Percentatge d'alumnes que han seleccionat de quina manera els agradaria tractar l'educació afectivosexual.	92
Taula 12. Percentatge d'alumnes que han seleccionat les sessions que els agradaria dedicar a aquests temes. ⁹	92

FIGURES

Figura 1. Percentatge de docents de cada centre que ha escollit els temes que creuen que es tracten actualment comparat amb els que creuen que s'haurien de tractar.	93
Figura 2. Percentatge d'alumnes de cada centre i per cursos que ha escollit els temes que creuen que es tracten actualment comparat amb els que creuen que s'haurien de tractar.	97

ANNEX 1. Instruments de recollida de dades: qüestionaris i entrevistes

QÜESTIONARI DOCENTS

Taula 1. Objectius, blocs i preguntes del qüestionari pels docents.

Objectius:	
-	Saber quin model d'educació afectivosexual s'està impartint a l'institut.
-	Conèixer quins punts forts valoren de la seva implementació.
-	Conèixer quins punts febles veuen en com es tracta el tema a l'escola.
-	Valorar la importància que li donen a la temàtica.
-	Saber quines millores creuen que poden fer-se al seu institut.
Blocs	
Bloc 1	Dades personals (institut i càrrec dins aquest) i coneixement de la temàtica
Bloc 2	Tipus d'educació afectivosexual que s'imparteix al centre
Bloc 3	Temes que es tracten en l'educació afectivosexual
Bloc 4	Valoració dels punts forts i febles i millores que es poden fer en la seva intervenció
Bloc 5	Valoració de la importància que se li dona a l'educació afectivosexual
Preguntes	
1	Estic d'acord en participar en aquesta enquesta i que les dades es puguin analitzar en el treball de final de màster
2	Centre Educatiu. Càrrec que tens en el centre
3	Què entens per educació afectivosexual?
4	S'imparteix educació sexual i/o afectivosexual en el vostre centre? (educació sexual, educació afectivosexual, no s'imparteix, no ho sé)
5	Quin d'aquests models creus que s'ajusta més a la intervenció en educació afectivosexual que s'està implementant al vostre centre? (Educació afectiva i sexual impartida a través d'una intervenció externa, model mixt: treball intern i intervenció externa, educació afectiva i sexual impartida transversalment).
6	Has tractat aquesta temàtica alguna vegada ja sigui durant l'assignatura o en tallers específics? (si, no). De quina manera?

7	Quins d'aquests temes es solen tractar en les intervencions? Quins creus que s'han de tractar? (relacions sexuals, l'aparell reproductor, canvis del cos en l'adolescència, el cos humà i el plaer, mètodes anticonceptius, malalties de transmissió sexual, el VIH i la sida, identitat de gènere, orientacions sexuals, maneres d'entendre l'amor, violència de gènere, diversitat afectiva i LGTBIQ+, dinàmiques de relació de parella, feminisme).
8	Quant de temps es dedica a l'educació afectivosexual, aproximadament, al vostre centre?
9	Valorant l'educació afectivosexual que s'implementa en el vostre centre, quins punts forts destacaries de la intervenció que se'n fa?
10	Si creus que hi ha algun punt feble, quin diries que és?
11	En una valoració de l'1 al 5, quina importància li donaries a l'educació afectivosexual a l'ESO? (considerant 1 com a poca importància i 5 com a màxima importància)
12	Si penses que hi ha algun tipus de millora que es pugui fer a l'hora d'intervenir en aquest tema al vostre institut, quina seria?

QÜESTIONARI ALUMNES

Taula 2. Objectius, blocs i preguntes del qüestionari pels alumnes.

Objectius:	
-	Saber quina educació afectivo sexual han rebut fins ara i com.
-	Saber què en saben: coneixements de la temàtica.
-	Saber quina és la seva opinió i visió sobre el tema: ho veuen necessari?.
-	Interès en el programa d'intervenció: què els agradaria saber.
Blocs	
Bloc 1	Dades sociodemogràfiques
Bloc 2	Educació afectivosexual rebuda fins ara
Bloc 3	Coneixements sobre la temàtica
Bloc 4	Opinió i visió sobre l'educació afectivosexual
Bloc 5	Interès en el programa d'intervenció

Preguntes	
1	Estic d'acord en participar en aquesta enquesta i que les dades es puguin analitzar en el treball de final de màster
2	Edat, Gènere, Centre educatiu, Curs
3	Saps què és l'educació sexual? (si, no, no ho sé)
4	Saps què és l'educació afectivosexual? (si, no, no ho sé)
5	Creus que hi ha diferències entre les dues? (si, no)
6	Aclariment inicial: explicació educació sexual i afectivosexual
7	Has rebut algun tipus d'educació afectivosexual a l'institut? (si, no)
8	Si és que sí, de quina manera? (xerrades de persones externes, xerrades de professors del centre, durant les classes)
9	Amb quina freqüència?
10	Pren-te un minut per reflexionar sobre si heu tractat aquests temes alguna vegada a l'escola i marca quins d'ells SÍ que s'han parlat (relacions sexuals, l'aparell reproductor, canvis del cos en l'adolescència, el cos humà i el plaer, mètodes anticonceptius, malalties de transmissió sexual, el VIH i la sida, identitat de gènere, orientacions sexuals, maneres d'entendre l'amor, violència de gènere, diversitat afectiva i LGTBIQ+, dinàmiques de relació de parella, feminisme).
11	A continuació marca quin grau de coneixement creus que tens de cadascun d'aquests temes des de l'1 (el conec molt poc) al 5 (el conec molt): l'aparell reproductor humà, el cos humà i el plaer, diversitat de gènere, riscos de les relacions sexuals, feminisme, relacions personals i concepció de l'amor, violència de gènere.
12	En quin grau veus necessari aquest tipus d'educació afectivosexual a l'etapa d'ESO? (de l'1 al 5). Per què?
13	Creus que hi pot haver algun problema en tractar aquests temes? (de l'1 al 5). Per què?
14	Sobre quins temes t'agradaria aprendre (tant si ja els has tractat a l'escola com si no) sobre l'educació afectivosexual?
15	Quina manera és la que més t'agradaria per tractar-los?
16	Quantes sessions t'agradaria dedicar a aquest tema?

ENTREVISTA DOCENTS

Taula 3. Objectius i preguntes de l'entrevista pels docents.

Objectius:
- Conèixer amb més profunditat com s'imparteix l'educació en afectivitat i sexualitat.
- Conèixer amb més detall la organització del centre en relació a la temàtica.
- Preguntar pel perfil de famílies que hi ha en el centre i si estan d'acord generalment en tractar aquests temes.
- Demanar l'opinió i visió del/la coordinador/a.
Preguntes
Quin és el vostre càrrec dins el centre?
Es porta a terme algun tipus d'intervenció en educació afectivosexual? Quins programes es fan?
Quina és la teva opinió envers la temàtica?
Quin perfil de famílies hi ha al centre? Estan d'acord en tractar-ho?
Es fa una bona intervenció segons la teva opinió? Punts forts? Punts a millorar?
A partir de quina edat estan preparats els alumnes per parlar d'afectivitat i sexualitat?
A tots els centres de secundària es podria abordar de la mateixa manera? Hi ha d'haver un contingut bàsic per a tothom?

ENTREVISTA FAMÍLIA

Taula 4. Objectius i preguntes de l'entrevista pels docents.

Objectius:
- Indagar què saben les famílies sobre l'educació afectivosexual que es duu a terme als centres.
- Preguntar la seva opinió i visió sobre la temàtica.

- Veure la tendència ideològica d'una família representativa del centre
- Saber com es tracta aquest tema en altres entorns fora de l'escola.

Preguntes

A quin curs es troba el/la vostre fill/a?

Quina satisfacció mostra el/la vostre fill/a en general amb el centre i vosaltres com a família?

Saps què és l'educació sexual o afectivosexual?

Saps si es fa algun tipus d'intervenció a l'institut amb aquesta temàtica?

Quina és la teva opinió en vers al tema?

Com es tracta des de casa?

Com creus que s'hauria de tractar a les escoles?

Quins punts forts o mancances destacades de la intervenció que ja es fa al centre?

ANNEX 2: Descripció de les dades obtingudes

Han respost el qüestionari de docents un total de 28 professors i professores: 10 del Centre A i 18 del B. Pel que fa al Centre A la totalitat dels i les docents han sabut donar una definició del que ells i elles entenen per a educació afectivosexual. En la pregunta sobre si s'imparteix educació sexual i/o afectivosexual al seu centre, un 20% ha contestat que només s'imparteix educació sexual, un 30% ha contestat que només s'imparteix educació afectivosexual, i un 50% ha contestat que s'imparteixen les dues. D'altra banda, al Centre B 16 dels docents han sabut donar una definició del que ells i elles per a educació afectivosexual mentre que 2 han esmentat no tenir-ne una idea clara. Sobre si saben quin model s'imparteix, un 28% ha contestat que només s'imparteix educació sexual, també un 28% ha contestat que només s'imparteix educació afectivosexual, i un 38% ha contestat que s'imparteixen les dues. El percentatge restant correspon a una persona que ha contestat no saber-ho.

Seguidament se'ls preguntava si havien tractat aquest tema durant alguna sessió i de quina manera. Un 80% dels professors i professores del Centre A han contestat que sí que havien tractat aquest tema, generalment a sessions de tutoria però també s'ha esmentat a partir de lectures de diferents assignatures i en assignatures de ciències estudiant-ho a nivell més fisiològic. El 20% restant no havia tractat aquest tema. Al Centre B, un 77% dels i les docents han tractat aquest tema mentre que el 23% restant no ho han fet. Els que han parlat d'educació afectivosexual en algun ocasió expliquen haver-ho fet a tutoria, a classe d'ètica, en alguna assignatura a través de textos, quan en alguna classe en sortia l'interès per part de l'alumnat o formant part de sessions de formació als alumnes conduït per algun expert extern.

Es preguntava per la seva valoració de la importància que té aquesta temàtica en l'educació formal a secundària segons la seva visió, en una escala de l'1 al 5. Al Centre A la totalitat dels i les docents han marcat amb un 5 (màxima importància) la pregunta, i al B, el 55% han marcat la màxima importància i el 45% han marcat una importància de 4 sobre 5 (molt important).

A continuació es preguntava als i a les docents que, a partir d'una llista de temàtiques possibles a tractar seleccionessin, d'una banda, quines creien que s'han tractat alguna vegada en el centre, i de l'altra, quines pensen (tant si s'havien tractat com si no) que s'haurien de tractar. Es recull aquesta informació en la taula següent.. Els temes que més diferència mostren entre el que s'ha tractat i el que creuen que realment s'hauria de tractar són: el cos humà i el plaer, orientacions sexuals, maneres d'entendre l'amor, diversitat afectiva i dinàmiques de relacions en les parelles, en tant que hi ha un percentatge baix de docents que

reporten que es tracta aquest temes i un percentatge alt de docents que creuen que s'haurien de tractar.

Taula 5. Percentatge de docents que han seleccionat les temàtiques que creuen que s'han tractat i que s'haurien de tractar.

Temes	Centre A		Centre B	
	“Crec que s’ha tractat”	“Crec que s’hauria de tractar”	“Crec que s’ha tractat”	“Crec que s’hauria de tractar”
Relacions sexuals	100%	100%	72%	88%
L'aparell reproductor	70%	70%	61%	50%
Canvis del cos en l'adolescència	90%	100%	83%	66%
El cos humà i el plaer	60%	100%	22%	72%
Mètodes anticonceptius	80%	100%	88%	94%
Malalties de transmissió sexual	80%	100%	83%	94%
El VIH i la sida	70%	80%	55%	61%
Identitat de gènere	90%	100%	66%	83%
Orientacions sexuals	80%	100%	50%	83%
Maneres d'entendre l'amor	50%	100%	44%	83%
Violència de gènere	80%	100%	66%	83%
Diversitat afectiva i LGTBIQ+	80%	100%	50%	88%
Dinàmiques de relació de parella	50%	90%	22%	83%
Feminisme	50%	60%	38%	55%
Altres		Canvi de gènere i transsexualitat		

Pel que fa al temps dedicat a la intervenció en afectivitat i sexualitat, la resposta dels i les docents varia bastant pel que fa a les sessions que creuen que s'hi dedica en el seu centre. Al Centre A creuen que es dedica una mitjana de 5 sessions al curs, tot i que reporten que depèn del curs, i al B creuen que s'hi dedica una mitjana de 2-3 sessions al curs.

Les preguntes finals els demanaven la seva opinió sobre les intervencions que es fan al centre educatiu en aquesta matèria. Els punts forts que destaquen els i les docents del Centre A són: el tracte amb respecte que fan del tema, l'èmfasi que posen en la relació entre els valors humans i personals i les relacions afectives entre les persones, el foment del

respecte cap a un mateix i cap als altres, cap a la identitat i orientació de gènere, que està present en tots els cursos, i la complicitat i proximitat amb l'alumnat. Al Centre B se'n destaquen punts forts com ara: s'intenta treballar a tots nivells i que tingui relació el que es treballa entre nivells, els tutors tenen un paper important, forma part del PAT, la bona formació de la formadora externa, la presència d'una infermera del CAP, la importància de l'assignatura de Cultura i Valors Ètics, les jornades de salut i la disposició a obrir-se a noves propostes.

Com a punts febles, des del Centre A destaquen que no es treballa de forma transversal, la falta de temps per parlar d'algunes temàtiques a les que no se li dedica prou espai com el cos humà i el plaer, la desigualtat entre el professorat en parlar d'aquestes temàtiques (no tothom s'hi troba còmode), i reporten també que falta centrar-se una mica més en la part afectiva. Des del Centre B destaquen també la poca transversalitat, dedicar-hi més temps a les classes, i la manca de preparació per treballar la temàtica d'una manera concreta. També el fet que no estigui integrat en el currículum pot fer que es vegi com a alguna cosa aïllada, com un "bolet", i actuacions massa puntuals.

Per últim, les millores que en deriven i que els docents del Centre A han escrit són fer-ho d'una forma més transversal, més formació per als docents, integrar-ho d'una forma més global, més ajuda externa en determinades ocasions perquè els alumnes s'atreveixin a parlar amb més llibertat, augmentar la part d'afectivitat i revisar-ne la planificació des d'edats primerenques fins a l'ESO. Els del Centre B, de la mateixa manere creuen que s'hauria d'implementar de forma més transversal i incloure-ho al currículum. Augmentar la percepció de la importància que té aquesta qüestió, ser més constants i que es normalitzi més el seu tracte.

El *qüestionari d'alumnes* l'han respost un total de 164 alumnes, un 64,6% del Centre A i un 35,4% del Centre B. Dels primers un 41% són de gènere femení i un 59% masculí, i del segon institut un 67% són de gènere femení i un 33% masculí. Al Centre A han contestat 27 alumnes de 1r d'ESO, 31 de 2n, 30 de 3r, i 17 de 4t. Al B, han contestat 18 de 1r, 11 de 2n, 19 de 3r i 10 de 4t. Aquestes diferències en quant a la quantitat d'alumnes que han contestat es pot deure a què al Centre A el qüestionari es va fer durant l'hora de sessió en línia tutoria de forma obligatoria, mentre que al B havien de ser els alumnes que contestessin pel seu compte un cop havien rebut el correu.

Es començava preguntant si sabien què era l'educació sexual. Del Centre A, els alumnes que van contestar que "sí", van ser: un 77% de 1r d'ESO, un 87% de 2n, un 97% de 3r i un 100% de 4t. Pel que fa al Centre B, també van contestar que sí que ho sabien un 52% de 1r, un 100% de 2n, un 84% de 3r i un 100% de 4t.

Després se'ls preguntava si sabien què era l'educació afectivosexual. Del Centre A, els alumnes que van contestar que "sí" que sabien què era l'educació afectivosexual, van ser: un 14% de 1r d'ESO, un 32% de 2n, un 10% de 3r i un 17% de 4t. Pel que fa al B, també van contestar que sí que ho sabien un 10% de 1r, ningú de 2n, un 21% de 3r i un 30% de 4t.

Seguidament se'ls preguntava per si creien que hi havia diferència entre ambdós tipus d'educació: sexual i afectivosexual. Del Centre A, els alumnes de 1r d'ESO van contestar en un 37% que no sabien si hi havia diferència entre les dues, un 52% que creien que sí i una persona que contestava "Suposo" i una que contestava "són gairebé el mateix". De 2n, un 26% no sabien si hi havia diferència, un 61% que creien que sí i un alumne que contestava "poca" i un altre que "suposo". De 3r, un 63% no sabien si hi havia diferència, i un 33% que creien que sí. I de 4t un 47% no sabien si hi havia diferència, i un 53% que creien que sí. De la mateixa forma els resultats del Centre B van ser que els alumnes de 1r d'ESO van contestar en un 61% que no sabien si hi havia diferència entre les dues i un 39% que creien que sí. De 2n, un 81% no sabien si hi havia diferència, un 9% que creien que sí i un 10% que no. De 3r, un 68% no sabien si hi havia diferència i un 32% que creien que sí. I per últim de 4t un 50% no sabien si hi havia diferència, un 30% que creien que sí i un 20% que no.

Dels alumnes del Centre A que han contestat el qüestionari, 71 d'ells han reportat haver rebut educació afectivosexual d'algun tipus durant l'ESO, 8 alumnes han contestat que no ho sabien o no ho recordaven i 27 alumnes que no n'havien rebut. Dels alumnes que han contestat que no havien rebut cap tipus d'educació afectivosexual, 44% són de 1r, 22% de 2n, també 22% de 3r i un 12% de 4t. Al Centre B, 40 alumnes han contestat que sí que n'havien rebut i 18 que no. Dels que han contestat que no, 50% són de 1r, 12% de 2n, 33% de 3r i un 5% de 4t.

Seguidament se'ls preguntava que, en cas que sí que haguessin rebut algun tipus d'educació sexual, com havia estat aquesta: si xerrades de persones externes, xerrades de professors del centre, o durant les classes en algunes assignatures amb els/les professors/es. Aquesta era una pregunta de resposta múltiple ja que pot ser que s'hagi dut a terme una combinació de diferents mètodes. Al Centre A, les xerrades de persones externes han estat seleccionades per 38 persones, xerrades de docents del centre per 37, i parlar-ne durant les classes per 16. Al Centre B, les xerrades de persones externes han estat seleccionades per 27 persones, xerrades de docents del centre per 7, i parlar-ne durant les classes per 15 persones.

Pel que fa als temes tractats, podien escollir en una llista tots els temes que haguessin tractat, en selecció múltiple. La següent taula resumeix el percentatge de temes tractats segons el curs i el centre educatiu.

Taula 6. Percentatge d'alumnes que han seleccionat les temàtiques que creuen que s'han tractat.

Temes	Centre A				Centre B			
	1r	2n	3r	4t	1r	2n	3r	4t
Relacions sexuals	74%	58%	90%	100%	61%	82%	84%	80%
L'aparell reproductor	85%	85%	73%	100%	94%	91%	95%	70%
Canvis del cos en l'adolescència	78%	80%	73%	100%	78%	82%	89%	90%
El cos humà i el plaer	52%	29%	43%	53%	16%	36%	42%	40%
Mètodes anticonceptius	22%	26%	93%	88%	5%	55%	58%	50%
Malalties de transmissió sexual	37%	42%	87%	94%	11%	55%	53%	50%
El VIH i la sida	44%	39%	90%	82%	5%	18%	26%	70%
Identitat de gènere	48%	80%	50%	82%	39%	55%	32%	50%
Orientacions sexuals	48%	94%	50%	88%	28%	64%	26%	70%
Maneres d'entendre l'amor	15%	19%	16%	24%	11%	9%	26%	30%
Violència de gènere	78%	80%	90%	88%	67%	64%	58%	60%
Diversitat afectiva i LGTBIQ+	63%	19%	43%	82%	11%	27%	16%	70%
Dinàmiques de relació de parella	0%	9%	33%	35%	5%	18%	21%	40%
Feminisme	81%	96%	90%	82%	61%	82%	37%	80%
Altres		cos humà sí però plaer no			la menstruació			

Per saber el grau de coneixement dels diferents temes, es va fer una agrupació de les temàtiques concretes de les que formava part les anteriors preguntes en 7 grans blocs: "l'aparell reproductor humà", "el cos humà i el plaer", "diversitat de gènere", "risks de les relacions sexuals", "feminisme", "relacions personals i concepció de l'amor" i "violència de gènere". Havien de puntuar amb una escala de l'1 al 5 segons si en tenien poc o molt coneixement. Els resultats van ser els següents:

Taula 7. Percentatge d'alumnes que han seleccionat els diferents graus de coneixement referent als diferents temes.

APARELL REPRODUCTOR HUMÀ	Centre A				Centre B			
	1r	2n	3r	4t	1r	2n	3r	4t
Grau de coneixement (1= molt poc; 5= molt)								
1	0%	0%	0%	6%	0%	0%	5%	0%
2	7%	3%	13%	6%	0%	0%	0%	0%
3	26%	16%	27%	6%	28%	45,5%	22%	30%
4	52%	45%	54%	70%	50%	45,5%	47%	60%
5	15%	36%	6%	12%	22%	9%	26%	10%

EL COS HUMÀ I EL PLAER	Centre A				Centre B			
	1r	2n	3r	4t	1r	2n	3r	4t
Grau de coneixement (1= molt poc; 5= molt)								
1	26%	9%	7%	6%	50%	18%	5%	0%
2	11%	26%	17%	12%	22%	46%	26%	10%
3	37%	23%	43%	35%	28%	9%	26%	50%
4	15%	26%	33%	35%	0%	18%	38%	30%
5	11%	16%	0%	12%	0%	9%	5%	10%

DIVERSITAT DE GÈNERE	Centre A				Centre B			
	1r	2n	3r	4t	1r	2n	3r	4t
Grau de coneixement (1= molt poc; 5= molt)								
1	7%	0%	0%	0%	16%	9.5%	0%	0%
2	11%	13%	10%	18%	11%	27%	16%	10%
3	26%	19%	33%	41%	45%	27%	37%	50%
4	56%	45%	53%	35%	17%	27%	26%	40%
5	0%	23%	4%	6%	11%	9.5%	21%	0%

RISCS DE LES RELACIONS SEXUALS	Centre A				Centre B			
Grau de coneixement (1= molt poc; 5= molt)	1r	2n	3r	4t	1r	2n	3r	4t
1	15%	3%	3%	0%	11%	18%	5%	0%
2	18,5%	3%	3%	12%	33%	9%	11%	0%
3	33%	26%	44%	6%	16%	18%	32%	20%
4	18,5%	39%	40%	47%	18%	37%	26%	60%
5	15%	29%	10%	35%	22%	18%	26%	20%

FEMINISME	Centre A				Centre B			
Grau de coneixement (1= molt poc; 5= molt)	1r	2n	3r	4t	1r	2n	3r	4t
1	0%	0%	0%	0%	0%	9%	0%	0%
2	7%	0%	3%	6%	6%	9%	5%	10%
3	15%	13%	10%	30%	44%	9%	32%	40%
4	52%	52%	50%	41%	22%	55%	26%	20%
5	26%	35%	37%	23%	28%	18%	37%	30%

RELACIONS PERSONALS I CONCEPCIÓ DE L'AMOR	Centre A				Centre B			
Grau de coneixement (1= molt poc; 5= molt)	1r	2n	3r	4t	1r	2n	3r	4t
1	15%	13%	7%	6%	50%	18%	16%	0%
2	26%	23%	20%	24%	11%	9%	16%	20%
3	37%	23%	33%	35%	33%	45%	16%	20%
4	15%	28%	30%	24%	6%	28%	31%	50%
5	7%	13%	10%	11%	0%	0%	21%	10%

VIOLÈNCIA DE GÈNERE	Centre A				Centre B			
	1r	2n	3r	4t	1r	2n	3r	4t
Grau de coneixement (1= molt poc; 5= molt)								
1	4%	0%	0%	0%	0%	9%	5%	0%
2	4%	0%	0%	0%	0%	9%	5%	10%
3	18%	16%	20%	18%	11%	0%	16%	30%
4	44%	55%	43%	70%	56%	64%	48%	20%
5	30%	29%	37%	12%	33%	18%	26%	40%

A continuació se'ls preguntava, amb una escala de l'1 al 5, que diguessin en quin grau veien necessari l'educació afectivosexual a l'etapa de l'ESO i el perquè.

Taula 8. Percentatge d'alumnes que han seleccionat el grau d'importància atribuït a l'educació afectivosexual.

Grau d'importància de l'educació afectivosexual (1= molt poc; 5= molt)	Centre A				Centre B			
	1r	2n	3r	4t	1r	2n	3r	4t
1	4%	3%	3%	0%	0%	9%	0%	0%
2	4%	3%	7%	0%	11%	0%	5%	0%
3	30%	6%	13%	6%	11%	9%	11%	30%
4	32%	39%	24%	35%	33%	46%	16%	30%
5	30%	49%	53%	59%	45%	36%	68%	40%

A nivell qualitatiu, al reportar perquè creien que era o no important tractar aquestes temàtiques a l'ESO, han aparegut respostes com: "perquè ens pot ajudar; perquè és un tema que no solem demanar però ens interessa i és molt important que en tinguem coneixaments; perquè és l'època en que nosaltres comencem a patir aquests canvis cap a la vida adulta; jo crec que és important que ens parlin d'aquests temes perquè sinó busquem o sentim coses que no són, perquè educa; perquè ens informem bàsicament de xarxes socials, alguna web, adolescents.cat i no directament d'experts i a la nostra edat crec que necessitem estar informats; perquè és molt bo que ja des de petits ens comencin a parlar d'aquests temes més

"tabú" que són molt necessaris en la nostre edat adulta; perquè, per exemple, totes podem patir violència de gènere i si estem més ben informades millor."

Seguidament es preguntava si creien que hi hauria problemes al parlar d'aquests temes i quins podrien ser.

Taula 9. Percentatge d'alumnes que han seleccionat el grau de problemàtiques que creuen que pot generar parlar d'aquests temes.

Grau en que pot suposar un problema parlar d'aquests temes (1= molt poc; 5= molt)	Centre A				Centre B			
	1r	2n	3r	4t	1r	2n	3r	4t
1	26%	29%	47%	24%	55,5%	55%	37%	20%
2	30%	48%	23%	29%	22%	9%	21%	60%
3	26%	10%	23%	29%	17%	27%	32%	10%
4	15%	13%	7%	18%	5,5%	9%	10%	10%
5	3%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	00%

Es preguntava perquè creien que podien sorgir aquests problemes i les respostes a nivell qualitatiu han estat algunes com: "Ara que ja tenim una edat i ja comptem amb opinions pròpies, creades pel que pensa cadascú, podríem trobar algun cas on, sigui per creences de la família, religió..., un alumne s'opongui al material que treballem a la classe o no hi estigui d'acord; depèn de la persona, però en principi no; Perquè hi ha gent que es pot sentir incòmode; Potser a algú li molesta; Amb la família és com mes incòmode però amb els professors i amics una mica menys; No crec que hi hagi algun problema; Podria haver-hi gent que no volgués participar; Potser per l'edat que encara hi ha gent amb una immaduresa bastant present; Pot ser que hi hagin persones que siguin sensibles en aquest aspecte i prefereixin estar-ne al marge fins que se sentin preparats; No ja que estar informat sempre és necessari; No molt perquè si tens alguna pregunta li preguntes al profe; Perquè potser hi ha gent que encara no està del tot preparada per parlar de certs temes; Són temes a vegades polèmics que porten discussions i molts debats; A vegades, en algunes persones, pot ser molt incòmode parlar del sexe amb persones desconegudes o persones que no tenen molta confiança; No tothom s'ho pren enserio. Hi ha els típics, que els hi fa gràcia tot. No, perquè el coneixement sempre es bo; Haurien de ser temes oberts."

Per últim, es preguntava per l'interès dels temes a tractar i quina manera seria per ells i elles la més òptima per fer-ho, així com les sessions que els agradaria dedicar-hi.

Pel que fa als temes que més els agradaria tractar, independentment de si els havien tractat o no, les respostes eren de selecció múltiple, de manera que podien seleccionar tants com volien.

Taula 10. Percentatge d'alumnes que han seleccionat les temàtiques que els agradaria tractar.

Temes	Centre A				Centre B			
	1r	2n	3r	4t	1r	2n	3r	4t
Relacions sexuals	59%	71%	77%	88%	50%	91%	58%	70%
L'aparell reproductor	19%	26%	47%	29%	67%	18%	32%	10%
Canvis del cos en l'adolescència	44%	45%	73%	24%	89%	73%	53%	50%
El cos humà i el plaer	52%	71%	73%	76%	56%	64%	84%	50%
Mètodes anticonceptius	52%	61%	67%	53%	44%	64%	58%	50%
Malalties de transmissió sexual	48%	58%	73%	47%	78%	64%	68%	40%
El VIH i la sida	52%	35%	60%	35%	83%	45%	63%	30%
Identitat de gènere	44%	39%	57%	53%	61%	45%	53%	30%
Orientacions sexuals	48%	42%	57%	47%	56%	55%	68%	30%
Maneres d'entendre l'amor	74%	71%	63%	76%	61%	45%	74%	60%
Violència de gènere	44%	52%	60%	53%	61%	64%	58%	20%
Diversitat afectiva i LGTBIQ+	40%	45%	60%	35%	61%	55%	79%	10%
Dinàmiques de relació de parella	59%	61%	63%	70%	61%	27%	53%	40%
Feminisme	44%	52%	53%	59%	78%	64%	63%	30%
Altres	"Com més temes millor"	"Porno grafia"		"Totes em semblen interessants"	"Totes"		"Todos" "Cap"	

Per saber la manera amb la que els agradaria tractar el tema es podia escollir, amb caselles de selecció múltiple, amb "Xerrades de persones externes", "Xerrades fetes pels professors/es", "Parlar-ho a les classes relacionat amb les assignatures" i "Debats entre tots/es"

Taula 11. Percentatge d'alumnes que han seleccionat de quina manera els agradaria tractar l'educació afectivosexual.

Temes	Centre A				Centre B			
	1r	2n	3r	4t	1r	2n	3r	4t
Xerrades de persones externes	33%	42%	57%	88%	44%	82%	68%	60%
Xerrades fetes pels professors/es	59%	52%	33%	24%	22%	0%	47%	10%
Parlar-ho a les classes relacionat amb les assignatures	30%	19%	27%	12%	22%	18%	47%	20%
Debats entre tots/es	44%	74%	80%	65%	50%	55%	52%	70%

Per últim, es preguntava quantes sessions els agradaria dedicar a aquest tema.

Taula 12. Percentatge d'alumnes que han seleccionat les sessions que els agradaria dedicar a aquests temes.

Quantes sessions t'agradaria dedicar l'educació afectivosexual al curs?	Centre A				Centre B			
	1r	2n	3r	4t	1r	2n	3r	4t
1 cop al curs	0%	0%	0%	0%	0%	18%	0%	0%
2-3 cops al curs	7%	6%	0%	0%	17%	9%	5%	0%
Entre 3 i 5 cops al curs	30%	29%	10%	29%	50%	64%	37%	50%
Entre 6 i 10 cops al curs	19%	23%	40%	35%	22%	9%	26%	40%
Més de 10 cops al curs	41%	42%	43%	29%	5%	0%	16%	10%
Altres	"de 2 a 4"		"cada trimestre", "1 cop al mes"	"depèn del curs"	"no ho sé"		"Una assignatura un cop per setmana", "cap", "no ho sé"	

A continuació es representa gràficament els percentatges comparatius entre els temes tractats i els que els agradarien tractar, a alumnes i professors, per escoles i cursos.

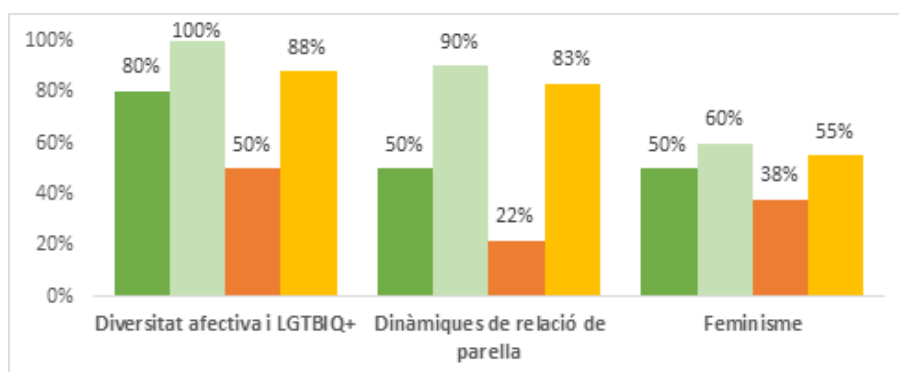
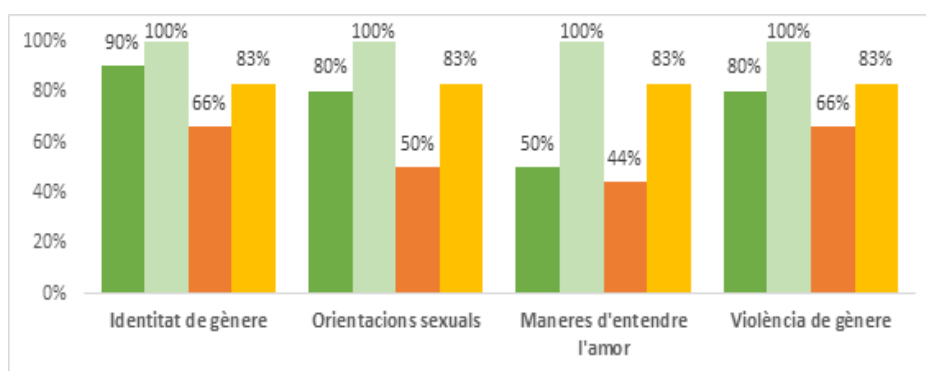
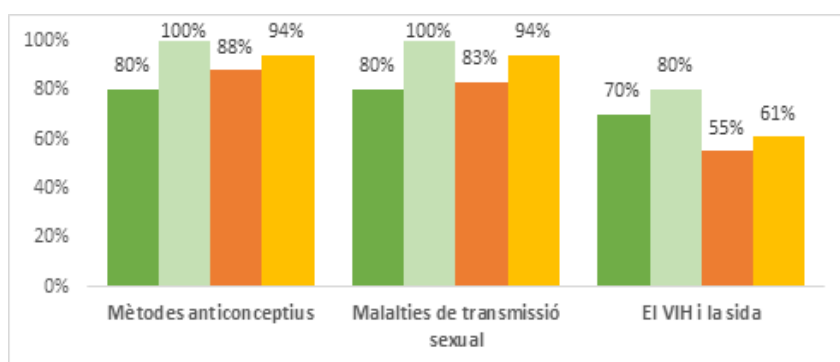
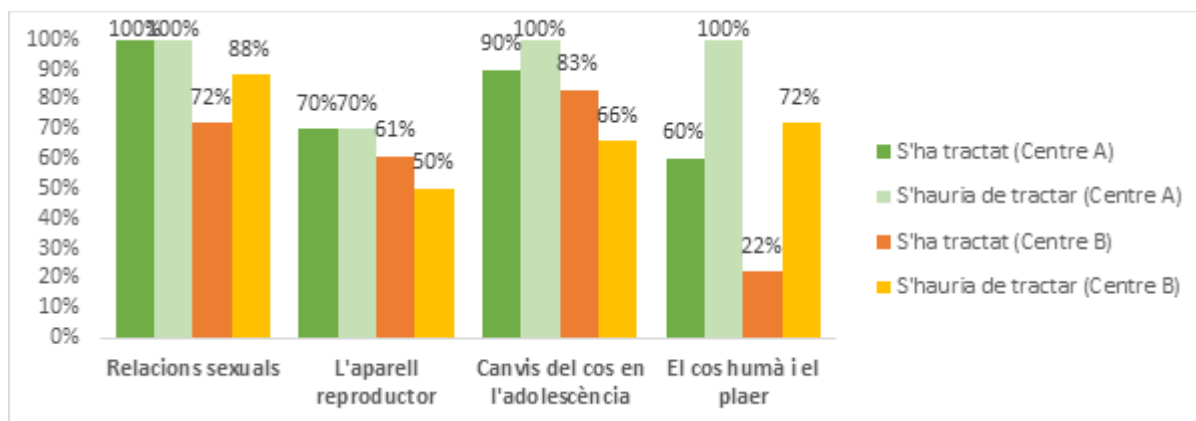
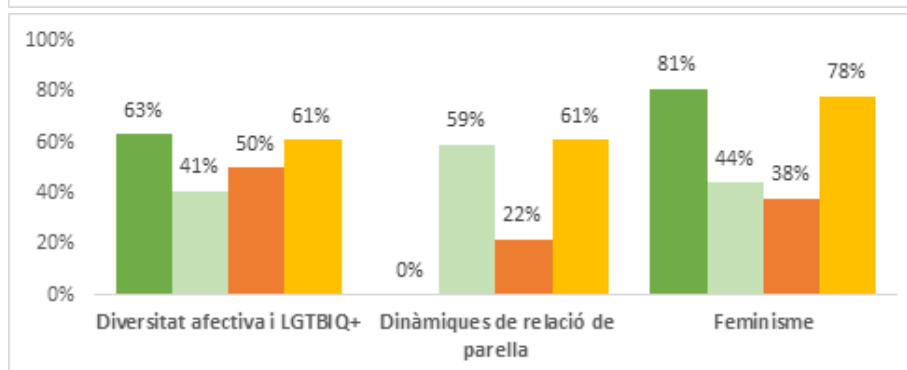
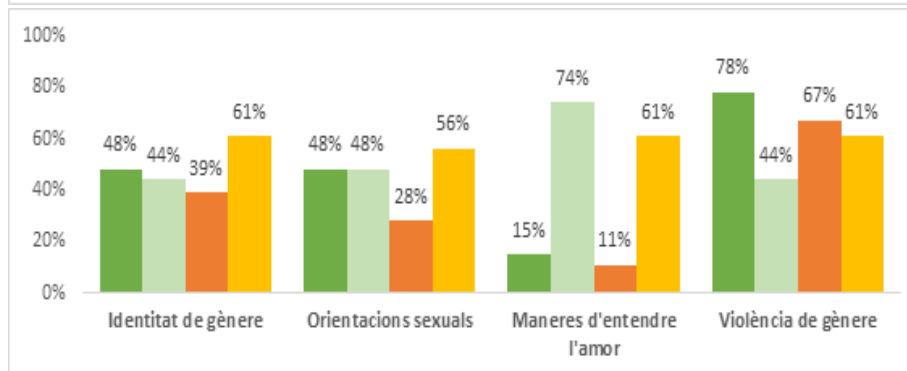
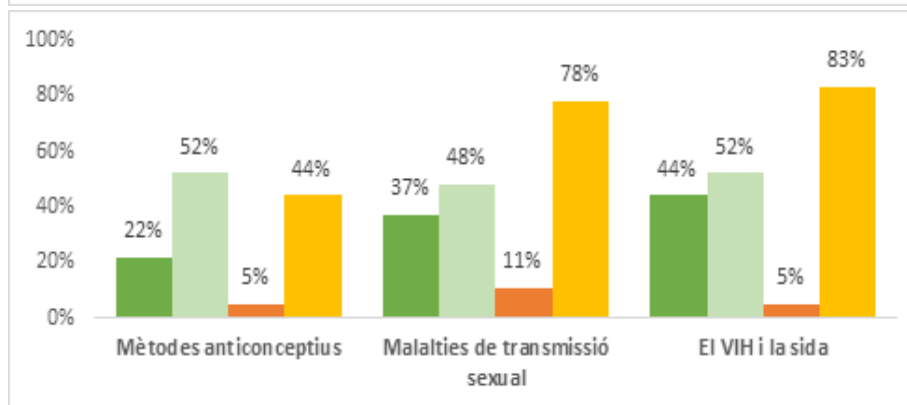
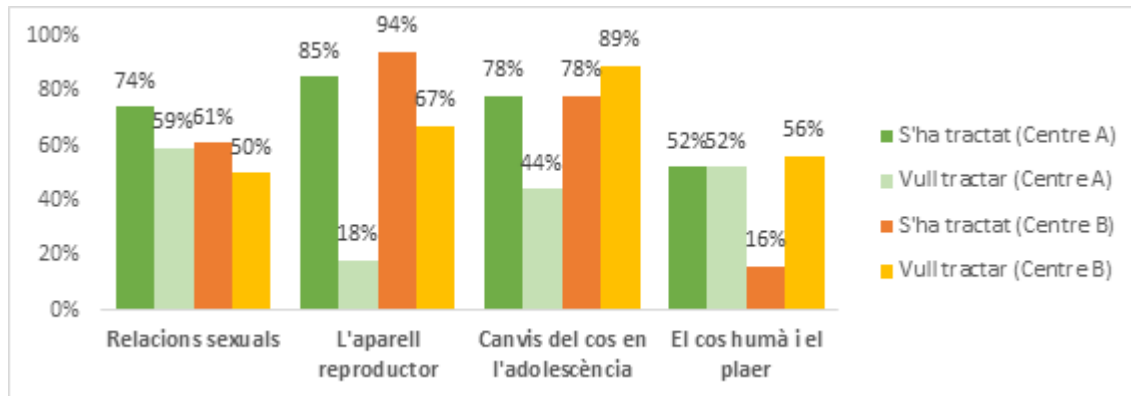
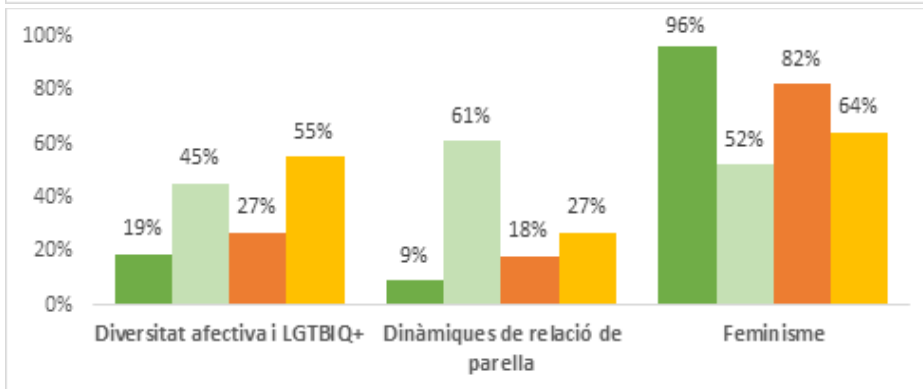
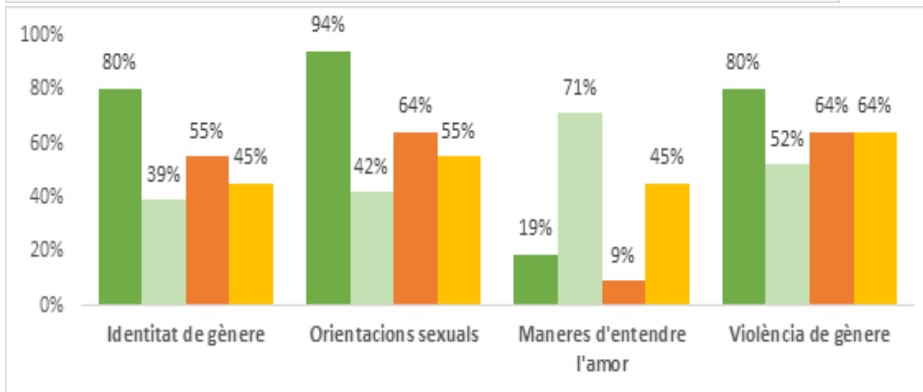
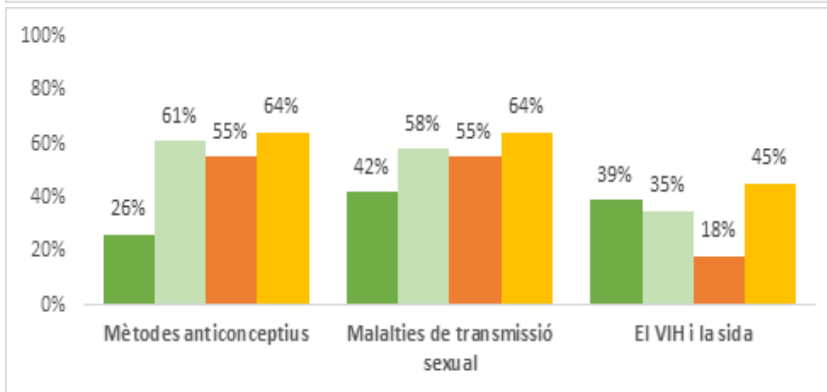
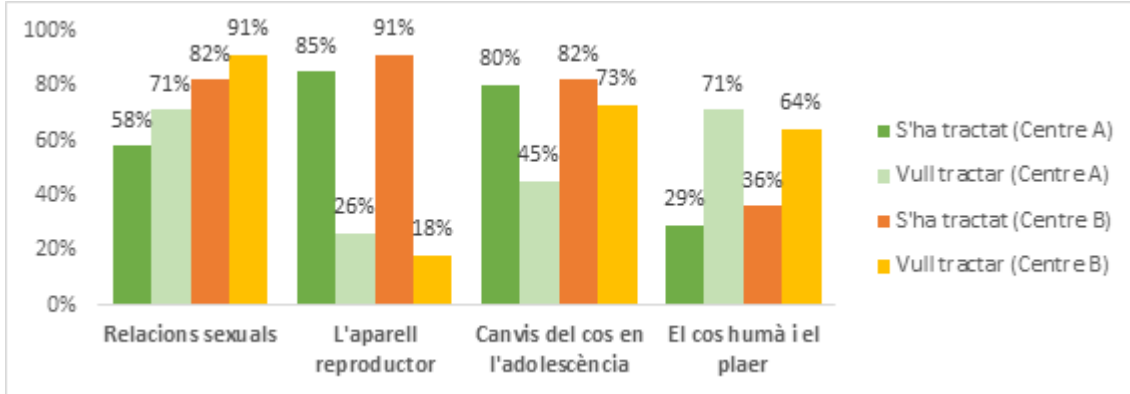

Figura 1. Percentatge de docents de cada centre que ha escollit els temes que creuen que es tracten actualment comparat amb els que creuen que s'haurien de tractar.

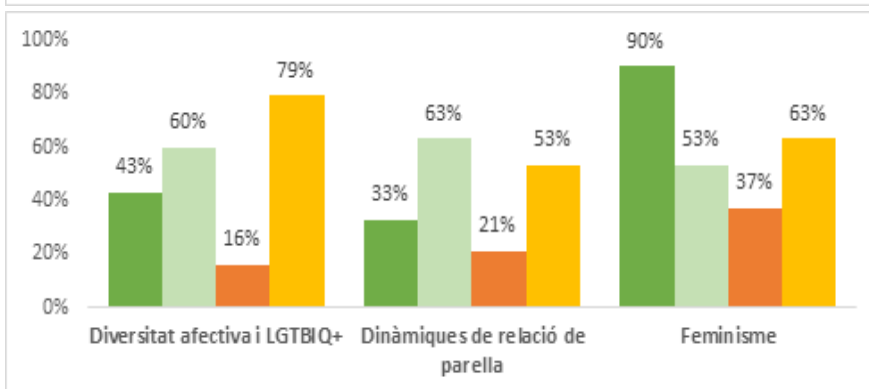
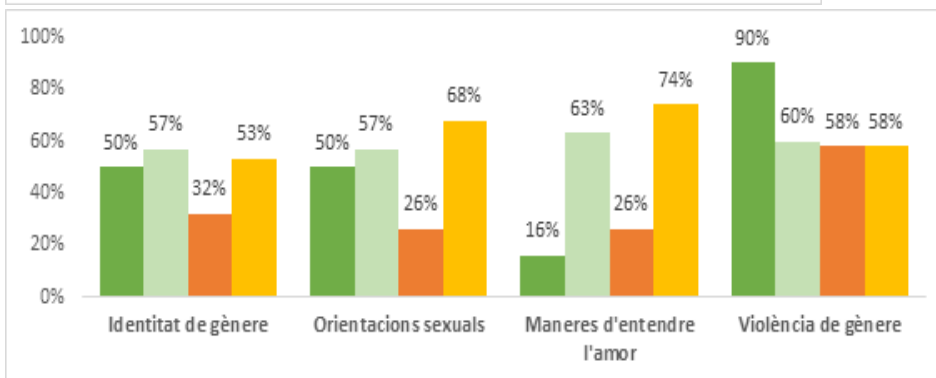
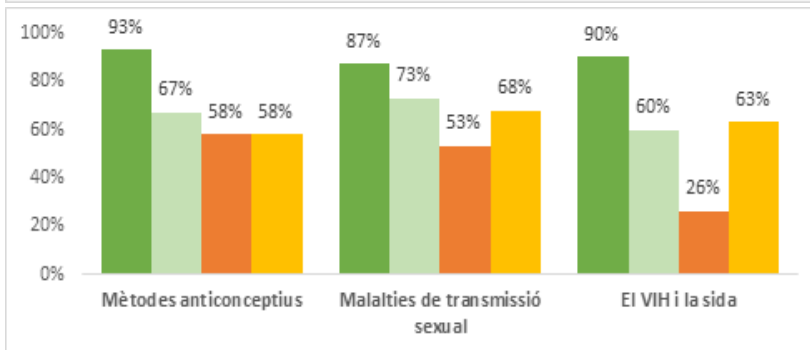
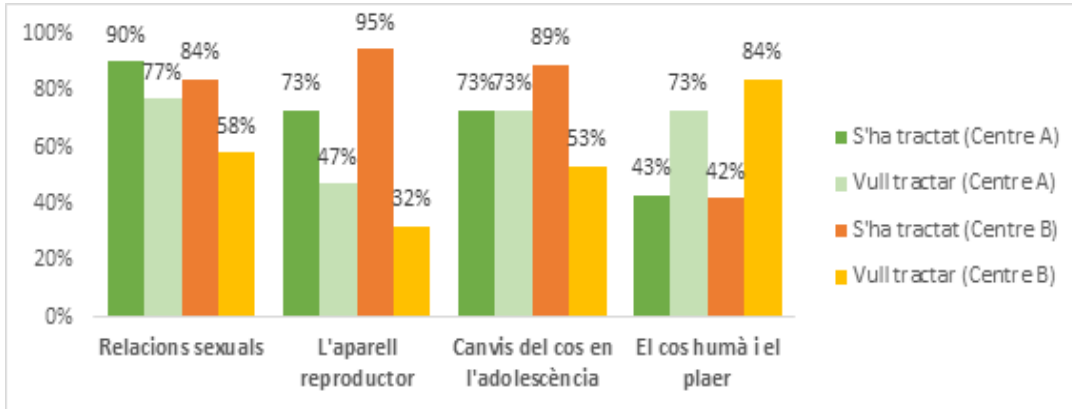
1r d'ESO:

2n d'ESO:

3r d'ESO:

4t d'ESO:

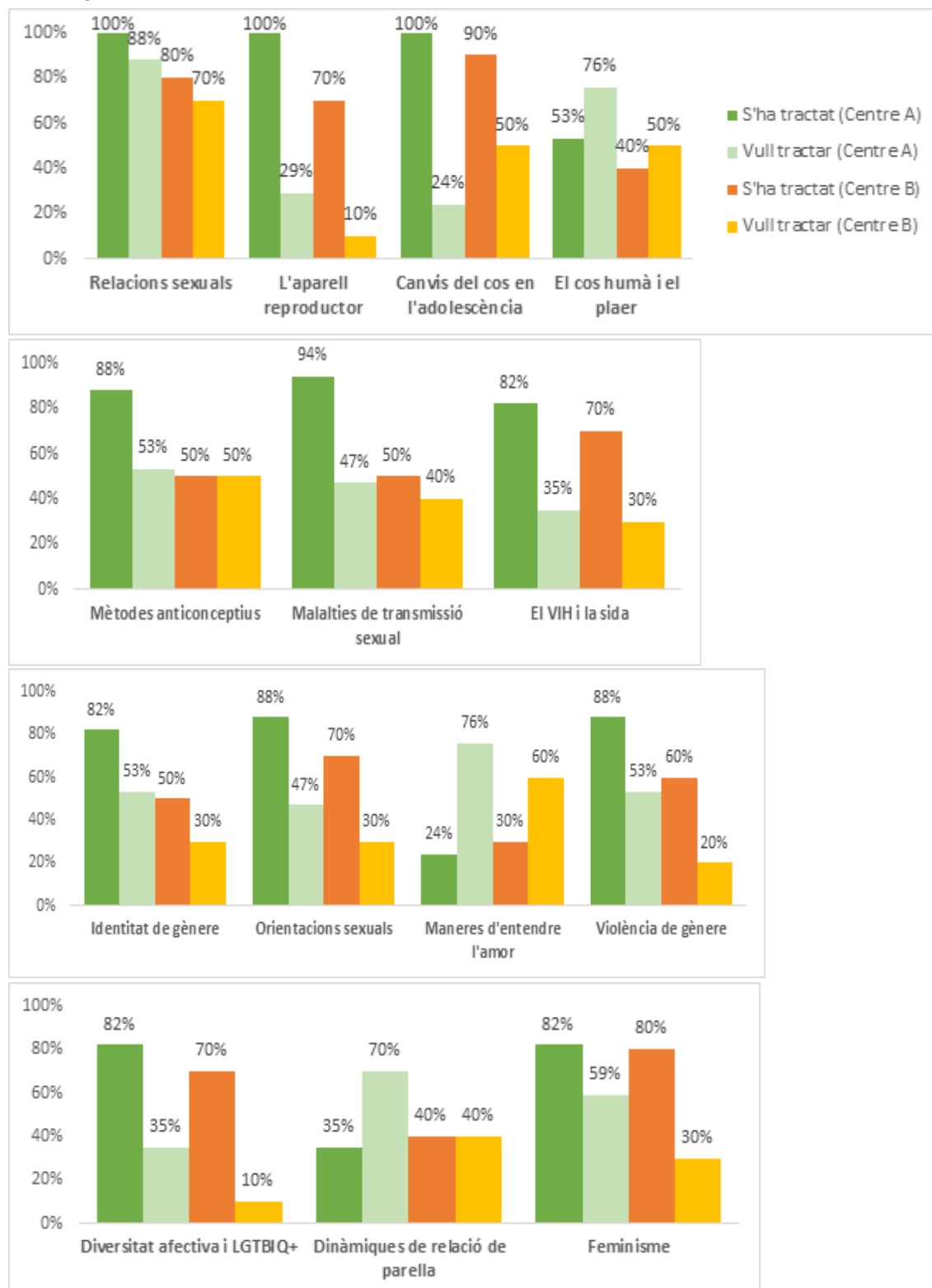

Figura 2. Percentatge d'alumnes de cada centre i per cursos que ha escollit els temes que creuen que es tracten actualment comparat amb els que creuen que s'haurien de tractar.

ANNEX 3. Glossari de conceptes relatius a l'educació afectivosexual

Afecte: sentiment i expressió d'amor o estima cap a una persona, animal o objecte. Es pot donar o rebre i el necessitem per créixer i desenvolupar-nos correctament (Tomás Vidal et al., 2017).

Afectes sexuals: sentiments que ens impulsen a apropar-nos a altres persones de forma amorosa i sexual. Són el desig sexual, l'atrecció eròtica, l'enamorament i l'amor. Es manifesten per primera vegada a l'adolescència, de forma intensa i aclaparadora (Tomás Vidal et al., 2017).

Afectivitat: capacitat innata de sentir afecte, de tenir sentiments i emocions que ens vinculen al nostra entorn amb persones, animals, objectes, etc. (Tomás Vidal et al., 2017).

Amor romàntic: creences sobre el què és "estimar i ser estimat de veritat" que en el nostre context social es transmeten a través de processos de socialització. Entre les característiques i creences d'aquest trobem: la idealització de l'altra persona, l'entrega total a aquesta, el desig de presència constant, l'amor com a element central de l'existència humana, el perdó i justificació de qualsevol comportament en nom de l'amor, la vinculació entre amor i sexe, l'exclusivitat sexual, la capacitat de l'amor per triomfar davant de qualsevol adversitat, la presumpció d'heterosexualitat, la presumpció d'amor etern, la consideració de la gelosia com a signe d'amor, la vinculació entre amor i sofriment i la idea que "l'amor és cec" (impulsiu i incontrolable. Aquest seguit de característiques poden donar lloc a conductes de risc o desenvolupar relacions afectivosexuals abusives (Consorti de Serveis Socials de Barcelona, 2015).

Assertivitat: capacitat d'expressar els sentiments i les opinions tranquil·lament, de forma respectuosa, sense sentir-nos culpables i sense fer-nos mal (Tomás Vidal et al., 2017).

Assertivitat sexual: capacitat de les persones per a iniciar l'activitat sexual només quan volem i ens sentim preparades. Refusar qualsevol activitat sexual no desitjada. Negociar les conductes sexuals i desitjades. Arribar només fins on volem. Protegir-nos amb mètodes eficaços per evitar un embaràs no desitjat i/o infeccions de transmissió sexual. L'assertivitat sexual es basa en el dret humà a l'autonomia, que assumeix que les persones tenim dret a triar sobre la nostra pròpia experiència i activitat sexual (Tomás Vidal et al., 2017).

Desig sexual: resposta a un estímul que considerem eròtic. Es caracteritza per sensacions específiques que ens predisposen a cercar experiències sexuals, com l'excitació genital i l'excitabilitat sexual. El desig no depèn de la voluntat; el comportament, sí. (Tomás Vidal et al., 2017).

Enamorament: estat de desig, sexual o no, de possible atracció eròtica, de fascinació i d'encantament sexual i amorós cap a una altra persona (Tomás Vidal et al., 2017).

Erotisme: potencial que tenim els éssers humans per produir i comunicar la forma del plaer sexual. Hi ha diversitat en les preferències eròtiques segons el que ens atrau sexualment: inclou diferents tipus de desig, pràctiques, pensaments...(Tomás Vidal et al., 2017).

Homofòbia: aversió contra els homes o les dones homosexuals, bisexuals o transexuals. (Tomás Vidal et al., 2017).

Identitat sexual: sexe amb el qual s'identifica una persona. És el sentiment de pertànyer a determinat sexe. Si aquest coincideix amb el sexe biològic es diu que la persona és **cissexual**, i si no s'identifica amb el sexe biològic s'anomena **transsexual** (Tomás Vidal et al., 2017).

Influència dels mitjans d'informació, comunicació i d'oci: missatges continus que rebem constantment a través de tots aquests mitjans que transmeten una sèrie de valors i idees sobre: el que és atractiu o no, el que és amor i el que no, la forma com s'han de comportar homes i dones, el tipus de sexualitat deitjables. Aquests influeixen en les nostres relacions sexuals i amoroses i poden afectar directament a la nostra autoestima i autoconcepte (Tomás Vidal et al., 2017).

Necessitats afectives: la seguretat emocional, el suport social i la intimitat que necessitem els humans per a poder gaudir d'una afectivitat sana (Tomás Vidal et al., 2017).

Orientació sexual: atracció sentida cap a les altres persones. Es defineixen diferents tipus d'orientacions segons per qui o com ens sentim atrets pels altres (Tomás Vidal et al., 2017).

- **Heterosexual** (atracció per persones del sexe contrari al seu).
- **Homosexual** (atracció per persones del mateix sexe, gai en el cas dels homes i lesbianes en el de les dones).
- **Bisexual** (atracció cap a les dones o els homes indistintament).
- **Asexual** (no sent atracció sexual).
- **Pansexual** (sent atracció per persones independentment de quin sigui el seu sexe, la seva orientació o identitat sexual).

Perspectiva de gènere: constructe social que explora l'impacte del gènere en les oportunitats de les persones, els seus rols socials i les interaccions que porten a terme amb els altres. Preten desnaturalitzar el caràcter jeràrquic atribuït a la relació entre els sexes i els gèneres i

mostrar que els models d'home o de dona, així com la idea d'heterosexualitat obligatòria, són construccions socials. És un instrument que permet qüestionar i desmuntar les creences en què se sustenta el patriarcat com a sistema d'organització social (ConSORCI de Serveis Socials de Barcelona, 2015).

Relacions sexuals: actituds i comportaments relacionats amb l'erotisme, les zones erògenes, la resposta sexual i les pràctiques sexuals (Tomás Vidal et al., 2017).

Rols de gènere: El gènere és el conjunt de rols i comportaments que una societat assigna a cada sexe. Inclou la forma de vestir, de relacionar-se, d'assumir responsabilitats socials, familiars i professionals. Les nostres relacions afectives i sexuals estan influenciades pels rols que la nostra societat considera masculins i femenins (Tomás Vidal et al., 2017).

Salut sexual: (Segons la OMS) "L'ausència de temors, de sentiments de vergonya, culpabilitat, creences infundades i altres factors psicològics que inhibeixen l'activitat sexual o pertorben les relacions sexuals".

Seguretat emocional: necessitats que tenim les persones de sentir-nos segures i protegides (Tomás Vidal et al., 2017).

Sexisme: construcció social que defineix els rols socials i divisió del treball en funció del sexe biològic. Atribueix a cada sexe biològic uns atributs, característiques i habilitats diferenciades a les quals han de respondre tots els homes i totes les dones, on estipula que els homes han de ser masculins i les dones femenines (ConSORCI de Serveis Socials de Barcelona, 2015).

Sexe biològic: el sexe que se'ns assigna al néixer, que és masculí o femení segons els genitals amb els que neix una persona.

Sexualitat: som éssers sexuals des del naixement, però la sexualitat és totalment subjectiva. La sexualitat la podem definir atenent a la seva àmplia dimensió d'amor, afectivitat, corporeïtat, descobriment, recerca de plaer... (Fundació Grífols i Lucas, 2015). Segons la defineix la OMS:

"La sexualitat és una energia que ens motiva a buscar afecte, contacte, plaer, tendresa i intimitat. La sexualitat té a veure amb el cos, però influeix en els nostres pensaments, sentiments, emocions, accions i interaccions i per tant, té influència en la salut física i mental». Ens parla d'una energia vital que segons els trets personals i les diferents fantasies, experiències i missatges, s'anirà construint de manera individual."

Societat patriarcal: societat on hi ha sexisme, amb desigualtat entre homes i dones on tradicionalment el sexe masculí té un alt valor i prestigi social, mentre que al femení se li

assigna l'espai reproductiu i de cura de les persones (ConSORCI de Serveis Socials de Barcelona, 2015).

Temors de les relacions sexuals: pors o inseguretats que es poden tenir enfront de les relacions sexuals (Tomás Vidal et al., 2017).

Violència masclista: tota forma de coacció, control o imposició il·legítima per la qual s'intenta mantenir la jerarquia imposada per la cultura sexista. Violència envers les dones pel fet de ser-ho, i per aquelles persones que transgredeixen el mandat de gènere i el que la societat patriarcal ha definit com a identitat masculina i identitat femenina (ConSORCI de Serveis Socials de Barcelona, 2015).

Zones erògenes: Zones corporals preparades per respondre amb facilitat a l'estimulació sexual. Es classifiquen en primàries i secundàries. Les primàries són els genitals i els pits. Les secundàries abasten la resta del cos. Tots els nostres sentits poden ser erògens: vista, oïda, olfacte, gust i tota la pell (Tomás Vidal et al., 2017).

ANNEX 4. Materials per a les sessions

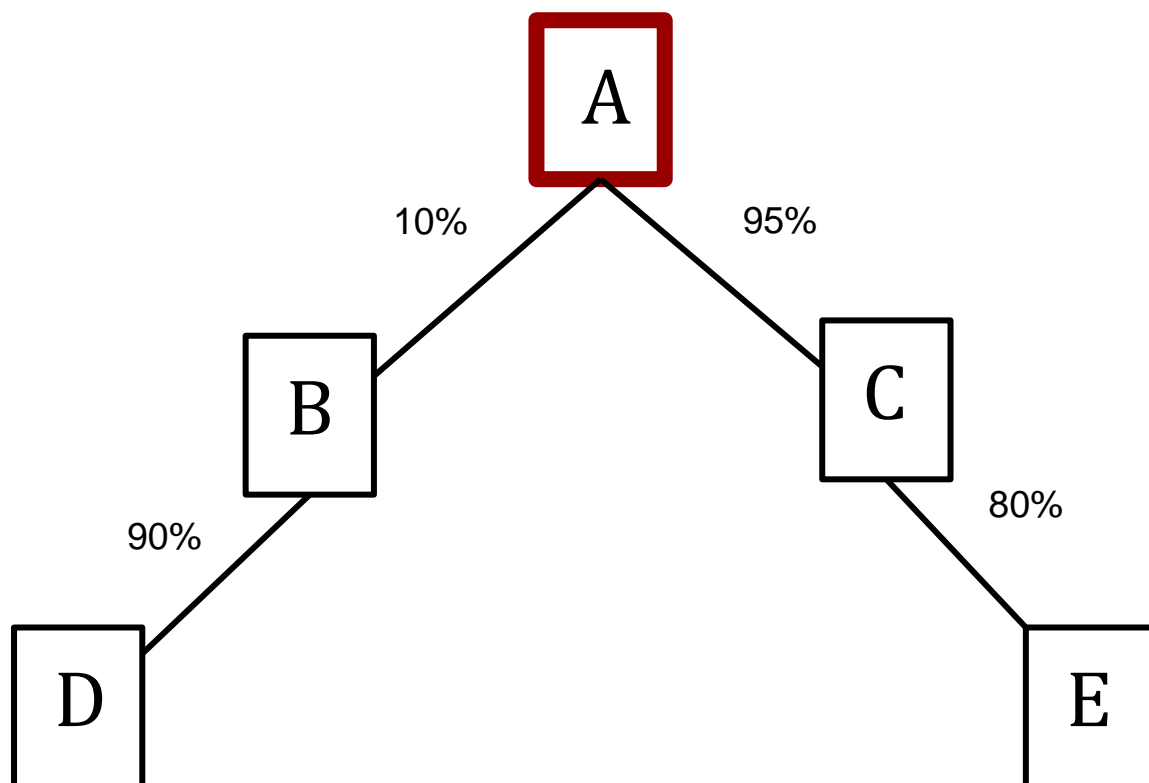
4.1. Activitats per a una acció transversal

Fitxa 1: Contactes sexuals i probabilitats

La persona A té una malaltia de transmissió sexual, i en l'últim mes ha tingut un contacte sexoafectiu amb dues persones diferents. Amb la primera (persona B) van fer servir preservatiu com a mètode de protecció, però al fer pràctiques com sexe oral té una probabilitat de contagi del 10%. Amb la segona (persona C), no van fer servir cap mètode de protecció i per tant té una probabilitat de contagi del 95%.

D'altra banda, la persona B ha mantingut un contacte sexual amb una altra persona (D), la qual no està assabentada que hi ha probabilitats que l'altre tingui una MTS i per tant no fan servir protecció. La probabilitat de contagi de B a D passa a ser del 90%.

A més, la persona C té contacte sexual amb una altra persona (E) amb la qual fan servir un mètode anticonceptiu que és el DIU però que no és de barrera. La probabilitat de contagi és del 80%.

Quina probabilitat tenen, la persona D i la persona E, d'haver agafat la MTS?

Què haguessin hagut de fer perquè aquesta probabilitat sigui 0%?

Fitxa 2: Anàlisi de refranys en clau de gènere

GRUP	REFRANY	COMENTARIS
1	A casa de la dona rica, ella mana i ella crida	
	A l'amiga que ho és no li ensenyis el promès	
	A la dona busca-la prima i neta que grossa i bruta ja s'hi torna	
	Baralles entre marit i muller, de la taula al llit	
	A tothora el gos pixa i la dona plora	
2	Al que té carro i muller mai li faltarà què fer	
	Allí on maten dones i llauren vaques, mal any assegurat	
	Allò que la dona no assoleix parlant, ho aconsegueix plorant	
	Beneïda i casada, abans que monja ficada	
	Bèstia xica i dona gran, traieu-me-les de davant	
3	Cap home savi i discret diu a la dona un secret	
	Cartes, daus, dones i vi, al ric fan tornar mesquí	
	Casa on governa la muller, no sol anar bé	
	De dones en una casa, amb una n'hi ha poc; amb dues, massa	
	De la costella de l'home va fer Déu la muller; la llengua li va sortir lassa llarga i el demás, també	
4	De mig cos en avall no hi ha cap dona vella	
	De soltera bullanguera, de casada bugadera	
	Déu ens dóna dones per estimar-les i paciència per aguantar-les	
	Dona finestrera, o puta o xafardera	
	Dona i cavall, donen treball	
5	Dona i sardina, com més petita, més final	

	Dona jove i home vell, no hi ha pas remei per a ell	
	Dona malcarada duu el marit a la taverna	
	Dona nana i patarella, als cent anys sembla donzella	
	Dona i aiguardent, sobtadament	

Font:<http://www.cdp.udl.cat/tallers/index.php/ca/llenguatge-inclusiu-i-comunicacio-col-laborativa/el-refranyer-popular-catala>

Fitxa 3: Anàlisis de cançons

“Cuatro Babys” - Maluma

Ya no sé que hacer
No sé con cuál quedarme
Todas saben en la cama maltratarme
Me tienen bien, de sexo me tienen bien

Estoy enamorado de cuatro babies
Siempre me dan lo que quiero
Chingan cuando yo les digo
Ninguna me pone pero
Dos son casadas
Hay una soltera
La otra medio psycho y si no la llamo se desespera

La primera se desespera
Se encojona si se lo hecho afuera
La segunda tiene la funda
Y me paga pa' que se lo hunda

La tercera me quita el estrés
Polvos corridos, siempre echamos tres
A la cuenta de una le bajo la luna
Pero ella quiere con Maluma y conmigo a la vez

Estoy enamorado de las cuatro
Siempre las busco después de las cuatro
A las cuatro les encanta en cuatro
Y yo nunca fallo como el 24

De los Lakers siempre es la gorras
De chingar ninguna se enzorra
Estoy metio en un lío, ya estoy confundio
Porque ninguna de mi mente se borra

Me pongo las gafas Cartier saliendo del aeropuerto
Vestio de Osiris, zapatos en pie

Tú tienes tú mi cuenta de banco y el número de la Master Card
Tú eres mi mujer oficial
Me tiene enamorado ese culote con ese pelo rubio
Pero tengo otra pelinegra que siempre quiere chichar

A veces hasta le llega al estudio
La peliroja chichando es la más que se moja
Le encojona que me llame y no lo coja
Pelemos y me bota la ropa y tengo que llamar a cotorra pa' que la recoja
Tengo una chiquitita nalgona con el pelo corto
Me dice papi vente adentro, si me preña (Bryant Myers)

Ya no sé ni con cuál quedarme
Y es que todas maman bien
Todas me lo hacen bien
Todas quieren chingarme encima de billetes de cien

Me tienen en un patín
Comprando en San Valentín
Ya me salieron más caras que un reloj de Ulysses Nardin
Es que la babies están bunny ninguna las 4 se ha hecho completas
Dos tienen maridos y ninguna de las dos al marido respetan

Cuatro chimbitas
Cuatro personalidades
Dos me hablan bonito
Dos dicen maldades

Diferentes nacionalidades
Pero cuando chingan gritan todas por iguales

Quiere que la lleve pa' medallo
Quiere que la monte en carros del año
Que a una la coja
A la otra la apriete
Y a las otras 2 les dé juntas en el baño

Digan qué más quieren hacer
El dirty las va a entretener
En la casa gigante y un party en el yate que él
quiere tener
No sé si me entiendes bebé

Cançó: <https://www.youtube.com/watch?v=OXq-JP8w5H4>

“Esta noche” - Tremenda Jauría

No voy dormir contigo esta noche
Aunque prometas llevarme en tu coche
No puedes hacer nada que me convenza
Quiero bailar cumbia hasta que amanezca

No voy dormir contigo esta noche
Aunque prometas llevarme en tu coche
No puedes hacer nada que me convenza
Quiero bailar cumbia hasta que amanezca

Luces de neón, pa' la adrenalina
Vatios en los bafles, ron con taurina
Mucho CO2 de sudor, calima
Y pa'l mañaneo pelar mandarinas
Y es normal que cuando salga el sol deprima
Pero es que estos graves con mi tristeza riman
Y aunque ya nadie pinche la bilirrubina
Yo le pido a la DJ "Tírate otra bocina"
Sístole, diástole al tempo del templo de bafle
Latiendo al calor del subgrave
Cultura de baile ingobernable

No hay nadie que quiera que acabe
Se hace de día y seguimos ardiendo
Sobran palabras, hablan los cuerpos
Cambia el clima cuando baila mi gente
Madrid es tropical de repente

No voy dormir contigo esta noche
Aunque prometas llevarme en tu coche
No puedes hacer nada que me convenza

Quiero bailar cumbia hasta que amanezca

Luces de neón, calor a destajo
No lo pienses, mándale al carajo
Mucho Gin Tonic, Juan Luis a todo trapo
Sudo el mal de amores bailando el temazo
No vuelvo a casa sola, mi bici' me guía
Madrid sobre ruedas es mucho menos fría
Domingos en el barro, resacas de espanto

Y a base de risas, salimos del fango
No voy dormir contigo esta noche
Aunque prometas llevarme en tu coche
No puedes hacer nada que me convenza
Quiero bailar cumbia hasta que amanezca
No voy dormir contigo esta noche
Aunque prometas llevarme en tu coche
No puedes hacer nada que me convenza
Quiero bailar cumbia hasta que amanezca
No voy dormir contigo esta noche
Aunque prometas llevarme en tu coche
No puedes hacer nada que me convenza
Quiero bailar cumbia hasta que amanezca

Cançó:

<https://www.youtube.com/watch?v=Cg2Zi5dR-Ls>

Rúbrica d'avaluació activitats transversals:**NOM DE L'ALUMNE:****NOM PROFESSOR/A:**

Activitat:				Data:
Criteri	No assolit	Assolit suficientment	Assolit notablement	Assolit excelent
Participació	L'alumne no ha participat a cap debat ni reflexió grupal	L'alumne ha participat en algun debat i reflexió grupal	L'alumne ha participat activament en la bastants debats i reflexions grupals	L'alumne ha participat molt activament en la majoria de debats i reflexions grupals
Actitud	L'alumne ha mostrat una actitud no respectuosa	L'alumne no s'ha mostrat gaire respectuós cap als continguts i companys/es	L'alumne s'ha mostrat respectuós cap als continguts i companys/es	L'alumne s'ha mostrat molt respectuós cap als continguts i els companys/es
Missatge	L'alumne no ha entès el missatge que es volia transmetre amb aquesta activitat	L'alumne ha captat una part del missatge que es volia transmetre	L'alumne ha captat el missatge que es volia transmetre	L'alumne ha captat i integrat de forma molt positiva el missatge que es volia transmetre
Aportació	L'alumne no ha aportat idees ni s'ha mostrat interessat en les dels companys/es	L'alumne no ha aportat idees però ha recolzat i donat la opinió en les dels companys/es	L'alumne ha aportat idees i ha recolzat i opinat sobre les dels companys/es	L'alumne ha aportat moltes idees creatives i noves i ha recolzat i opinat sobre les dels companys/es
Aprentatge	No ha consolidat els aprenentatges relatius a la matèria	Ha consolidat pocs aprenentatges de la matèria	Ha consolidat bastants aprenentatges de la matèria	Ha consolidat molt els aprenentatges de la matèria
Comunicació	No ha fet un bon ús del la comunicació i la llengua, parlant de forma irrespectuosa	S'ha comunicat poc amb la resta de companys/es	S'ha comunicat positivament amb la resta de companys/es	S'ha comunicat de forma positiva amb la resta de companys/es amb un llenguatge ric i respectuós

4.2. Activitats del pla d'acció tutorial:

Fitxa 1: Activitat “Desmuntant els mites”

La **violència masclista** és tota forma de coacció, control o imposició il·legítima per la qual s'intenta mantenir la jerarquia imposada per la cultura sexista.

És aquella violència que s'exerceix envers les dones pel fet de ser-ho, i per aquelles persones que transgredeixen el mandat de gènere i el que la societat patriarcal ha definit com a identitat masculina i identitat femenina.

Però... què porta a la societat a exercir aquest tipus de violència? És normal? Encara està passant?

Amb aquesta activitat desmuntarem alguns dels mites de les relacions afectives tòxiques, l'amor romàntic i la violència masclista, per adonar-nos que és un problema actual a la societat i que cal lluitar per a abolir-lo.

ELS MITES DE LA VIOLÈNCIA MASCLISTA: Són canviants i diversos segons el grau de sensibilització de la societat. Hi ha arguments per deconstruir-los a partir dels quals podem reflexionar. Els següents mites estan extrets de la guia d'intervenció en casos de violència masclista de l'Ajuntament de Barcelona. (Consorti de Serveis Socials de Barcelona., 2015).

Mite	<i>La violència masclista és més freqüent en famílies problemàtiques, o en contextos de persones amb nivell cultural i econòmic baix.</i>
Argument per deconstruir-lo	La violència masclista es dona en totes les classes socials. La diferència està en el tipus de recursos a què acudeixen les persones afectades. Les classes baixes i mitjanes s'adrecen més als serveis públics (serveis socials, salut, etc.), mentre que les classes altes ho fan en molta menor mesura i opten per altres alternatives. Aquesta és una conclusió recurrent en tots els estudis realitzats, tal com succeeix en tots els estudis sobre maltractament infantil realitzats en diferents territoris de l'Estat. La violència masclista és transversal a totes les capes socials. Afecta dones i homes de tots els nivells formatius (llicenciatures, estudis superiors, estudis obligatoris completats, estudis primaris i ESO inacabada,

	etc.). Els estudis, el volum de coneixements, no són en si mateixos factors que impedeixen la violència. En 2013 el 54,39% de les dones ateses per l'EAD per situacions de violència masclista tenien batxillerat, cicles formatius o estudis universitaris i un 12,50%, l'ESO acabada. En els nostres serveis atenem advocades, professores, periodistes, etc. víctimes de la violència masclista.
Mite	<i>És més greu la violència física que la psicològica.</i>
Argument per deconstruir-lo	<p>La violència psicològica i la violència física tenen el mateix objectiu: sotmetre la voluntat de la dona. Totes dues provoquen un dany important i sovint hi conviuen. En són alguns exemples els insults, les amenaces, els menyspreus, el control sobre els diners, la gelosia, les desautoritzacions i qüestionaments, no respectar o valorar el temps propi i les aficions de la parella, imposar, cridar, ignorar, etc.</p> <p>La violència psicològica pot ser també letal en tant que pot induir al suïcidi com una sortida desesperada per alliberar-se de la violència, pot destruir la personalitat o pot provocar un trastorn mental com a conseqüència del patiment viscut.</p>
Mite	<i>Una dona normal no es deixa maltractar. Avui dia, si les dones ho suporten, és perquè volen. Quan la dona fa anys que suporta violència i no deixa l'home per alguna cosa deu ser.</i>
Argument per deconstruir-lo	Sortir-se d'una situació de violència masclista és difícil, ja que aquestes situacions generen por, inseguretat, vergonya, problemes econòmics, dependència, aïllament, sentiments de culpa... Moltes vegades es pensa erròniament que si es té fills o filles val més aguantar, però els nens i nenes també en són víctimes i cal protegir-los. Tot i les dificultats, hi ha moltes dones que aconsegueixen sobreviure aquestes situacions i tirar endavant.
Mite	<i>Els homes normals no maltracten.</i>
Argument per deconstruir-lo	La gran majoria dels homes que maltracten mostren un comportament totalment normalitzat des del punt de vista social. Cal recordar que la violència masclista és selectiva i que la gran majoria de maltractadors només exerceixen la violència contra les seves parelles o exparelles i, potser, també de manera directa contra els infants i adolescents i contra altres persones significatives per a la dona. Són persones que en l'àmbit públic no tenen comportaments agressius, violents o conflictius. És una proporció molt minsa la dels maltractadors que tenen un llindar molt baix de tolerància a la frustració i

	<p>reaccionen de manera agressiva o violenta de manera indiscriminada, no només en l'àmbit privat, sinó també en l'àmbit públic.</p> <p>Molts homes maltractadors reaccionen de manera violenta perquè senten amenaçada la seva masculinitat; se senten amenaçats com a homes. I reaccionen de manera violenta per recuperar la seva identitat com a home.</p>
Mite	<i>L'amor romàntic: creiem en la mitja taronja?</i>
Argument per deconstruir-lo	<p>Aquest mite consisteix a creure que en algun lloc existeix una persona predestinada a ser la nostra parella, ideal i que hem de trobar com a la única possible. Es creu també en la complementarietat que dona la parella per a completar la vida d'una persona, i la creença que només hi ha un amor veritable a la vida.</p> <p>Però acceptar aquest mite pot portar a conseqüències com les expectatives i exigència desmesurada sobre la parella, o bé a una tolerància excessiva que pot dur a no voler trencar la relació per més que sigui nociva (idea que a la parella se li ha de perdonar tot, i no es pot trencar amb ella perquè trencar amb la parella ideal seria un fracàs del projecte de vida).</p> <p>A més, l'acceptació del mite de la mitja taronja pot provocar sentiments de buidor, angoixa o baixa autoestima entre persones solteres, divorciades, asexuals o que no tenen "èxit" en les seves relacions de parella, així com actituds de menyspreo o de compassió cap a elles.</p>
Mite	<i>El mite de la parella heterosexual.</i>
Argument per deconstruir-lo	<p>Creure que l'amor es dona només en una relació entre un home i una dona, pressuposant que aquests dos es complementen i que per tant les relacions amoroses han de ser heterosexuales. S'assumeix que aquest model és el natural en totes les èpoques històriques en totes les cultures. Així, el matrimoni es limita a una parella heterosexual i per amor. Però el perill d'aquesta creença és que pot generar rebuig (o autorebuig) a les persones gais, lesbianes, intersex, bisexuals, transsexuals, etc. L'amor pot existir entre dues persones independentment del seu sexe, gènere o orientació sexual.</p>
Mite	<i>El mite del dolor.</i>
Argument per deconstruir-lo	<p>Segons aquesta creença l'amor implica patiment, sacrifici i resignació. Davant d'això, cal tenir en compte que si bé les relacions humanes impliquen pactes, renúncies i cessions, portar aquesta idea fins a segons quins extrems pot implicar comportaments submisos, resignats i la justificació de conductes violentes.</p>

	D'altra banda, cal tenir en compte que moltes d'aquestes conductes són molt subtils i estan legitimades per l'entorn social (sexisme benèvol), tot i que constitueixen estratègies de control i dominació que atempten contra l'autonomia personal de les dones, o dels homes que no responen als patrons de la masculinitat hegemònica.
Mite	<i>L'amor només correspon a dues persones.</i>
Argument per deconstruir-lo	Aquest mite sexista de la fidelitat i l'exclusivitat comporta la creença que els desitjos sexuals i amorosos se satisfan dins de la parella i és impossible enamorar-se d'una altra persona alhora. El perill d'aquesta creença és que, en funció de les expectatives sobre la relació de parella, en funció dels pactes i del nivell de comunicació i confiança, es poden donar situacions de manca de sinceritat, repressió dels desitjos, gelosia i desconfiança. que poden derivar en importants conflictes i abusos que es justifiquen per la sospita o el trencament del suposat pacte de fidelitat.
Mite	<i>L'amor és per sempre.</i>
Argument per deconstruir-lo	Aquest mite consisteix en que l'amor es manté constant al llarg del temps i que si una persona deixa d'estar enamorada és que ja no estima a la seva parella. Creure en l'amor per sempre pot estar relacionat en creure en la passió eterna, en que l'enamorament passional equival a l'amor i que si durant el pas del temps es deixa de tenir la mateixa passió que al principi, és que ja no s'està enamorat. Però això pot fer caure en el mite de la mitja taronja. Si ja no s'està enamorat com el primer dia, vol dir que no és la persona predestinada. També pot ser que si la relació passional dels primers temps es basa en una relació abusiva i/o violenta, es corri el risc de perpetuar aquest abús/violència.
Mite	<i>La gelosia és una mostra d'amor.</i>
Argument per deconstruir-lo	En nom de la gelosia es poden donar actituds i comportaments de control constant, d'acusació, de càstig, de xantatge... A més, aquesta creença està íntimament lligada a la concepció de l'amor com a possessió i als desequilibris de poder en les relacions de parella.
Mite	<i>L'amor és cec (irracional).</i>
Argument per deconstruir-lo	Aquest mite, fa que la persona es resigni a acceptar el que li passa, ja que forma part de l'amor i no pot fer-hi res. Pot ser que la porti a acceptar actituds discriminatòries i faltes de respecte de l'altre part de la parella justificant a que "ho fa per amor".

Mite	<i>L'amor és el més important a la vida: l'entrega total.</i>
Argument per deconstruir-lo	Es basa en creure en la "fusió amb l'altre persona" i deixar de banda la vida pròpia. Aquest mite és la base per sostenir relacions de dependència i de submissió. A més, la renúncia a l'espai íntim, a la pròpia vida, poden donar lloc a la justificació/acceptació de conductes de control ("m'has de dir on has estat, no hi ha secrets entre nosaltres") i minven l'autoestima de les persones.
Mite	<i>Sense amor no hi ha felicitat.</i>
Argument per deconstruir-lo	Creure que no tenir parella significa ser infeliç porta a sostenir relacions abusives per no trencar-les, o bé a "enganxar-se" fàcilment a persones encara que el seu comportament sigui abusiu o violent per tal de tenir parella "al preu que sigui".

Indicacions per al professorat:

L'objectiu d'aquesta fitxa no és poder acabar treballant tots els mites sinó que cal escollir per a cada grup el que més s'adaqui als seus interessos i necessitat. Cal estar atents a les dinàmiques que es creen entre els adolescents i si hi ha algun mite que és molt obvi que ja tenen deconstruït, escollir-ne un que pugui generar més debat i reflexió en aquest grup. Aquesta activitat es pot fer amb codocència, repartint l'explicació dels mites o organitzar-se per tenir un rol diferent durant la sessió.

Fitxa 2: Activitat “Ens podria passar a tots/es: Comentem la sèrie “Oh my goig!”

Vídeos del canal de *Betevé* a *YouTube*, possibles per fer-ne el visionat i posterior debat:

Temàtica	Sinopsi	Enllaç
Masculinitats tòxiques	Els protagonistes de la sèrie, amb diversitat d'identitats i orientacions sexuals, han experimentat situacions recents de violència de gènere i homofòbia. Es creen situacions on la masculinitat es qüestiona en els nostres protagonistes.	https://www.youtube.com/watch?v=ObuHBu79B6c
Mesures desesperades: relacions sexuals amb protecció!	El protagonista del capítol està a punt de mantenir relacions amb la seva parella però... sap com s'ha de posar un preservatiu?	https://www.youtube.com/watch?v=G6SBAHQoT5Q
Desmuntant el sistema sexe-gènere	Dos adolescents volen tenir relacions per primera vegada, i busquen per internet què és el que pot agradar a l'altre... sortirà bé? Posteriorment es fa una explicació i debat sobre els gustos de cadascú, del què se suposa que ens ha d'agradar per ser el nostre gènere... i es desmunten mites del sistema de sexe i gènere.	https://www.youtube.com/watch?v=pYRe68Ubqwm
La visita al metge: la pastilla del dia després.	Una noia ha mantingut relacions sense protecció i ara està desesperada: ha d'anar a buscar la pastilla del dia després al CAP però... hi anirà ella?	https://www.youtube.com/watch?v=Nn9aOsEoJoA

Indicacions pel professorat:

Aquesta activitat proposa diversos vídeos possibles amb diferents temes a parlar. La intenció és que se'n triï un o dos i es puguin comentar a fons segons els temes que interessin als alumnes. Segons les necessitats del grup en concret i dubtes que tinguin en el seu moment vital serà millor escollir una temàtica o altra.

L'activitat permet que, en cas que un/a docent no es vegi encara suficientment preparat/da o amb les eines necessàries per a gestionar el debat posterior, abans de fer-lo es pot continuar visualitzant el vídeo (o altres vídeos de la mateixa serie on només són debats) ja que al final de cada capítol surten uns adolescents i les reflexions que fan sobre el capítol que s'acaba de veure, així com una experta que explica algunes de les qüestions.

Fitxa 3: Activitat: “El Sexe”: bo o dolent?

L'objectiu d'aquesta activitat és poder desmentir els mites de la sexualitat i, tot tenint en comptes que té alguns factors de risc si no es fa servir protecció, cal tenir també una mirada positiva cap a la sexualitat.

Primer de tot... definim sexualitat?

La **sexualitat** es pot definir com a un aspecte molt ampli que comprèn diverses dimensions de la vida d'una persona. Segons la guia de Bertran Ribera (2007), contemplem els següents aspectes:

- Plaer: sensacions agradables que podem sentir i fer sentir a altres persones i que donen benestar.
- Sentiments i emocions: atracció, passió, seguretat, amor..., però també decepció, vergonya, culpabilitat, gelosia, ràbia...
- Dificultats i alternatives des de la prevenció: l'embaràs no planificat, les infeccions de transmissió sexual i el VIH són possibles dificultats que, afortunadament, tenen solucions preventives com el preservatiu i els anticonceptius. Davant d'altres dificultats com prendre decisions -què, com, quan o amb qui compartir el que pensem i sentim-, la comunicació serà una bona eina per buscar les solucions.

Mites o idees creades socialment:

Les següents frases són idees socialment creades que, tot i que poden partir de fets reals, es distorsionen i transmeten com a veritats absolutes. Si no ens ho qüestionem, el mite es transmet i es reforça com a veritat. A continuació es proposen aquestes frases per debatre-les i reflexionar-hi: d'on creus que han sortit? quina part de veritat amaguen?

- L'home ha de portar la iniciativa en les relacions sexuals i sempre hi està disposat.
- Les dones no es masturben; és cosa de nois.
- L'absència d'himen prova que una dona ja no és verge.
- Si no hi ha penetració no hi ha sexe.
- Com més gran sigui la mida del penis, més plaer s'obté i es dona.
- Durant la menstruació no hi ha risc d'embaràs.
- La marxa enrere és un bon mètode anticonceptiu.
- La primera vegada sempre farà mal.
- La primera vegada no hi ha risc d'embaràs.
- Quan ella diu no, en el fons sí que vol.
- En una relació sexual sempre s'ha d'arribar a l'orgasme.

Fitxa 4: Activitat “Pornografia i internet: realitat o ficció?”

Els i les alumnes, amb petits grups, tindran unes fitxes amb la meitat d'una frase (el començament o el final d'aquesta). en un primer moment hauran de pensar com acaba aquesta. El següent pas serà trobar l'altre grup que té l'altre part de la frase i veure si coincideix amb el que ells i elles han escrit.

Frases per completar o començar:

En els vídeos pornogràfics la mida dels pits, genitals...	...es poden modular amb trucs perquè semblin més grans.
La brusquedat, la força i la forma d'estimular les zones erògenes com ho fan els actors porno...	...no representen la realitat de la resposta sexual.
Els actors i actrius que no utilitzen el preservatiu...	... s'arrisquen contínuament a contraure un ampli ventall d'infeccions.
Els homes i les dones que surten al vídeo es mostren disposats/des en tot moment, però això...	... no representa la realitat, ja que no sempre en tenim ganes.
Les relacions sexuals que surten als vídeos a les quals surt bé a la primer...	... no són reals ja que sempre pot haver-hi alguna cosa que no surt bé.
La violència que mostra alguns dels vídeos...	...algunes vegades poden ser considerades fins i tot agressions.
Les probabilitats que una dona gaudeixi del sexe anal...	...són les mateixes probabilitats que un home el gaudeixi.
Les probabilitats que una dona vulgui sexe amb una altra dona...	...són les mateixes de que un home vulgui amb un altre home.

Fitxa 5: Activitat “Temor a la sexualitat vs. gaudir-la”

Aquesta activitat tracta que primer, en petits grups, s'escrigui quins possibles temors poden tenir en vers la sexualitat.

Quines pors o temors em venen al cap quan penso en “sexualitat” o “relacions”?	Perquè?

Seguidament els alumnes, en petit grup, també hauran de comentar els possibles beneficis i coses positives que veuen de la sexualitat.

Quins beneficis o coses positives em venen al cap quan penso en “sexualitat” o “relacions”?	Perquè?

--	--

Un cop es faci la reflexió dels temors i coses positives que en surtin, unes idees per a la conclusió final són:

Per a gaudir plenament de la nostra capacitat eròtica és necessari:

- Acceptar el nostre cos tal com és.
- Conèixer les nostres zones erògenes.
- Conèixer el que ens agrada i el que no.
- Saber com respon el nostre cos als estímuls sexuals.
- Donar i donar-se permís per gaudir del plaer sexual.

El que cal transmetre com a missatge és que gaudir del plaer sexual és saludable!

Indicacions pel professorat:

Si als alumnes no se'ls acudeix, d'entrada, cap temor o benefici, s'els pot guiar una mica amb idees com: no satisfer a la parella, no saber com actuar, tenir un "gatillazo", no sentir res, què pensarà l'altre, malalties de transmissió sexual... o bé la unió que pot generar amb l'altre persona, el plaer que puc sentir, la mostra d'afecte que puc donar...

Per a parlar d'aquests temes, el/la docent es pot ajudar del vídeo de la mateixa sèrie proposada en sessions anteriors: "Oh my goig!" de Betevé, fent servir el visionat d'un dels debats: <https://www.youtube.com/playlist?list=PL2rLjs4qtscx8it41CpAlkZlcmdgeo7HJ>

També es recomana ensenyar als i les alumnes l'existència de la pàgina web: <http://sexejoves.gencat.cat/ca/inici/> des d'on poden consultar informació diversa i resoldre dubtes que els hagin quedat o no s'atreveixin a preguntar.

Fitxa 6: Activitat “Habilitats socials per una vida afectiva i sexual sana”

A continuació es representen unes situacions on es presenta un conflicte i una persona fa un comentari, i l'altre persona ha de respondre. En petit grup, es debat què hauria de respondre la persona en cada situació.

Situació 1: Estàs berenant a casa de la teva parella i hi ha un brioi amb una barra de xocolata. A tu, tot i que t'encanta el brioi, la xocolata no és el teu fort i no et ve de gust menjar-ne. La teva parella fa els següents comentaris. Què li contestes?	
Comentaris:	Respostes:
Té, agafa un tros de xocolata que t'agradarà molt.	
Va però que està molt bona, de veritat, tasta-la! t'agradarà...	
Però si la xocolata li agrada a tothom! Com pot no agradar-te?	

Situació 2: Estàs a casa la teva parella i li dius que aquesta nit vas a sopar amb els/les amics/gues. Ell/a tenia ganes que et quedessis a casa seva. Et fa els següents comentaris. Què li respos?	
Comentaris:	Respostes:
Amb les teves amigues vas? Les que sempre acabeu sortint de festa?	
Amb aquesta samarreta no crec pas que pensis sortir, no?	
Mira, què vols que et digui, jo crec que no hi hauries d'anar. Vols que ens quedem a casa a veure una peli? <i>Planazo</i> , no?	

Situació 3: Estàs al llit amb la teva parella i tot i que esteu a punt de començar una relació, no teniu cap preservatiu i a tu no et ve de gust jugarte-la. Ell/a tenia ganes de fer-ho i et fa els següents comentaris. Què li respos?	
Comentaris:	Respostes:
Va no passa res si ho fem sense protecció, serà només un moment.	
Però de veritat, que jo controlo. Vaaa que en tinc moltes ganes.	
Es que molta gent ho ha fet alguna vegada i no passa res, eh?	

Fitxa 7: Activitat “Què faria jo?”

En aquesta activitat es representarà en petit grup les següents situacions a mode de petit role playing. Al finalitzar l'actuació, els companys i les companyes hauran de reflexionar sobre el que acaben de representar i es començarà un petit debat. Seguidament una persona d'un altre grup substituirà el rol de la persona que estava fent comentaris irrespectuosos, discriminant o oprimint d'alguna manera i actuarà canviant el paper i fent com ho faria ell/a mateix/a.

Situacions proposades:

- Sou un grup d'amics que esteu comentant una foto que heu vist a instagram d'una noia que va en banyador. Els vostres comentaris van dirigits al cos que té.
- Sou un grup d'amigues que veieu una foto d'una persona grassa a instagram i us en esteu enrient.
- Sou una parella homosexual que va pel carrer agafada de la mà i una persona us veu i us critica fent algun comentari.
- Esteu a classe i un alumne fa un comentari irrespectuós a un company o companya.
- Sou un grup de nois sortint d'una discoteca i veieu una noia sortint sola i li comenceu a dir coses.
- Sou una parella i un de vosaltres s'adona que l'altre persona vesteix d'una manera que a vosaltres us sembla massa provocativa.

Indicacions pel professorat:

Pot ser que no tothom es senti còmode fent una representació davant del grup. S'ha d'encaixar a l'alumnat per tal que ho faci però s'ha de tenir en compte que hi haurà que no es sentirà tant còmode i llavors tampoc s'ha de forçar.

